yurt ve dünya

BAGIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

kasım 1978.12

ÖZGÜRLÜK İÇİN ÖLDÜLER
naim yalın

TÜRKİYE`DE GOŞİZM
hasan tanay

YURT DIŞINDAKİ TÜRKİYE`Lİ İŞÇİLER I
doğan özgüden

RSDİP II. KONGRESİ, 75. YIL
vadim zagladin

SINIF MÜCADELESİ
İŞÇİ SINIFI PARTİSİ VE AYDINLAR
ercan eyüboğlu

yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

İÇİNDEKİLER

İnceleme / Araştırma

Eleştiri / Tanıtma / Tartışma

YURT VE DÜNYA
Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm Sorunları
İki aylık Araştırma, İnceleme, Tartışma Dergisi

Sahibi: Türkiye İşçi Partisi adına Behice Boran ● Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Yavuz Ünal ● Yönetim ve Haberleşme adresi: Piyerloti Cad. 21/3 Çemberlitaş - İstanbul ● Fiyatı 30 TL. ● Yıllık Abone 150 TL. ● (Yurtdışı fiyat ve abone bedeli iki katıdır) Avrupa için yıllık abone 30 D.M. ● Dizgi / Baskı: Kent Basımevi Alayköşkü Cad. Küçük Sok. Gürdere Han Kat 1 İst.

OKUYUCUYA

YURT ve DÜNYA'nın bu sayısı faşist katiller tarafından hunharca öldürülen Türkiye İşçi Parti'li yedi gencin, Latif Can, Efraim Ezgin, Salih Gevenci, Faruk Erşan, Hürcan Gürses, O. Nuri Uzuner ve Serdar Alten'in anıları tüm diriliği ile belleklerimizde yaşarken çıkıyor.

Naim Yalın, Türkiye İşçi Partisi'nin nice deneylerden yüz akı ile çıkmış yedi yiğit evlâdının öldürülmesinin, sürdürülen faşist saldırı ve cinayetlerin yeni bir halkasını oluşturduğunu; amacın, bir yandan yılgınlık yaratarak, işçi ve emekçi kitlelerin mücadelelerini sınıf eksenine oturtmalarını engellemek, diğer yandan Türkiye İşçi Partisi'ni kitlelerden ve kitle hareketlerinden koparmak olduğunu söylüyor. Yalın'a göre sorunun bir başka boyutu da, burjuvazinin 'aşırı sağa da, aşırı sola da karşıyız' demagojisine kanıt hazırlamak ve tüm demokratik güçleri boğmak gibi çok yönlü hesaplarının günlük gazete sütunlarına kadar yansıdığı bir ortamda, TİP'in mücadele çizgisindeki kararlı tutumunu kırmak.

Yazı, özgürlük için mücadele eden, hapislerde yatan, sürgünlere gönderilen, faşist tuzaklarda öldürülen ozanlarımızın güçlü dizeleriyle soluklanıyor.

İkinci yazı Hasan Tanay'ın. «Türkiye'de Goşizm» başlığını taşıyor. Hasan Tanay bu incelemesinde, ülkemizdeki sınıf hareketinin ve en geneliyle demokratikleşme mücadelesinin önündeki sorunlardan biri olan goşizmin, kapitalist ülkelerdeki ve Türkiye'deki temellerine iniyor. Özellikle öğrenci gençlik arasında yaygın olan bu akımın, burjuvazinin topluma yaymak istediği çözümsüzlük ve karamsarlığa bir tepki olarak çıktığını ve gene burjuva ideolojik koşullandırmalar nedeniyle yer yer burjuvazinin sosyalist hareketi kitlelerden yalıtma ya da kitleleri sınıf hareketinin sağlıklı mücadelesinden uzak tutma politikasına alet olduğunu vurguluyor.

Hasan Tanay, goşist akım içinde yer alıp ta gerçekten işçi sınıfına ve emekçi halkın mücadelesine inanan, bunun için çalışan ve sayıları hiç te az olmayan kişileri örgütlü sosyalist harekete kazanabilmek için bu yazının bir adım olmasını diliyor.

«Yurt Dışındaki Türkiye'li İşçiler» adlı incelemesinde Doğan Özgüden yabancı ülkelerde çalışan bir milyona yakın işçimizin sorunlarını ele alıyor. Sadece yurt dışındaki işçilerimizin değil, tüm ilerici, demokrat yurtsever ve sosyalistlerin bu alandaki mücadele hedeflerini gösteriyor. Özgüden'in bu çalışmasını iki bölümde yayınlayacağız. Bu sayıda, ülkeler arasındaki işgücü göçü, Avrupa'daki göçler, tekellerin işçi göçlerine etkileri, vb. konular yer alıyor. Türkiye'den işçi göçü üzerine çeşitli demagojilere sayılarla cevap veriliyor.

Vadim Zagladin 1917 yazında Petrograd'da yapılan Birinci Sovyetler Kongresinde nicelik bakımından o dönemde azınlıkta, ama dinamik bir niteliğe sahip Bolşevik Partisi'nin lideri Vladimir Ulyanov Lenin'in devrimi her ne pahasına olursa olsun ertelemeye ve belirsiz bir geleceğe bırakmaya çalışanlara karşı vakur ve yürekli çıkışını anımsıyor: «Evet, var öyle bir parti!» RSDİP'nin II. Kongresi'nin 75. yıldönümünde aynı partinin, Marksizmin ve devrimin ideallerine şaşmaz bağlılığı sonucu aynı inanç ve kararlılıkla devrimin kazanımlarını koruduğunu ve gelişmesi yolunda önüne çıkan tüm engelleri aştığını tarihin kanıtladığını söylüyor.

İnceleme/Araştırma bölümündeki son yazı Ercan Eyüboğlu'nun, «Sınıf Mücadelesi/Işçi Sınıfı Partisi ve Aydınlar» adlı araştırması. Eyüboğlu 'Kime aydın demeli?', 'Aydınlar özel bir toplumsal katman mıdır?', 'Toplumsal ilişkiler ağı içindeki rolleri nedir?' sorularına teorik düzeyde yanıtlar arıyor. Lenin'in, Gramsci'nin aydınıar konusundaki görüşlerine yer vererek, sınıf mücadelesindeki rollerine işaret ediyor; kapitalist toplumlarda, özellikle teknolojik devrim çağında, aydınların işçi sınıfı ile ilişkilerini ele alıyor. Aydınların üretim sürecindeki yerlerinden ötürü düzenle olan çelişkilerinin giderek arttığını gösteriyor. Bu çerçeve içinde 'Türkiye' de Aydınlar' sorununa yaklaşan Ercan Eyüboğlu, konuyu tartışmaya açıyor. Gerçekten de ülkemizde aydın sorunu, üzerinde mutlaka düşünülmesini gerektirecek bir öneme sahip bugün.

Eleştiri/Tanıtma/Tartışma bölümünde Orhan Kurmuş **7. Uluslararası İktisat Tarihi Kongresi**'ni değerlendiriyor. Kurmuş dünyanın hemen her yanından gelen bilim adamlarının «Doğal Kaynaklar ve Ekonomik Gelişme», «Kentleşme ve Toplumsal Değişme», «Sanayi Devriminden Sonra Bölgesel ve Uluslararası Ekonomik Farklılılar» gibi son derece geniş kapsamlı konular hakkındaki görüşlerini iki gün gibi çok kısa bir zamana sığdırmak zorunda kaldıklarını; özellikle 'emperyalizm' ve 'azgelişmişlik' konularında kapitalist ülkelerin bilim adamlarıyla, sosyalist ülkeler ve üçüncü dünya ülkeleri bilim adamları arasında tanımlamalarda ve meseleyi koyuş biçiminde uyuşmazlıkların ve tartışmaların ortaya çıktığını anlatıyor. «Osmanlı İktisat Tarihi» konulu toplantının çok ilgi çektiğini; 8 nci kongrenin 1982 yılında Budapeşte'de yapılmasına karar verilerek, toplantının bu yoldaki adımların uluslararası anlaşmazlıkların giderilmesinde ve dünya barışının sağlanmasında daha etkin olması dileği ile sona erdiğini belirtiyor.

«**İSTANBUL** (1875 - 1964), Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi» adlı araştırmayı Raşit Kaya tanıtıyor. A. Korkmaz Alemdar'ın çalışmasının Türkiye'de emperyalizm olgusunu inceleyecekler için önemli bir kaynak olduğunu belirtirken, genel değerlendirme ve çözümlemelerden kaçınılmasının, yapıtın daha geniş bir okuyucu kitlesine seslenmesini engellediğini söylüyor.

Ekim ayının son haftasında İstanbul Tabipler Odası'nın düzenlediği **Birinci Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi** yapıldı.

Türkiye'de ilk kez işçi sağlığı ve işgüvenliği gibi hayatî önemi olan bir konu ilgili bakanlıkların, SSK'nun, işçi sendikalarının, meslek odalarının, bazı siyasî partilerin ve derneklerin temsilcilerinin katıldığı bir kongrede gündeme getirildi. Üç gün boyunca iş kazaları ve iş güvenliği, meslek hastalıkları, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin sosyo - ekonomik temelleri hakkında görüşler belirtildi ve tartışmalar yapıldı. Bu kongreye Türkiye İşçi Partisi de üç bildiri ile katıldı. Mustafa Döşemeci'nin kongreyi genel çizgileriyle tanıtan yazısını okurlarımıza sunuyoruz.

YURT ve DÜNYA bu sayısıyla ikinci yılını dolduruyor. Yeni yıla daha etkin ve geniş kapsamlı bir programla girmeye hazırlanıyoruz. Ülkemizde ideolojik tartışma adına söylenenlerin ve yazılanların yanı sıra, faşist saldırı ve cinayetlerin gitgide yoğunlaşmasına karşı, sınıf mücadelesi ekseninde doğru, tutarlı bir ideolojik mücadele anlayışının yerleştirilmesi ve geliştirilmesi son derece önemli bir görev. YURT ve DÜNYA bu alanda üzerine düşeni yerine getirmenin sorumluluğunu taşıyarak —özellikle kimi aydın çevreler ve öğrenci gençlik içinde yer kazanmaya çalışan eski/yeni her türlü yanlış akıma karşı— sayfalarını en etkin biçimde kullanmaya kararlıdır.

Saygılarımızla.

YURT ve DÜNYA

İNCELEME ARAŞTIRMA

ÖZGÜRLÜK İÇİN ÖLDÜLER

Naim YALIN

O (onlar) ne önde
ne arkada
sırada
sıramızdaydı(lar)

(N. Hikmet / 1930)

8 - 9 Ekim 1978 tarihleri arasında Ankara'da Türkiye İşçi Partisi' nin 7. İl Temsilcileri Toplantısı yapıldı. İl ve ilçe örgütlerinden gelen parti üyeleri hazırladıkları raporları okudular. TİP'in yeniden kurulduğu 1975 1 Mayıs'ından bu yana, bunca kısa bir zamanda, inanılmayacak kadar gelişkin, içeriği zengin, yaşanan ve çalışılan çevreyi derinden kavramış raporlardı bunlar. Bilinç ve coşku birlikte yaşanıyordu.

Devrimci yaratıcılık ve girişkenlik; işçi sınıfının bilimsel sosyalist hareketinin öncüsü olmanın verdiği sorumluluk, kararlılık ve inanç; haklı olmanın ve bu haklılığın her geçen gün doğrulanmasının getirdiği güven; gitgide artan saygınlığın kazandırdığı güç; yoldaşça dayanışma ve toplumun kurtarılmış geleceğini temsil etmenin verdiği onur bu raporların her satırında duyuluyordu.

Toplantının kapanış konuşmasını yapan TİP Genel Başkanı Behice Boran edindiği izlenimleri ve partisine olan inanç ve güvenini şöyle dile getirdi: «Ne noktalar saptamış arkadaşlarımız; ve yöntemler, ne çareler düşünmüşler ve öneri haline getirmişler. Bütün arka-

daşlar önünde, burada olmayan tüm partililer önünde ben ancak Genel Başkanınız olarak saygıyla eğilirim.»

Toz duman içinden, güçlü, görkemli ne yaptığını, ne yapacağını çok iyi bilen bir örgüt, işçi sınıfının politik örgütü yükseliyordu. Bir hafta önce Genel Merkeze ve Genel Sekreter'e yönelen saldırıya verilen en etkin cevaptı bu.

7. İl Temsilcileri Toplantısı'nda partinin kitlesel gücünü arttırmak için öneriler getirilmiş, deneyler aktarılmıştı. TİP bilinç ve kararlılıkla üye kazanma kampanyası açıyordu.

LATİF CAN, HÜRCAN GÜRSES, EFRAİM EZGİN, FARUK ERŞAN, SALİH GEVENCİ, O. NURİ UZUNER ve SERDAR ALTEN kiminin temsilci, kiminin izleyici ve görevli olduğu toplantıdan coşku ve kararlılıkla ayrıldılar. Faşist çetelerin TİP üzerine oynayacakları oyun, girişecekleri kanlı saldırı için kendilerini hedef seçtiğini nereden bilebilirlerdi?

Kahpece vuruldular. Ağır yaralı olan Serdar'dan başka kurtulan olmadı. Haber hemen yayıldı. Partili arkadaşlar yurdun dört bir yanından koşup geldiler. Telgraf tellerinden, telefonlardan, telekslerden faşizme lânet yağıyor, TİP'le dayanışma geniş boyutlar kazanıyordu.

Cenaze törenine katılanları Ankara'nın meydanları almadı. Bursa - Yenişehir'de, Çorum'da, Kırklareli'nde sokağa döküldü faşizme karşı olan tüm ilerici güçler.

Serdar aldığı ağır yaralara karşın, partili olmanın verdiği inanç ve dayanıklılıkla ve genç yüreğinin direnciyle bir hafta yaşadı.

Ölmekle bitmedi şehitlerin mücadelesi. Bu kez faşizme karşı olduğunu söyleyen hükümet çıktı — CHP çıktı karşılarına. Ama yendiler bilinç ve kararlılıkla bu engelleri de. Bayrak oldular; bayraklarını düşürmeyecek arkadaşlarına emanet ederek.

«Acımızı gönlümüze, anılarını aklımıza gömüyoruz. Hiç unutmayacağız. Mücadelemizde onları yaşatacağız.»

vurdular, kötü vurdular
ne savaş kuralları
ne insanlık onuru
kara tarihlerinin
iğrenç bir zaferini daha
gövdemize kazdılar
gayri bu kazıyla büyüyecek gövdelerimiz
biliyerek bilincimizin öfkeli keskinliğini
...

ama ant içtik üçyüz yaralı
başlatmak için büyük savaşı
çoğaltıcaz üçyüzleri

açıncaya kadar en güzel çiçek

(Arkadaş Z. Özger / 1971)

Toplumumuzun içinde yaşamaya mahkum edilmek istendiği terör ortamında bu toplu katliam olayı öğrencilere, öğretmenlere, kamu görevlilerine, işçilere, kadın ve çocuk demeden sokaktaki halka yöneltilen kurşunların bu kez de rastgele bir biçimde Türkiye İşçi Partisi'nin üyelerine sıkılmasından ibaret gibi görülebilir. Böyle bir kanı karşısında bu katliama neden gerek duyulduğunun doğru olarak ortaya konabilmesi için, bir toplumsal anarşi görünümü altında gizlenmesine büyük bir özen gösterilen bu cinayetlerin gerçekte planlı bir terör uygulamasının ürünü olduğunun anlaşılması gerekmektedir.

Bu öldürmeler toplumu hastalık gibi saran, anarşik bir kördöğüşünün parçası mıdırlar? «Aşırı ideolojilere» sahip çeşitli grupların birbirlerinin boğazına sarılması mıdır olan bitenin nedeni? Bu tür soruların doğru olarak cevaplanabilmesi temelde tek bir sorunun doğru olarak cevaplanabilmesine bağlıdır: **Toplumda kimler kimden ne istemektedirler?**

Çalışan kafalara
Ve kükreyen bütün yüreklere
bir şey geliyor

İnsanca bir şey
İnanılacak bir şey
Namuslu zihinlerin balı
Helal süt emmiş insanların anıtı
Dünyanın övüncü
Halkların yüz akı
Bilimlerin zaferi
Sanatların amacı
Gök mavisi bir şey
Nar tanesi bir şey

(Süreyya Berfe / 1969)

Toplumda kimlerin kimden ne istediği sorusuna aracı ve amacı ayrı ayrı ortaya koyarak iki farklı boyutta cevap aramamız gerekir. İlk olarak, sokakta, kahvede rastgele insan öldürülmesinden, belirli bir toplumsal konuma sahip, seçilmiş, listelenmiş insanların öldürülmesine, toplu katliamlara girişilmesine kadar uzanan eylemlere bir «araç» olarak yüklenen işlevi doğru olarak teşhis etmek durumundayız.

Gece... Yine kuzu kurdun çengel dişlerinde
Gece... Daha bir gece... Daha bir gece
Kitapların yakıldığı ateşte
Yalazlanan korku en gece

(Tahsin Saraç / 1973)

Belleklerimizde iz bırakan ölüm olaylarını gözden geçirirsek bunlardan bir bölümünün büyük bir titizlikle seçilmiş ilerici ve demokrat üniversite öğretim üyelerinden, öğretmenlerden, adalet mensuplarından, memurlardan v.b. oluşturulduğunu anımsarız. Bu cinayetler demokratları benimsedikleri ilkeleri yaşamda uygulamak için mücadele etmekten caydırmak, «ibret verici» bu örneklerle toplumda yılgınlık yaratmak için işlenmişlerdi. Bu cinayetlerden beklenilen işlev, toplumda dalga dalga yayılarak tanıdıkların, akrabaların endişeli ve masum yüzlerinde yansıyan «memleketi kurtarmak sana mı kaldı?» sorusunun insanların kendi kafalarının içine girerek, «bana mı kaldı?» sorusuna dönüşmesiydi.

Nerdeyse ışığa inanmaz olacaktık
Öyle hızla büyüyordu içimizdeki karanlık

(Can Yücel / 1972)

Bunun yanısıra öğrenci kesimi içinde, Türkiye'yi terör uygulaması açısından dünyanın ilk sıralarına ulaştıracak denli acımasızca yoğunlaştırılan cinayetlerle, kime rastlarsa gözüdönmüşlüğü içinde açılan ateş, patlatılan bombalarla, kıyılan canlarla, tek birgün durmamacasına, kitlelerin gözünde politikanın kanlı bir kördöğüşü ile özdeşleştirilmesine, toplumsal olaylar karşısında toplumun ilgisizleştirilmesine çalışılmakta; bireyler politik kayıtsızlığın sessizliği içine çekilmeye zorlanmakta; bu sessizliğin içinden çıkılmaz bir bezginlik çemberine dönüştürülmesi istenmekteydi.

ölümün kovanında arılar
kurarlar balını bilincin

(Hilmi Yavuz / 1975)

Bunlara, bilinçleri gerçek bir solcu olduklarına duydukları inançla sınırlı, maceracı kimi grupların silahlı eylemleri ve bu patırtı içinde «davadan dönerken» vurulanlar da eklenince olayların üzerinin koyu bir kargaşa ve anlaşılamazlık örtüsüyle kapatılması gerçekleştirilmiş olmaktaydı. Ve ne yazık ki bu uygulamanın hedeflenen belirli toplumsal kesimlerde bütünüyle başarısız kaldığının söylenmesi bugün için mümkün olamamaktadır. Özellikle küçük burjuvazinin çeşitli kesimlerinde, en keskin, tepeden inme ve kestirmeci devrimciliğin bütünleyicisi olarak, değişen oranlarda —ancak herzaman için varolan— kabuğuna çekilme eğilimi, planlı terör uygulamalarının işlevlerini gerçekleştirmeleri sonucunda, örneğin «toplumda olan biten saçmalıklarla» ilgilenmemeyi daha doğru bulan bir akademizm biçiminde, «hiçbir toplumsal ve politik hareketin hatasız olmadığı, dolayısıyla bunlarla olumlu hiçbir şeyin yapılamayacağı» felsefesine sarılan karamsar ve acılı bir kendine-tapınış biçiminde, «şimdilik olaylardan uzak kalmanın hata yapmamanın en iyi yolu olduğu» yanılsamasına ciddi olarak inanmaya çalışan bir kaçış savunusu biçiminde v.b., belirebilmektedir. Bu süreç içinde önce ölümler kanıksanmaya, sonra da politikanın ister istemez bireysel yaşam pratiğinin içine uzanan bir toplumsal belirleyici olduğu gerçeği yadsınmaya başlanır. Bunda hiç kuşkusuz CHP'nin egemen sınıflara bir taviz olarak sunduğu kitleleri etkin mücadeleden uzaklaştırma politikasının da büyük rolü vardır. Kitlesel gücün varolan koşulları değiştirici eylemleri içinde oluşmayan bir politik mücadelenin kof ve tutarsız, kendi içinde çelişkili kalmaya mahkum olduğu gerçeğinin, kendiliğinden kabul edilen, doğruluğu aşikar bir gerçek olarak kavranma olanakları özellikle çeşitli küçük burjuva kesimlerin faşizme karşı politik mücadeleyi değerlendirişlerinde, ancak kitlesel mücadelenin etkin varlığı kendisini toplumda somutladığı sürece artmaktadır.

Kışkırtmasın diye daha azgın günleri
kaygıyı çıkaran cesaretin karşısına,
karanlığı koyultmasın diye biraz daha
nicedir esirgeyen içindeki direnci
ey ölçülü yurttaş, bu sözüm sana!

Öyle bir yol ayrımındasın ki artık
mümkün değil tek başına savunman hiçbir şeyi,
ya kalmana boyun eğeceksin ayaklar altında,
ya alacaksın direnenlerin yanında yerini
sahip çıkmak için yaşamın aydınlığına!

(Kemal Özer / 1975)

Kitleler politik mücadele alanından uzaklaştırıldığı oranda ise varolan tüm koşulları, değiştirilmek üzere değil de, birer özür olarak gündeme getiren, tavizci ve uzlaşmacı görüşler ağırlık kazanmaya başlar, kitlelerin politik mücadele alanındaki doğrudan etkinliklerini yeniden arttırmalarının, her an olumsuz yönde bozulabilecek denge koşullarını daha da kötüleştirebilecek bir olay olduğu yanıltmacasının yaygınlaştırılması yolundaki kapılar ardına kadar açılmış olur. Dolayısıyla bu vöneliş faşizmin kesintisiz saldırıda bulunmasına çanak tutan başlıca unsurlardan biri durumuna gelir. Kitlesel mücadeleden geri çekiliş ve faşizmin sürekli saldırısının birlikte oluşturdukları toplumsal ortam içinde kişinin kendine bile itiraf edemediği kaygu ve korkular «politikaya tepki» olarak ortaya çıkar, herşeye karşı kör bir kızgınlık duyulmaya başlanır ve kaçarak uzaklaşılabilinecek bir kabus içinde yaşanıyormuşçasına, olaylar karşısında bireyciliğin kalın zırhları içine büzülerek, son ana kadar, olan bitenin etki alanından kurtulabilineceği düşlenir. Bu düşün kaynağı toplumdaki bir ara sınıfın tarihi içinde geçmişlere doğru uzanmaktadır.

Ne olacak sonumuz
Deyip duruyoruz

Millet kendi derdinde
Gazetelerde okuyoruz
Haydutlar, eşkiyalar
Cumhuriyet devrinde.

(Behçet Necatigil / 1960)

Ancak tarihin İtalya'da, Almanya'da, İspanya'da, Portekiz'de, Şili'de v.b. ortaya koyduğu gerçek yeterince açıktır: insanların öldürülmesi ile amaçlanan toplumsal sonuçlardan bu olaylarla ilgilenmeyerek kurtulabilme olanağı bulunmamaktadır. Kargaşa görünümü altındaki planlı terör sadece bir araçtır. Amaç doğrudan doğruya, kaderciliğe itilmiş bireylerin de içinde yer aldıkları emekçi kitlelerin özgürlüklerinin, bu kez tümüyle, yokedilmesi, doğrudan doğruya onların üzerinde en ağır sömürü ve tutsaklıkların gerçekleştirilmesi, doğrudan doğruya onların kendi kaderleri üzerindeki söz ve eylem haklarının ellerinden alınmasıdır.

Kaderindir yaşayan,
Sen ölmüşsün çocuğum.

(Cahit Irgat / 1952)

Bireyin, toplumdaki terör nedeniyle «kendisinin bulaşmadığı bir sağ - sol çatışmasını» suçlu tutabilmesi bu terörün temsil ettiği sınıfsal taleplerin tüm emekçi kitlelerle birlikte, birey olarak kendisine de yönelik olduğunun anlaşılamamış olduğunu gösterir.

Fakir kuş hiç unutmaz şu altın eytişimsel yasayı da
Tarihte nice ve nite şehzade bilmeden atını
taşımıştır.

İşte onların sandukalarında usta işi gazeller
oyuludur.

(Ece Ayhan / 1973)

Kapitalizmin topluma yüklenmek istenen maliyetlerine karşı direnen bir sol mücadelenin varolmadığı gibi hayali bir durum varsaysak bile, terörün arkasındaki ekonomik çıkar sahiplerinin topluma, dolayısıyla çalışan tüm bireylere olan ekonomik ve toplumsal talepleri değişecek değildir.

Mehmet
Hazineler içindesin
Bu toprağın altında ne var ne yok
Kömür bakır altın demir
Hepsi senin, hepsi senindir
Çıkar çıkarabildiğin kadar
Ne çıkarırsan
Hepsi benimdir.

(Melih Cevdet Anday / 1952)

Planlı terör uygulamasının bir parçası olarak, özellikle doğu bölgesinde girişilen eylemler ise yöredeki etnik ve dinsel farklılıkları kışkırtarak kitleleri tahrip eylemleri içine sokmaya, dolayısıyla ülkede bir iç savaş görünümü yaratarak bireysel suskunluğu toplumsal panikle bütünleştirmeye yöneliktir. Hedef, doğruların kitlelerden yalıtılarak etkisizleştirildiği koşullarda, toplumsal kargaşa görünümü ile çeşitli toplumsal kesimleri baskıcı bir yönetimi, faşist bile olsa, demokrasiye tercih etmeye zorlamaktır.

İnkârın bereketi seni üzmesin
feryat pusuda beklese de hayatı
ecel gündemden silinmiştir artık
cizyesi alınmıştır kurtuluşun
ama hâlâ acıyla mühürlü nefesin

(Refik Durbaş / 1978)

Çeşitli öldürme eylemleri kendilerine yüklenen bu işlevler açısından değerlendirildiğinde, çeşitli yerlerde çeşitli tetikleri kimlerin çektiğinin, olayların gerçekte hangi sınıfsal çıkarlar adına ve aslında kimler tarafından yaratıldığının anlaşılmasında belirleyici olmaktan çıkmaktadır. Pusuya yatırılmış silahların tetiklerini çekenler ister doğrudan faşistler, ister ortalığı kızıştırmak için hem solcu hem sağcı örgütlerden insan öldüren CIA gibi dış ya da kontrgerilla gibi iç örgütlere bağlı ajanlar, ister bireyci «kahramanlık»ları yücelten maceracı sol grup üyeleri olsun bu kişiler sonuçta, toplumun tutsaklaştırılması için, egemen sınıflar adına, gerçekleştirilecek faşist iktidarın önkoşullarını yaratmayı hedefleyen plana uygun davranmış olmaktadırlar.

Gel gör ki kolay değil her vakit
karşıma çıkan düğümü çözmek.
Bakarım, kökleri derin ve çetrefil,
ne nedenini bulmak mümkün
ne de savaşmak tek başına,
el ele vermeli, derim, o halde
çözmeye uğraşanlarla aynı düğümü.

(Kemal Özer / 1975)

Toplumda kimlerin kimden ne istediği sorusuna cevap verirken toplumsal yaşamın terör altında biçimlendirilmeye çalışılması olgusunun üzerinde temellendiği gerçekliği kavrayabilmek, olayların arkasındaki sınıfsal özü ortaya çıkarmakla olanaklıdır. Büyük sermayenin egemenliğindeki ekonominin yaşadığı bunalımla faşist saldırılar altında toplumun yaşamak zorunda bırakıldığı terör bir bütün oluşturmaktadır.

Planın ekonomi üzerindeki belirleyici etkinliği kuşa çevrilmiş olduğu halde, ekonominin bir yıldır plansız işleyişi ile, gün sektirmeden uygulanan gayri - resmi bir cinayet planlamasının aynı dönemde ortaya çıkması bir tesadüf değildir.

Bunlar,
Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü..

(Ahmed Arif)

Sanayisi, % 20'lere inebilen en düşük kapasite kullanımı oranlarıyla % 800'lere varabilen en yüksek kâr oranlarına ulaşmanın sırrına ve politik gücüne erişmiş sermaye gruplarının egemenliğindeki bir ekonomide elbette ki üretim anarşisi toplumu kasıp kavuracak, elbette ki toplumdaki özgürlükleri çok bulan bir ideolojinin güçlenmesine omuz verenler olacaktır. Dışa bağımlılığını arttırarak büyüyen bir ekonomide elbette ki döviz darboğazıyla karşılaşılacak ve bu büyüme sürecinin sermaye sultanları elbette ki, hastaların ilaç bulamadığı bir toplumda, yılda 92 ton kaçak altını ülkeye sokup, 500 milyon doları dışarı kaçırmayı sürdürebilmek için, toplumu daha da yoksullaştırabilmenin çarelerini aramayı ihmal etmeyeceklerdir.

Işık kör edicidir, diyorlar,
Özgürlük patlayıcı.
Lambamızı bozan da,
Özgürlüğe kundak sokan da onlar.

(Oktay Rifat / 1966)

Türkiye ekonomisinde en kârlı olan alanlara yönelerek büyüyen herbir sermaye grubunun gerçekleştirdiği gelişmeler Türkiye ekonomisi için bir sonraki dönemde üretimde anarşi, sektörlerarası kapasite dengesizlikleri ve bu dengesizliklerden doğan darboğazlar olmaktadır. Sermayenin kendisini büyüttüğü süreç, üretim güçlerinde dengeli ve sadece kendini büyüten özgür bir gelişmenin sağlanabilmesi için yokedilmesi gereken çarpık bir ekonomik yapı içine üretim güçlerini hapseden bir süreç olmuştur. Bu yapı içinde tekelci sermaye varolan dengesizliklerden ve yetersizliklerden kendisine kâr olanakları yaratmaya yönelmiş, varoluşunu geri bir ekonomik - toplumsal üretim örgütlenmesinin ve dışa bağımlılığın koşulları üzerine oturtmuştur. Evet, büyümüştür Türkiye'nin tekstil sektörü. Ancak

10 yılda, makinalar için, boya ve kimyevi maddeler, ham maddeler için yaptığı sektörel ithalatı, sektörel ihracatını 845 milyon dolar aşarak büyümüştür. Evet, sanayileşmiştir Türkiye'nin süt işleme süreci. Ancak süt içilebilmesini sadece kutu kartonu için dışarı yılda 6 milyon dolar ödeyebilmemize bağlı kılarak büyümüştür. İşte faşizmin saldırıları bu yapının, toplumsal yaşamda acımasızlığı ile açığa çıkan düzeni yıkıcı sonuçları karşısında, toplum üzerindeki ekonomik tutsaklığın sürdürülebilmesi için işçi ve emekçi kitlelerin ayağına politik ve düşünsel tutsaklığın en ağır prangalarını takma çabasının ürünüdürler. Bunun içindir ki sermayenin en gerici çıkar kesimleriyle bile uzlaşma içinde kalmaya çalışılarak faşizme karşı mücadele etme olanağı yoktur. Bunun içindir ki CHP iktidarı faşizan örgütlere karşı attığı her adımın yeni bir faşizan saldırı hamlesiyle karşılanmasını kabullenmek zorunda kalmaktadır.

Sonuç mu dediniz, ne dediniz
Sonuç hiç gömülür mü, geliyorum
Ben yalnız ölülerimi gömdüm, geliyorum

(Edip Cansever / 1976)

Toplum ve ekonomi üzerinde oynanan bu oyunlar çerçevesinde, TİP'ne karşı uygulanan taktiklerle ise, faşizme karşı sonuç alıcı mücadelenin ancak ve ancak kitlelerle verilebileceği gerçeğinin bilincinde olan partinin kitleler üzerindeki etkinliğini olabildiğince sınırlandırmaya yönelik bir yalıtım çemberinin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu konuda, içinde yaşanılan sınıfsal mücadele döneminin politik gerekirliliklerini kavrayamadığı için, oylar üzerine yapılan aritmetik hesaplarına dalıp nicelikle niteliği karıştıran, faşizmin geriletilebilmesinde temel nesnel güç olan işçi sınıfı hareketinin politik etkinliğinin feda edilerek daha iyi sonuç alınabileceği yanılsaması içine düşen sosyal - demokrat ideolojinin toplumun ilerici kesimleri üzerinde alabildiğine yoğunlaştırılmasıyla, dolaylı olarak da olsa, yapılan planların bir süre için sonuç alınabilmesine yardımcı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Faşist tırmanışla ekonomi arasındaki ilişkiyi görmezliğe gelmenin işleri kolaylaştıracağı sanılmıştır. Buna ilişkin olarak sosyal - demokrat ideolojinin, CHP dışındaki çeşitli sol kesimlere de yansıyan temel yanılgısı, toplumda büyük sermayenin halkı yoksullaştırıcı egemenliğine karşı, büyük toprak sahipliğine karşı, emperyalizmin ekonomik - malî - askerî boyunduruğuna karşı tüm işçi ve emekçi kitlelerin ekonomik çıkarlarının politik düzeyde savunusu yapılmadan faşizmin, köklü bir biçimde geriletilmesinin olanaksız olduğunun görülememesi olmuştur.

Yeniden şaşmak güneşe yeniden boyun kırmak kutsal ağrıya
oluşmak yeniden anakarnında gibi
hadin kardeşlerim hadin
silkin meyveleri yeni bayram sabahlarına
doldurun caddeleri ölümsüz adımlarınızla
biraz daha biraz daha biraz daha yükseltin seslerinizi
kurtulun bu yalınkat sızlanmalardan
ey düşleri yaşamlarından büyük barış savaşçıları

(Hasan Hüseyin / 1965)

Ancak, gerek sağ gerek çeşitli sol kesimlerde, farklı zaman dönemleri için, farklı ve hatta karşıt nedenlerle yapılan tercihlerin TİP'in etkinlik kazanma olanaklarının yokedilmesi konusunda birleşebilmesine rağmen; pratiğin doğruladığı politik görüşlerle bütünleşen disiplinli ve inatçı örgüt çalışması sonucu TİP çevresinde oluşturulan yalıtım çemberi kitleler içindeki işlevini, en azından eskisi gibi, göremez duruma düşürülmüştür. Solcu kesimler üzerinde başarıyla uygulanan planlara karşı TİP'in gitgide artan etkinliği bu gelişmenin, açılacak yeni üye kazanım kampanyasıyla perçinlenmesi tehlikesi faşist saldırganları bu kez TİP'in etrafını korkutucu bir ölüm çemberiyle çevirmeye, gençliğin ve emekçi kitlelerin işçi sınıfının politik hareketi çevresinde bütünleştirilmesi yolunda atılan etkin adımları provokasyonlarla saptırmaya, kampanyayı sekteye uğratmaya yönelik cinayet kararları almak durumunda bırakmıştır. Önce TİP Genel Merkezinde Genel Sekreter Nihat Sargın'ı öldürmek üzere bir operasyon düzenlenmiş, kısa bir süre sonra partinin 7. İl Temsilcileri toplantısında yankılanan güçlü sesi bir katliamla susturulmak istenmiş, bundan iki gün sonra Giresun'da TİP üyesi Selahattin Öğeç öldürülmek üzere kaçırılarak ürkütme etkisi yaygınlaştırılmaya çalışılmış; on gün geçmeden TİP Tekirdağ Merkez İlçe Üyesi Recep Selçuk hunharca katledilmiştir. Bunlar TİP üzerinde oynanan eski oyunların TİP tarafından günümüzde artık boşa çıkartılmış olduğunu; toplumda ilgileri TİP üzerine çekmek pahasına, silahların işletilmek zorunda kalındığını göstermektedir. Ancak TİP bu iğrenç provokasyon tertibini de boşa çıkarmıştır. Hem de kimi hükümet ve iktidar yetkililerinin olay çıkmaması için hâlâ kitleleri sessiz bırakmaktan medet ummalarının fahiş yanılgısını da birlikte ortaya çıkararak.

Ve kavgamız
Bin kez daha
Kutsal
Ve zafer
Bin kez daha
Hakkımız.
Ve bin canım olsa
Uğruna
Bini de
Verilesi şimdi.

(Ataol Behramoğlu / 1973)

Bu olgu her bir partilinin sınıfsal - politik bilinç düzeyinde yansıyan partisel doğruluğun bir ürünüdür. Bu olgu, sınıf mücadelesinin bastırılması için oluşturulan politik ve ideolojik engellerin, varolan ülke ve toplum koşullarında, cepte taşınan bir silahın verdiği bireysel üstünlük ve kahramanlık duygularıyla, silahlı bireysel militanlıkların aldatıcı ve kolay keskinlikleriyle aşılamayacak denli zorlu olduğunun kavranmasının, sınıfsal mücadele özüne inilmesindeki başarının ürünüdür. Parti mücadelesinin zorlukları romantik bir edebiyat değildir. İçinde yaşanılan toplumsal koşulların gereklerini yerine getirerek yürütülen sınıfsal mücadelede, işçi ve emekçi kitleleri örgütlü bir güce dönüştürmek için bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm yolunda, üzerine sıkılan silahların provokasyonlarına rağmen yürüren yürekleri oluşturan bilinç, bilimsel - sosyalizmin bilincidir.

Neyin ağacı bu, yeşerir gözlerinde
Neyin dünyası bu, vurur dallarına geceleyin
Neyin sancısı bu, ağrısı içimize çökende
Neyin umudu bu.. başımızı dimdik tutar bizim.

(Şükran Kurdakul / 1973)

Bu bilinç, sınıfını örgütlendirmekle, sınıfını toplumsal düzeni değiştirecek, faşizmin nesnel kaynağı olan kapitalist çıkar odaklarını yıkacak maddî bir güce dönüştürmekle, sınıfsal mücadele koşullarına ters düşmek pahasına, kendini daha iyi koruyabilmek için bir silah edinmek arasındaki tercihi gözünü kırpmadan doğru olarak yapabilecek bir yüreğin bilincidir.

Yiğit sürücüleri tarihsel akışın,
İşçiler, evren kovanının arıları;
Bir kara somunun çevresinde döndükçe
Dünyamıza özgürlük getiren kardeşler.
O somunla doğrulur uykusundan akıl,
Ağarır o somunla bitmeyen gecemiz;
O güneşle bağımsızlığa erer kişi.

(Oktay Rifat / 1966)

Faşizmin ürkütme ve yıldırma planları sadece TİP karşısında boşa çıkmadı. Bu planlar, faşist yatağı haline getirilmeye çalışılan bir okulda öldürülen ilerici bir öğretmenin yerine, demokrasinin savunulması gerektiğinin bilinciyle, görev almak için koşan herhangi bir öğretmen karşısında; evinin önünde patlayan bombadan sonra emeğin aydınlık geleceğine duyduğu inanç zerrece sarsılmadan masasının başına dönen bir yazar, bir şair, bir karikatürist, bir ressam, bir fotoğrafçı, bir araştırmacı, bir bilimadamı karşısında; faşistlerin kimlik kontrolu yaptığı bir üniversite kapısında zorbalığa politik safını doğru seçmekle cevap veren bir öğrenci karşısında; faşistlerle doldurulmuş bir kuruma atanan ve kendisini atayan hükümetin çözümü uzlaşmacılıkta bulması üzerine orada desteksiz ve yalnız bırakılan, ancak faşist teröre karşı mücadele alanını boş bırakmayan herhangi bir kamu görevlisinin karşısında da boşa çıktılar ve çıkmaktalar.

ve cılız kollarımız
ölümler, kıyımlarla
bir güneş yaptı aydın
ne hazırlanıyorsa, bil
ne hazırlanıyorsa
orada biz de vardık

(Turgut Uyar / 1969)

Faşizmin planları işçi sınıfı hareketini diğer toplumsal kesimlerden tecrit etmeyi başaramadı ve başaramayacak demektir bu.

kalmasın ellerim sizlerden uzak
birleşsin umudum en güzel eylemlerinize
erisin et
yitsin boşluk
bir biz kalalım çirkinliklere inat

(Bedrettin Cömert / 1969)

Başaramayacak demektir çünkü, toplumsal bilinç, herşeye karşın, «karşıt görüşlü gruplar çatıştı» demagojisi altında gizlenmeye çalışılan gerçeğin egemen sınıfların toplum üzerindeki yoksullaştırma talepleri olduğunu kavrama yolunda yükselmektedir. Başaramayacak demektir çünkü, doğrulardan vazgeçmenin kurtuluş olamayacağı gerçeği, her geçen gün daha köklü bir biçimde kitlelerin gerçeği olmaktadır.

Uğruna şiir yazılan, döğüşülen, ölünen insanlar!
Yeter değil bana
Zaferlerin.

(Enver Gökçe / 1945)

Başaramayacak demektir çünkü, kitlelerin örgütlü ve birleşik gücünü gerçekleştirerek büyüyen işçi sınıfının politik hareketi faşizmi, terörüyle, cinayetleriyle ve çıkarlarını savunduğu fiyat hırsızı büyük patronlarıyla bir daha hortlayamamak üzere, çıktıkları karanlığa gömecektir.

Yürür dupduru kanım benim
aydınlıktan aydınlığa bir düş gibi.
Dağı taşı kıra eze kıra eze gelen benim,
geceleri, korkuları, cellâtları biçe eze biçe eze gelen benim.
Gelen benim, gelen benim,
Zincirinden kopmuş gibi.
Asıl benim gelen, ölüm değil.
Benim gelen, benim gelen.

(A. Kadir / 1972)

Başaramayacak demektir çünkü, işçi sınıfının politik hareketinin büyümesi faşist saldırıların amaçladığı toplumsal yılgınlığın geri tepmesi, bireysel suskunluğun meydanlardaki kitlelerin güçlü ve kararlı sesine dönüşmesi, umutsuz karamsarlığın dünyayı değiştirmenin bilinciyle yer değiştirmesi, ardına kaçılan hayali duvarların geleceği bugünden kurmanın mücadelesi içinde erimesi demektir.

Duvarları sessizlikle örülmüş kulübe yapmak kolay değildir,
o duvarları yıkmak belki daha zordur,
ama senin gibi bir insan için kulak kesilmek,
bizim fısıltılarımızı bile duymak kolaydır,
bana inan dostum,
şimdiye kadar hiç kandırmadım seni,
kolaydır diyorum onurlu bir insan olabilmek.

(Ülkü Tamer / 1970)

Başaramayacak demektir çünkü, işçi sınıfının politik hareketi içinde işçi ve emekçi kitleler varolan ekonomik - toplumsal koşulları değiştirici maddî bir güce dönüştürüldükçe soldaki çocukluk hastalıkları burjuva demagojilerinin aracı olarak sahip oldukları etkinliği yitirmek zorunda kalacaklar, toplumun geleceği üzerinde «solun parçalanmışlığı» tartışmalarının değil, işçi sınıfının politik hareketinin söz sahibi olduğu gerçeği toplumsal yaşama yansıyacaktır.

toprağı avuçla
duy içinde çocukluktan çıkmanın huysuzluğunu
toprağı geç tanımanın huysuzluğunu
göğsünü ger
hazırla uzun koşulara
uzun ve kesintisiz soluklarla
baharı yeniden tanımaya hazırlan

(Tekin Sönmez / 1973)

İşte bütün bunlar için saldırdılar. Daha çok, olabildiğince daha çok TİP'li öldürebilmek için, saatlerce en korkak, en iğrenç, en aşağılık pusularda bekleyerek saldırdılar. Saldırdılar çünkü düşen maskelerin gerisine yeni yüzler bulunabilirdi. Kontrgerilla çalışmalarının açığa vurdurtulmasıyla, bazı faşist istihbarat ajanlarının deşifre ettirilmesiyle alınan ağır yaralar bile onarılabilirdi. Yeter ki doğrudan faşizmin kalbinin attığı koşulları, ona can veren çıkarları yok etmeye yönelen işçi sınıfı hareketi toplumda belirleyici bir politik etkinlik kazanamasın. Yeter ki uzlaşmacılık kitlelerce mahkum ettirilmesin. Yeter ki faşizmin arkasında yatan kapitalizmin, en gerici, en gözü kan bürümüş büyük sermaye kesimlerinin çıkarları kitlelerin gücü tarafından yere serilmesin.

Burjuvazi,
katletti içimizden (yedimizi)
bu (yedi) ölü ölmeyen (yedi) ölümüzdür!
Burjuvazi,
kavgaya dâvet etti bizi
dâvetleri kabulümüzdür!
Biz nasıl bilirsek hep bir ağızdan gülmesini
biliriz öylece yaşamasını ölmesini
hepimiz - birimiz için,
birimiz - hepimiz için!..

(Nazım Hikmet / 1927)

TüRKİYE'DE GOŞİZM

Hasan TANAY

Goşizm, başka bir deyişle «sol» maceracılığa karşı mücadele dünyada olduğu gibi, ülkemizde de sosyalist hareketin ideolojik ve politik mücadelesinin en önemli bileşenlerinden birini oluşturuyor. Goşizmin özellikle öğrenci gençlik üzerinde belli bir etkinliği vardır. İşçi sınıfı hareketi ile uzaktan yakından ilgisi olmayan goşizm, sorumsuz eylemleriyle bir yandan, sermayenin, ilericileri ve sosyalistleri kitlelerden tecrit etme politikasının aleti olmakta, öte yandan da sürüklediği gençlik kitlesinin devrimci enerji ve heyecanını sermaye için zararsız alanlara akıtmaktadır. Böylece sürüklenenler, ya karşı devrimci safların (örneğin maoculuğun) kucağına, ya da politik mücadelenin dışına itilmektedir. Bu nedenle goşizmi, gelişen işçi sınıfı hareketinin önündeki bir engel olmaktan çıkarmak, mücadeleye yaptığı tahribatı engellemek ve saflarındaki gerçekten işçi sınıfına, emekçi halka güvenen, bilimsel sosyalizme inanan unsurları örgütlü sosyalist mücadeleye kazanmak için, ideolojik mücadeleyi her zamankinden daha fazla ciddiye almamız gerekiyor. Bu yolda bir adım olmasını dilediğimiz bu yazıda önce goşizmi yaratan ve besleyen maddî koşulları ve bunların değişik tip ülkelerde somutlanışını, bunların birer sonucu olarak goşist akımların temel ideolojik biçimlenişlerini ve nihayet ideolojik ve teorik varsayımlarını, faşizmin ulusal ve uluslararası plandaki ideolojik ve teorik varsayımlarını ele alıp inceleyeceğiz. Ancak burda bir noktaya değinmekte yarar var: Ülkemizde goşizmin temsilcileri, bu doğrultuda yapılan eleştirileri büyük bir pişkinlikle, demagojilerine hareket noktası yapıyorlar ve geçmişte ha-

talı ilkeler temelinde mücadele veren kimi yurtseverlere duyulan saygıyla, onları eleştirmeyi birbirine zıt iki alternatif olarak sunuyorlar. Buna karşı söylenebilecek tek şey var: 12 Mart'ta öldürülen kimi yurtseverlerin hatalarını teşhis edip, bunlara karşı ilerici güçleri uyarmak, anılarına saygı duymanın ilk ve temel koşulu. Geçmişi kavramayan onu tekrar yaşamaya mahkumdur.

Bugün Türkiye'deki ilerici - devrimci hareketin ikinci bir 12 Mart yaşamaya ne niyeti var, ne de tahammülü. Bu açıdan geçmişe bezirganca sahip çıkarak hataların görülmesine set çekmek isteyenler, hataların tekrarına en fazla alkış tutacak gücün yani burjuvazinin değirmenine su taşıyarak, bizzat kendileri, öldürülen yurtseverlerin anılarına en büyük saygısızlığı, en büyük ihaneti etmektedirler.

GOŞİZMİN MADDÎ VE KÜLTÜREL TEMELLERİ

Goşizmin de, diğer bazı ideolojik süreçler gibi maddî kaynağı, büyük sermayenin toplumda yol açtığı bir dizi sosyo - ekonomik değişimde saklı bulunuyor. Büyük sermayenin büyümesi bilindiği gibi küçük mülkiyet sahibi tabakaların mülksüzleşmesine ve yoksullaşmasına yol açar. Aslında bu, ideolojik sonuçları bakımından son derece zengin bir süreçtir. Kapitalizmin siyasî istikrarını koruduğu dönemlerde işçi sınıfına katılan eski küçük mülk sahipleri, ideolojilerini de beraberlerinde getirerek işçi hareketi içinde sağ reformizmin taşıyıcısı olurlar. Bu sürecin boyutları arttığı oranda, çözülen ve dağılan toplum kesimleri, aradıkları radikal çözümleri gerici ve şoven politikalarda bulmaya yönelerek 1930'ların Almanya'sında olduğu gibi faşizmin kitle tabanı haline gelebilirler. Öte yandan, gelişen bu süreç içinde işçi sınıfının ve sosyalizmin saygınlığının giderek arttığı oranda, mülksüzleşen ya da çözümsüz kalan ara tabakalar, keskin ve sert «sol» çözümlere kaynaklık ederler.

«... Kapitalist düzende sürekli bir sömürü ve baskıya ve çoğu kez yaşam koşullarının hızla kötüleşmesine ve yıkıma uğrayan bir toplumsal tip olarak (bir çok Avrupa ülkelerinde temsil edilen ve önemli bir yığın olusturan) küçük mülkiyet sahibinin, küçük üreticinin aşırı bir devrimciliğe kolayca geçtiği, ama bu sınıfın tutarlı, örgütlü, disiplinli ve sağlam bir tutumu benimseyemediğidir. Kapitalizmin dehşeti karşısında öfkeye kapılan küçük - burjuva, bütün kapitalist ülkelere özgü anarşizm gibi toplumsal bir görüngüdür. Bu çeşit devrimciliğin kararsızlığı, kısırlığı, çabucak boyun eğişe, kayıtsızlığa, kuruntuya ve giderek bir burjuva hevesinden bir ötekine çılgınca sevdalanmaya dönme eğilimi, bütün bunlar herkesce bilinir.» («Sol» Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı, Lenin, Sol yayınları 1977, s. 23)

1920'lerde Avrupa'da çıkan ve işçi sınıfı partilerini bile etkileyen küçük burjuva serüvenciliği için Lenin'in söyledikleri bugün için de temel bir ilke olarak geçerliliğini koruyor. Ancak, goşizmi bugün ülkemiz ve dünya somutunda tüm boyutlarıyla kavrayabilmemiz için, kapitalizmin başka bir yönünü, bu sefer de aydınların (öğrenci, teknik eleman, doktor... vs.) kapitalizmdeki yerini net bir biçimde görmemiz gerekiyor. Tekelci kapitalizmin ilk dönemlerinde metropol ülkelerde bilgi üretimi ve aktarımı, yetkin eğitim ve öğretim gibi olanaklar genellikle burjuva kökenli seçkin bir zümrenin tekelinde olduğundan, ayrıca üretimin gelişme düzeyi yığınsal bir teknik eğitimi zorunlu kılmadığından, bilgi üreticisi durumunda olan aydınlar tekelci burjuvazinin zorluk çekmeden kendi politikasına bağladığı ve kol emekçilerinden kopardığı sınırlı bir kesim durumundaydılar.[1] Azgelişmiş ülkelerde ise üretici güçlerin son derece düşük gelişme düzeyi, üretime katılan aydınları çok daha seçkin bir konuma getiriyordu. (Burada örneğin 1920'lerde ve 30'larda ülkemizdeki «mühendis» imajını hatırlamak gerek) Ancak emperyalist - kapitalist sistem İkinci Dünya Savaşı sonrası Bilimsel Teknolojik Devrim diye bilinen ve kapitalist ekonomi politiğin temel yasalarını değiştirmemekle birlikte, gelişmesine yeni bir çehre katan önemli bir aşamaya girdi. Burada ayrıntılarına girmeyeceğimiz bu aşamanın genel hatları şunlar: a) Üretici güçlerin daha üst bir düzeyine tekabül eden üretim düzeni, yani kol emeğinin yerini önemli ölçüde makinelere, otomasyona ve elektronik beyinlere bırakması, b) Buna bağlı olarak üretimde mühendis, programcı, kontrolör... vs. gibi teknik kadroların ve planlama, muhasebe gibi işlerle uğraşan büro emekçilerinin önemi giderek artan bir işlev kazanmaları ve toplam ücretler kitlesi içinde sayılarının artması.

Bu gelişme teknik elemanlar dışındaki aydın tabakalar (öğrenci, öğretim üyesi doktor... vs.) için de geçerli. Tüm bu değişimi genel olarak kapitalist üretici güçlerin gelişme düzeyinin hayatın tüm alanlarında daha geniş ve kaliteli bilgi üretimini ve kullanımını zorunlu kılması ve bilgi üretimine şu veya bu şekilde katılan (mühendisten öğrenciye) tüm aydın tabakaların sayıca genişlemesi ve yetkinleşmesi, ama o ölçüde de kapitalist üretime bağımlı hale gelerek büyük

---

1) Öyle ki, 1930'larda Fransız Komünist Gençlik Birliği işçi gençlik içinde geniş, yığınsal bir çalışmayı temel alırken aydınların yetiştiği üniversiteleri «ancak tek tük kadroların yetişebileceği kısır alanlar» olarak niteliyordu. («Jeunes comme J.C.» Fransız Gençlik Hareketi Tarihi, Editions Sociales, s. 73) O gün için bile yanlış olduğu sonradan kabul edilen bu tavır, aslında bilimsel sosyalistlerin o dönemde aydınların bilinçlenmesine karşı duydukları umutsuzluğun tipik bir ifadesi idi.

çapta ücretli kafa işçileri konumuna gelmeleri olarak özetleyebiliriz.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, işçi sınıfı partilerinin programlarını ittifak yelpazelerini yeniletecek ve genişletecek kadar önem taşıyan bu değişimin ulaştığı boyutları kavrayabilmek için bazı somut veriler sunmamız gerek. Lenin'in aydınların bağımsız konumlarını yitirerek yoksullaşmaları üzerine ilk yazılarını yazdığı 20. yüzyılın başlarında, ABD'de aşağı yukarı «aydın» kategorisine sokulabilecek çalışan nüfus 1,2 milyon kadardı. Bu sayı 1969'da 10.5 milyona ulaştı. 1960'ta ABD'de beyaz yakalı işçilerin (mühendis, teknik personel ve kalifiye uzman) oranı % 43,4 iken 1969'da onda birlik bir artışla % 47,3'e yükseldi. Hizmet sektöründe (büroda) çalışan işçilere gelince: bunların oranı Batı Avrupa'da 1960'larda % 9,7'den % 33'e çıktı. (Whither and With Whom ? - Progress Publishers s. 32, 59, 81) Avukatları, doktorları hatta sanatçıları bile içine alan ve bağımsız bireysel çalışma yerine ücretli emeğe dayanan büyük işletmeler, örneğin dev hukuk büroları, büyük hastaneler ve tıbbî araştırma merkezleri, reklam ajansları, basın tröstleri çatıları altında yüzlerce hatta binlerce ücretli aydını toplayarak onları da işçiler gibi kapitalist sömürünün çarkları arasına soktular. Kısaca 19. ve 20. yüzyılın başlarında, hür ve gelişmiş bir kişiliğin sembolü olarak gösterilen, yeteneklerini ve kültürlerini bir anlamda istedikleri gibi geliştirip gene istedikleri gibi, yani kendi subjektif ahlakî ölçüleri doğrultusunda tavır alan küçük burjuva aydınları, bu gelişme sonucunda artık sevse de sevmese de, doğru bulsa da bulmasa da, kendisinden yapması istenen işi yapmak zorunda olan ve beyni ile yaratıcı yeteneklerini hiçbir saygı duymadığı bir üst otoritenin (patronun veya devletin) emrine tahsis eden bir katman haline geldiler.

Azgelişmiş ülkelerde de buna paralel bir takım değişimler meydana geldi. Gerek ülkede kapitalizmin özgül gelişimi, gerekse bu ülkelere dışardan yapılan teknoloji ihracı öğrenci ve teknik eleman sayısında önemli bir artışa neden oldu. Örneğin ülkemizde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin desteğiyle Türkiye sanayiine beyin yetiştirmek için on bin öğrenci kapasiteli ODTÜ kuruldu. Üniversitelerin sayısı arttı. Aynı şekilde Latin Amerika'da üniversitelerde 1955 yılında 380 bin, 1960'da 510 bin, 1966'da 880 bin kişi öğrenim gördü. Bu sayının 1980'de 3 milyona ulaşacağı sanılıyor. («Latin Amerika'da Devrim» Bilim yayınları s. 172)

Bu açıklamalardan sonra meselenin bizi asıl ilgilendiren yönüne yani bu ekonomik dönüşümün ideolojik - politik planda ne gibi yansımalara yol açtığına değinmek gerekiyor. Mülksüzleşen küçük burjuvazi ve bir kısmı işçi sınıfına katılan, bir kısmı da işçi sınıfına yakın bir konuma gelen aydınlar, kapitalizmin derinleşen bunalımı ve

açığa çıkan çözümsüzlüğü karşısında tüm diğer emekçi katmanlar gibi radikal çözümlere ve taleplere yöneliyorlar. Ancak bu kesimin bunalım karşısındaki tepkisinin, güçlü bir örgütlü mücadele geleneğine ve kollektif bilince sahip olan proletarya ile aynı biçimler alması beklenemez. Herşeyden önce kapitalist üretim ilişkilerindeki yeri dolayısıyla proletaryanın tepkisi kapitalist düzenin temelinde, yani emek sermaye çelişkisinde odaklaşır. Toplumdaki öteki emekçi katmanları ilgilendiren yan çelişkilerin çözümü, ancak ve ancak anahtar durumunda olan bu çelişkinin çözümü ile mümkün olacağı içindir ki, proletaryaya, kendisi ile birlikte, bütün insanlığın kurtarıcısı diyoruz.

Aynı şekilde, düzeni bir bütün olarak ele alan tahliller arasında, düzenin temel ögesini yani emek sermaye çelişkisini ön plana çıkardığı, diğerlerine de onun ürünü veya belirleyici etkisi altında olan çelişkiler olarak baktığı içindir ki, işçi sınıfının politik hareketinin çözümlemeleri en geçerli bilimsel doğrulardır. Diğer emekçi katmanlar bu temel çelişkinin sadece değişik alanlardaki sonuçlarıyla karşı karşıyadırlar. Örneğin, öğrencileri bekleyen işsizlik, teknik elemanların ücret sorunları, devlet memuru statüsünde olanların ekonomik - demokratik hakları... vs. emek sermaye çelişkisinin ortaya çıkışının ve gelişmesinin dolaylı veya dolaysız bir şekilde belirlediği sorunlar durumundadır. Bu yüzden, bu kesimler içindeki ilerici unsurların sosyalist siyasî bilince sahip olabilmeleri için, kendi çelişkileri ile mücadelelerini emek sermaye çelişkisinin ve işçi sınıfı mücadelesinin birer parçası olarak görmeleri, çevrelerindeki olayları işçi sınıfı mücadelesi açısından değerlendirebilmeleri gerekiyor. Bu olmaz da, düzen bütünüyle ele alınırken bu sorunlara birincil önem verilir. bu alanda duyulan tepkiler düzene karşı takınılan tavırda temel olarak alınırsa, bu yanıltıcı ve bilim dışı bir ideolojik konumu beraberinde getirir. Siyasî bilincin ulaştırılamadığı geniş emekçi yığınlar arasında böylesine bir konumun izlerini şu veya bu oranda birbirlerinden kopuk bir biçimde bulmak mümkün. Bu kopuk parçaların işçi sınıfı ideolojisi dışında bütünlüğü olan, farklı bir ideolojik ve siyasî tavra dönüşmesi ise ancak belli özelliklere sahip tabakalar için, özellikle ücretli veya öğrenciler gibi ilerde ücretli olacak aydın tabakalar için geçerlidir. Gerçekten de, bağımsız konumunu yeni yitirmiş ve sermayenin sultasına yeni girmiş bir kesim olarak eski konumunu yitirmenin, büyük bir değer verdiği bireysel yeteneklerini başkalarının emrine vermenin, kendisi için gelecekte tasarladığı bağımsız çalışma projelerinden mecburen vazgeçerek sabit bir maaşla kendisine ait olmayan bir büroda çalışmaya razı olmanın, bir yığın aksaklığını, çürüklüğünü farkettiği düzeni ondan bağımsız kalıp eleştirebilmek varken, yaşamını kazanmak için o düzenin bir «dişli»si olmanın ya-

rattığı hınç, işçi sınıfı hariç, diğer bir çok emekçi tabakadaki tepkilerden daha taze ve canlıdır. Bu temel ögeye bu kesimin sahip olduğu büyük kültürel birikimi, devraldığı eleştirel kafa yapısını ve bir de yüzler veya binler halinde okulda, şirketlerde büyük bürolarda beraber yaşamanın bireylere verdiği güveni eklersek, tek 'tek tepkilerin niçin bu kesimde bütünlüğü olan bir ideolojik tavıra dönüşebildiğini kısaca açıklamış oluruz. Kapitalizmin siyasî ve ekonomik buhranının derinleştiği dönemlerde, bu tavır keskinleşerek ortaya çıkar. Keskin «sol» görünüme sahip olan bir tavırla düzeni hedef alır, hatta onun yıkılması gerektiğini söyler. Ama olayları ele alışı, demin değindiğimiz nedenlerden ötürü bireyci bir öz taşır ve önerilen çözümler düzenin temeline değil onun yan ürünlerine duyulan tepkilerin bilinçsiz birer ifadesi olmaktan öteye gidemezler.

İşte büyük sermayenin gelişiminin ve bunalımının doğurup güçlendirdiği bu akıma goşizm diyoruz.

GOŞİZM'N KİTLE TABANI

Goşizmin kitle tabanının en aktif kesimini öğrenci gençlik oluşturur. Bunun sebeplerinden biri yüzler veya binler halinde günün önemli bir bölümünü birlikte geçiren, beraber okuyup beraber tepki gösterebilen öğrenci gençlik arasında, değindiğimiz birliktelik bilincinin daha gelişkin olmasıdır. Başka bir sebep de düzenin kendilerine sunduğu sönük geleceğe karşı, bu geleceğe zaten kavuşmuş ve durumun kendi istediği gibi değişeceğine olan umudunu giderek yitirmiş olan ücretli aydınlara nazaran daha güçlü bir tepkiye sahip olmalarıdır, zira o duruma henüz gelinmemiştir, ondan kaçınmanın mümkün olduğu umudu hala vardır ve bir türlü varılmak istenmeyen ama giderek te yaklaşılan o konum sürekli bir protestonun kaynağı oluverir[2].

Ayrıca hemen ilave edilmesi gereken en önemli noktalardan biri burjuva ideolojisiyle ve değer yargılarıyla en az koşullanmış kesimin

---

2) Gerek ileri kapitalist ülkelerde, gerekse azgelişmiş ülkelerde üniversite kesiminde goşistlerin genel ve mutlak bir «öğrenci» veya «gençlik» kavramı yaratmaları, öğrencinin de bir gün mezun olup mühendis doktor, avukat vs. olacağı ve sınıflara ayrılacağı gerçeğini sürekli gözardı etmelerinin ardında büyük ölçüde bu yatar. Bir meslek sahibi olmak, düzenle «bütünleşmek» gibi gösterilir; çünkü meslek sahibi olarak mücadelenin sürdürüldüğü dönem, hiçbir gösterisi olmayan ve sırf bu yüzden de insanın sağlam bir sosyalist kişiliği olmadıkça kimseyi devrimciliğine inandıramayacağı bir dönemdir. Bu acıdan böylesine sınavlardan kaçan küçük burjuva devrimciliği ya üniversite ile birlikte «biter» ya da belli bir kesim dışında kalanlar «ben harekete lazımım» bahanesi ile sudan çıkmış balığa dönmemek için sularına, yani üniversite ortamına, geri dönerler.

gençlik olduğudur. Öğrenci gençlik ise düzene karşı yöneltilecek eleştirilere, bu eleştirilerin teorik, ideolojik boyutlarını öğrenmeye en yatkın kesimdir. Meselenin bu saydığımız boyutları, aslında işçi sınıfı mücadelesine bağımlı olarak ele alındığı takdirde, ilerici üniversite gençlik hareketinin temelleri haline gelir. Öğrenci gençliğin yeteneklerini geliştireceğine kısırlaştıran, ülkesinin gerçeklerine göre değil, kapitalist ekonominin gerçeklerine göre hazırlanan eğitim sistemine duyduğu tepki doğaldır ve bu tepki ilerici, devrimci bir niteliğe kavuşabilir; yeter ki öğrenci dünyayı üniversiteden ibaret sayıp sınıf mücadelesine üniversite kantininden bakmayı bıraksın ve kendi sorunlarına bireysel bir tepkinin nedeni olarak değil, toplumsal bir çözümün yani sosyalizmin bir gündem maddesi olarak bakmayı başarsın.

İleri kapitalist ülkelerde goşizmin ortaya çıkmasını belirleyen sınıfsal ve ekonomik süreçler, 1960'larda belirli bir olgunluğa erişti. Buna bir de üst yapısal planda kişilerin düzene karşı taşıdıkları eleştirel yanı kısmen donduran soğuk savaş buzlarının çözülmesini ve detant sürecine girilmesini yani kapitalist propagandanın uluslararası çapta eski etkisini yitirmesini de eklersek, düzenle çelişkileri giderek keskinleşen katmanların, düzeni değiştirmek için gerekli subjektif şartları nasıl bulduklarını kavramış oluruz. Kapitalist ülkelerde goşist tezler genellikle tekelci kapitalizmin çürümüşlüğünün sadece bireyler düzeyindeki etkilerini temel alır ve bu yönüyle de büyük yanılgılara götürür. «Düzenin insanı makinalaştırması», «baskıyı ortadan kaldırma», «tüketim toplumu» gibi yüzeysel kavramları öne sürerek «baskı, ama kim tarafından ve ne için?», «Aşırı tüketim, ama hangi ekonomik yapının ürünü?» gibi soruları görmezden gelerek sınıfsal perspektifi gözden uzak tutar. İşçi sınıfının iki yüzyıla yaklaşan mücadele geleneği, goşizme ileri kapitalist ülkelerde işçi sınıfı adına konuşma şansını pek tanımaz. Goşizmin bu çıkmazı ideolojik alana da yansımakta ve Marx'tan arasıra yapılan birkaç alıntı dışında hiçbir goşist akım gelişmiş ülkelerde Marksizme, hele hele Leninizm'e bağlı olmak iddiasında bulunmamaktadır. Bu açıdan, sadece öz bakımdan değil aynı zamanda biçim açısından da goşizm gelişmiş kapitalist ülkelerde Marksizm - dışı bir akım olarak ortaya çıkmış ve tüm toplumca böyle tanınmıştır.

Azgelişmiş ülkelerde ise durum daha farklıdır. Sanayi devrimi diye adlandırabileceğimiz büyük sanayinin ve işçi sınıfının doğası ve gelişmesi ile demin değindiğimiz bilimsel teknolojik devrimin azgelişmiş ülkelere yansıması, başlangıçları arasında büyük bir zaman farkı olmayan ve bir anlamda içiçe geçen iki süreç. Bu ülkelerde işçi sınıfının mücadele geleneğinin gelişmiş ülkelerdeki kadar gelişkin olma-

masının yarattığı göreceli siyasal boşluk ve işçi sınıfı mücadelesinin yükselmesiyle neredeyse zamandaş olan küçük burjuva tabakaların tepkisi, bu tepkinin siyasal biçimlenişi olan goşizme, işçi sınıfı ve onun öğretisi bilimsel sosyalizm «adına konuşma» olanağı verir. Ayrıca azgelişmiş ülkelerde, bu tabakaları bekleyen yıkım, içine düştükleri yoksulluk, öğrencilerin gördüğü eğitimin bırakalım ülkenin, yer yer kapitalist ekonominin bile gerçeklerinden uzak ve düzmece olması ve bu eğitimden sonra kendilerini bekleyen işsizlik, gelişmiş kapitalist ülkelerdekine nazaran çok daha güçlü tepkiler uyandırmaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerin ücretli aydınlarla olan çelişkilerini yumuşatmak için sahip oldukları malî olanaklara azgelişmiş ülkelerin çarpık kapitalist ekonomileri sahip değildir. Bütün bunlar goşizme azgelişmiş ülkelerde, gelişmiş kapitalist ülkelere nazaran daha geniş ve daha kalıcı bir kitle tabanı ve bilimsel sosyalizme biçim olarak daha yakın teorik tezler ileri sürme olanağını kazandırır.

Goşizmin ortaya çıkmasını belirleyen maddî koşullara, bir takım subjektif faktörleri de eklememiz gerek. Bunlardan en önemlisi işçi sınıfı hareketi içindeki sağ eğilimlerdir. Bu eğilimlerin yer yer etkinliğinin artması ve hareketi bir çıkmaz içine sokması, zaten belli bir maddî temeli olan goşizme büsbütün güç kazandırır. Örneğin 1968'de Aybar'ın popülizmi, anti-sovyetik tavırları ve partiyi içine soktuğu ideolojik ve örgütsel bunalım, birçok genç üyenin Başkan'ın kişiliği nezdinde partiye olan güveninin sarsılmasına ve goşizme kaymasına neden olmuştur.

Başka bir subjektif faktör ise burjuvazinin küçük burjuva tabakalarda sürekli olarak körüklediği işçi sınıfı düşmanlığı ve anti-komünizmdir. Bu tabakalar radikal çözümlere yöneldiklerinde işçi sınıfına duyulan bu kuşku ve güvensizlik kaybolmaz; sadece «işçiler gelip evimde oturacaklar» şeklindeki ilkel sağ kuşku yerini birazdan değineceğimiz, işçi sınıfını mücadelenin yedeğine koyup, onu «ideolojik öncülük»ten fazlasına layık görmeyen «sol» görünümlü tavırlara bırakır.

GOŞİZMİN TEMEL İDEOLOJİK KARAKTERİSTİKLERİ:

Goşizmin sahip olduğu bir dizi ideolojik karakteristiği anlamak için kavranması gereken temel halka bu hareketin mücadele perspektifinden yoksunluğudur. Goşizmin sınıfsal tabanı, işçi sınıfı gibi bir tarihsel misyonu ve yeni bir düzeni **kurma yeteneği** olan bir taban değildir. Burjuvazinin programları ve işçi sınıfının sosyalizmi hedefleyen mücadele programı dışında üçüncü tip bir program mümkün olmadığından goşizm programsızlık içinde kıvranmakta, kapitalist düzene gerek kısa, gerek uzun vadede hiçbir elle tutulur alter-

natif çözüm önerememektedir. Çünkü böyle bir alternatifin yani sosyalizm programının sunulması, ona uygun düşen, yani işçi sınıfı içinde örgütlenmeyi temel alan bir eylem planını zorunlu kılacaktır. Böylesine bir program goşizmin, kendi kendini reddi anlamına geleceğinden, hiçbir zaman kabul edilmeyecektir. Örneğin, bir iki istisna dışında, ülkemizde goşist akımların dergilerinde bol bol devrimci teori hakkında ahkâm kesilmesine rağmen sosyalizm hakkında, onun emekçilere getireceği somut kazanımlar ve dünyadaki elle tutulur örnekler hakkında **bir tek** yazıya rastlamak mümkün değildir. Sosyalizm perspektifinden yoksun olma, goşizmi sadece yıkmayı öneren, ama yerine neyin yapılacağını gösteremeyen bir protesto hareketi durumuna sokmaktadır. Bu hareket programsız olduğu ölçüde de geniş bir kitle tabanı bulacaktır; zira düzene muhalif küçük burjuva, kendisinden yaşamını, kafa yapısını bir program doğrultusunda dönüştürmesi ve kendi içinde aşama yapması gibi «fazla şey» istemeyen, buna karşılık düzene tepkisini dile getirme olanağını veren bu harekete katılmakta gecikmeyecektir. Programsızlık ve bireyselliklerini olduğu gibi muhafaza etmeleri, goşist harekete taban kazandırdığı gibi aynı zamanda, tavırda netliğin zorunlu hale geldiği dönemeçlerde bu hareketteki bölünmelere, hiziplere... v.b. kaynak teşkil etmektedir. Programın yokluğu veya eklektikliği onu hayata geçirecek örgütün de yokluğunu ve başıbozukluğu beraberinde getirir. Bu konuda Batı Avrupalı goşistler oldukça açık sözlü: 1968 Mayıs - Haziran olaylarında goşizmin «lider»lerinden biri olan Daniel Cohn - Bendit, kendisine programı olmadığını hatırlatan bir Fransız düşünürüne, «Elbette yok! Bir parti kurup 'işte amacımız, işte oraya varmak için düşündüğümüz yol' desek, herkes başta Pompidou (o dönemki Fransa Başbakanı) memnun olurdu... Hareketimiz gücünü, kontrol edilemeyen bir kendiliğindenlikten almaktadır» (Les etudiants et le gauchisme, editions socials, sayfa 43) Latin Amerika'daki eylemlerin goşist yorumunu yapması ve «Devrimde Devrim» adlı eseri ile tanınan Regis Debray da buna benzer görüşler savunmaktadır: «Program, cephe, ittifaklar, bütün bu güzel sanat yapıtları dikkati başka alanlara çekmekte ve bir politik cepheye tarihsel önem ve etkinlik kazandıracak ve bunları gerçekleştirecek tek araç olan halk ordusunun gelişmesini yavaşlatmaktadır.» (Latin Amerika'da Devrim, Bilim yayınları, sayfa 111) Ancak azgelişmiş ülkelerde goşizm, sosyalizmin kuruluşu ile diyalektik bir bağ taşımasa bile bir takım devrim «stratejileri» geliştirmiştir. Ama bunların belirgin özelliği eklektizmdir. Maoculuktan, Troçkizmden, «yeni sol» diye adlandırılan teorilerden rastgele derlenen ve herkesin içinde hoşuna gidebilecek birşeyler bulabileceği bu stratejilere de son derece muğlak bir takım ör-

güt anlayışları yerleştirilmiştir. Bunlar «partileşmek»ten «proletaryanın gerçek partisini inşa etmek»ten bahsederler ama hiç bir yerde bu «goşist partinin» kurulduğu gözükmemiştir. «Parti» adı altında kurulan birkaç örgütlenme ya burjuvazinin terörü altında dağılmış, ya da birkaç ufak «parti» daha dünyaya getirmiş, yani bölünmüştür.

Ancak örgüt ve program yoksa veya ilerde oluşturulacaksa, kitleler devrimci fikirleri nasıl benimseyecek ve mücadeleye nasıl katılacaklar? Burada goşizmin ikinci bir özelliğine, kendiliğindenciliğe ve objektif şartların abartılmasına geçiyoruz. İstisnasız tüm goşistler çelişkilerin son derece keskinleştiğini, bu sayede de kitlelerin düzene duyduğu hıncın iyice bilendiğini ileri sürerler. Başka bir deyişle, kitlelerin düzene tavır almasının, faşist demagojiden sahte «umut»lara kadar her türlü burjuva ideolojisine karşı uzlaşmaz ve kararlı bir mücadele, emekçilerin sosyalizm davasına kazandıracak fedakâr bir çalışma ile, yani kısaca örgütlü mücadele ile değil de, şartların keskinleşmesiyle zaten kendiliğinden gerçekleşmiş olan bir şey olduğuna inanırlar ve bu inanç şu veya bu şekilde her goşist «devrim stratejisinin» mantıkî temelini oluşturur.

Kitlelerde devrimci öfke böylesine geliştiğine göre, artık söz konusu olan onu açığa çıkartmak ve yönlendirmektir. Goşistler özellikle bu konuda Mao'nun «Bir kıvılcım bütün bozkırı tutuşturabilir» sözünü sık sık tekrarlamaktan özel bir zevk alırlar. Ancak abartılmış objektif şartlara uygun düşen subjektif çıkışlar, doğal olarak objektif şartların son derece ilerisine düşecektir. Burada goşizmin üçüncü bir özelliği olan maceracılık, kitleden kopukluk ve «sol» keskinlik karşımıza çıkıyor. Teorik kılıflarına daha ilerde değineceğimiz bu özelliğin günlük hayattaki somutlanışı bireysel terörizm oluyor. Yıkıma uğrayan küçük burjuvanın taşıdığı bilinçsiz hınç ile demin değindiğimiz bireyci yönünün birleşmesi ve kurtuluşu kendine ve etrafa kişiliğini ispat etme olanağı veren birtakım bireysel çıkışlarda arama yoluna gitmesi, bu tavrın temel kaynağıdır.

GOŞİZMİN TEORİK TEZLERİ:

Bu bölümde, yöntemsel düzeyde bir sorun karşımıza çıkıyor. Goşizmin demin değindiğimiz gibi, ne ulusal ne de uluslararası planda eleştirilecek elle tutulur bir programı yoktur. Ortaya Marksizmin revizyonu olarak çıkan tezler de kalıcı değil; onlar da kısa zaman içinde ya yeni bölünmelere kaynak oluyorlar, ya da «zaman aşımına uğrayıp» bizzat goşist hareket tarafından yeniden revize ediyorlar. Bu yüzden özellikle son zamanlarda tam bir kör dövüşü haline gelen ve kimin neyi savunduğu belli olmayan goşist kesimdeki tartışmalara girmeyip, sadece bu kesimin tezlerine kaynak olarak göster-

diği Mahir Çayan'ın yazılarını ve goşist hareketin belli başlı belgelerini eleştirilerimizde temel alacağız. Uluslararası planda ise, belli dönemlerde goşist harekete fikirleri ile yön veren kişilerin yazıları ve konuşmaları eleştirilerimize temel teşkil edecek.

I) Goşizm ve Dünya Devrimci Süreci Anlayışı;

Türkiye'de 12 Mart öncesi MDD hareketi ile birlikte gelişen goşizmin, «Çin - Sovyet çatışması» diye ifade edilen, uluslararası tartışmalarda, dünya tahlili konusunda ÇKP'nin maocu yönetiminin tezlerinden yana tavır aldığını görüyoruz. Mahir Çayan'ın yazılarında şöyle bölümlere rastlamak mümkün:

«Dünya proleter hareketinin zaferini, şehirlerdeki mi, yoksa kırlardaki mücadele mi tayin edecektir? Diğer bir deyişle kırlar mı esastır, şehirler mi? Mao Tse Tung'a göre çağımızın baş çelişkisi ezilen uluslar ile emperyalizm arasındadır. Bu nedenle kırlar esastır... Yer yüzünün tümünü ele alırsak, eğer Kuzey Amerika ile Batı Avrupa'ya dünyanın şehirleri denebilirse Asya, Afrika ve Latin Amerika da dünyanın kırlık bölgelerini teşkil ederler... Çağdaş dünya devrimi bir bakıma şehirlerin kırlardan kuşatılması görünümünü vermektedir... Sonucu dünyanın kırlık bölgelerinde yürütülen, ezilen ulusların devrimci mücadeleleri tayin edecektir. Dünyanın şehirlerindeki mücadele sonucu tayin bakımından ikinci dereceden önemlidir. Çünkü Batı, 'sönmüş bir ihtilal ocağıdır'.» (Mahir Çayan, Bütün Yazılar, s. 149)

Burada dile getirilen şey, bugün maocuların bile bir kısmının karşı - devrimcilikle, goşistlerin ise revizyonistlikle suçladığı meşhur «Üç Dünya Teorisi»dir. Yurt ve Dünya'nın 8. sayısında yeterince tanıtılan bu teori üzerinde uzun uzadıya duracak değiliz. Sadece bunun kapitalizm - sosyalizm çelişkisini yok sayan, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı hareketini küçük gören, proleter enternasyonalizmini inkâr eden bölücü ve anti - komünist bir «teori» olduğunu hatırlatalım. Bugün böylesine şimşekleri üzerine çeken bu teori o zamanlar sadece Mahir Çayan tarafından değil, şimdi kendini temize çıkarmak istercesine bu «teoriye» karşı çıkanlar da dahil, tüm Dev - Genç hareketi tarafından hararetle savunuluyordu. Bu teoriye şiddetle karşı çıkan SBKP ve diğer işçi sınıfı partileri «modern revizyonizm» ile suçlanıyor, söyledikleri tahrif edilerek ele alınıyordu. «Görüldüğü gibi, modern revizyonist çizgi şehirlerden kırların fethedilmesini önermektedir.» (agk s. 150)

Bildiğimiz ve okuduğumuz kadarıyla «Modern revizyonizm» (Yani uluslararası işçi sınıfı hareketi) böyle bir şey söylemiyor. ÇKP'nin «önce sömürge ve yarı sömürgeler bağımsızlıklarını kazanacaklar, sonra kuşatılan metropol ülkelerde proleter devrimler olacak» şek-

lindeki kehanetine uluslararası hareket, «Hayır, önce metropol ülkelerde devrim olacak, sonra bu sömürge ve yarı-sömürgelere yayılacak» şeklinde ikinci bir kehanetle karşılık vermiyor. Doğru olan ve şu anda sunulan ilke, gerek kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı hareketinin, gerekse ezilen halkların ulusal kurtuluş savaşlarının **aynı derecede** önem taşıyan ve emperyalizme karşı dünya devrimci güçler cephesinin iki vazgeçilmez bileşeni olduğudur. Bunlar birbirlerinin doğal müttefikleri olmakla ve birinde kazanılan başarılar diğerinin mücadelesine büyük ölçüde katkıda bulunmakla birlikte, hiçbiri zafere ulaşmak için diğerinin zaferini bekleme durumunda değildir. Her iki hareket de, sosyalizmi kurmayı amaçlayarak dünya sosyalist sistemi ile ekonomik, ideolojik, politik ve askerî alanlarda enternasyonalist bir dayanışma içinde emperyalizmi geriletmekte, alanını daraltmaktadır. Bu anlamda, kapitalizm-sosyalizm çelişkisi çağımızın belirleyici çelişkisi, dünya sosyalist sistemi de dünya devrimci sürecinin belirleyici gücüdür. Çağımız bir yanıyla da ulusal kurtuluş savaşları çağıdır.

Dünya devrimci güçleri ve devrimci sürecini bu bütünlüğünden koparan goşizm ulusal kurtuluş savaşlarını fetiştirilmektedir: «Hatta (modern revizyonizm) o derece ileri gitmektedir ki, Batılı olmayan ülkelerdeki proleter devrimlerinin ikinci dereceden devrimler olduğunu bile ileri sürebilmektedir. Çünkü bu devrimciler sanayi proletaryasına dayandırılmamıştır.» (a.g.k. s. 150) Önce şunu sormak gerek: İşçi sınıfına şu veya bu şekilde dayanmayan, işçi sınıfının maddî gücü ile ağırlığını koymadığı bir devrim nasıl «proleter devrimi» oluyor? Pirinçsiz bir pilav pişirilebileceğini söylemek bile, proletaryasız bir proleter devrimi düşünmekten daha mantıklı olsa gerek.

Kaldı ki, uluslararası sosyalist hareket, azgelişmiş ülkelerdeki ulusal kurtuluş devrimlerini asla küçük görmedi, hatta onlara kuru lâf ve övgüden başka birşey ihraç etmeyen maocu ÇHC yönetiminin engellemelerine karşın somut yardımlar götürdü, hâlâ da götürüyor. Yani emperyalist saldırganlığa karşı silah, açlığa ve yoksulluğa karşı karşılıksız ekonomik yardım, emperyalizmin diplomatik tuzaklarına karşı da tüm uluslararası politik arenada kayıtsız destek ve kardeşçe dayanışma. Uluslararası hareket sadece bir şeye, ulusal kurtuluş devrimlerinin abartılarak, yani birer proleter devrim gibi gösterilerek, proleter devrim kavramının içeriğinin boşaltılmasına karşı çıkar. Ulusal bağımsızlığını kazanmış azgelişmiş ülkelerin büyük bir kısmının önünde nihai kurtuluşa, yani sosyalizme varmak için katedecekleri uzun bir yol, başarmaları gereken bir dizi yeni, sosyalist görevler vardır. Bu görevlerin öneminin gözardı edilmesine ise hiçbir şekilde göz yu-

mulamaz. Kaldı ki ulusal kurtuluş hareketlerinin zaferinin tek ve vazgeçilmez koşulu sosyalist sistemle dayanışmasını durmaksızın arttırmaktır.

Ulusal kurtuluş hareketlerinin abartılması, beraberinde bazı ülkelerde bu hareketin temel gücü olan köylülüğün de abartılmasını getiriyor. Uluslararası sosyalist hareket köylülüğün önemini kavramamakla (yani kendileri gibi abartmamakla) suçlanıyor. Bu suçlamanın ne denli haklı olabileceğini, ondan çıkartılan sonuca göz atarak anlamak mümkün: «Her çeşit oportünizmin en son tahlilde köylülerin devrimci potansiyelinin küçümsenmesine dayandığını sosyalizmin tarihi bize göstermektedir.» (a.g.k. s. 152) Köylülüğün devrimci gücünü görmemenin oportünist bir tavır olduğu doğrudur. 1920'lerde köylülüğün sosyalizmin kurulmasında bir dost değil bir düşman gibi davranacağını ileri sürerek, işçi sınıfını en önemli müttefiğinden koparacak bir politikayı savunan Troçki ve yandaşları, bunun tarihteki en somut örnekleridir. Ancak tekil bir örnekten, oportünizmin sadece bir biçiminden hareketle, bu biçimi oportünizmin tanımı haline getirmek, aslında başka bir oportünizme kapı açmaktan başka bir işe yaramayan bilim - dışı bir yaklaşımdır. Ömrü oportünizm ile mücadele içinde geçen büyük ustaların yazılarında, oportünizmin köylülüğe karşı takınılan tavırla belirlendiğini söyleyen bir tek söze dahi rastlamak mümkün değildir. Oportünizmi belirleyen, şu veya bu grupla ittifak adına, veya şu ya da bu eylemin getireceği somut kazanımlar adına, işçi sınıfı hareketinin politik bağımsızlığından ve onun bilimsel sosyalist ilkelerinden taviz verilmesidir. Bu açıdan, köylülüğe duyulan kuşkuları sömürüp bilimsel sosyalist bir ilke olan işçi - köylü ittifakından vazgeçmek ne denli oportünist bir tavır ise, «köylülüğün devrimci gücünü değerlendirmek» bahanesiyle, azgelişmiş ülkelerde proletarya olmadan da proleter devrim olabileceğini, dolayısıyla köylülüğün işçi sınıfının gördüğü işi görebileceğini savunmak da o denli oportünizmden kaynaklanan bir tavırdır.

Goşizmin uluslararası işçi sınıfı hareketine, azgelişmiş ülkelerde daha ölçülü, ileri kapitalist ülkelerde ise açıkça anti - komünist bir biçimde karşı çıkmasının kaynağı şudur: Aydınları bireyselliklerini törpüleme ve «bağımsız» konumlarından vazgeçirip hareket içinde uyumlu duruma getirecek olan işçi sınıfı hareketine karşın, bireysel yapılarını ve «bağımsız» konumlarını koruyabilecekleri bir sosyal ortamı (köylülüğü veya küçük burjuvaziyi) harekete temel olarak öneren tezlerin kendilerine daha cazip gelmesi. Bu tezlerin kabulü ile sosyalist ülkelerin ve işçi sınıfı partilerinin bürokratlık veya modern revizyonizm ile suçlanması ortaya çıkıyor.

II) Goşizm ve İşçi Sınıfının Örgütlü Mücadelesi:

İşçi sınıfı dışındaki emekçi tabakalara daha fazla ilgi duyan goşizm işçi sınıfına ve onun örgütlenmesine nasıl bakmaktadır?

Batı Avrupa'da işçi sınıfı tümüyle reddedilir. H. Marcuse'ün fikirlerine rağbet göstererek, işçi sınıfı kapitalist düzenin bir parçası haline gelmekle, «bütünleşmekle» suçlanır:

«Kapitalist dünyada burjuvazi ve proletarya ana sınıflardır. Ama toplumdaki gelişmeler sonucu ... çağdaş toplumun en ileri kesimlerinde güçlü bir çıkar, bu iki eski düşmanı toplumsal kurumları koruma ve güçlendirme temelinde birleştirmektedir.» (Marcuse'den aktaran «Les étudiants et le gauchisme», C. Prevost s. 80) Goşist lider Cohn - Bendit ise: «Aile babası işçi, hele sendika kendisini frenleyip, başkaları da sessiz kalaı mı pek döğüşmeye heves etmez» (a.g.k. s. 56) Başka bir goşist lider ise bunun «sebebini» açıklıyor: «FKP üyesi emekçiler, artık tüketim toplumuna katılmış, buzdolabı, TV ve biraz da kültür sahibi olmaya hak kazanmıştır ve ilk aşamada **bunları kaybetmekten korkarlar**» (a.g.k. s. 57) Fakir olduğu için işçi sınıfını devrimci gören bu «merhametli» küçük burjuvaların gözünde o, dişe diş mücadelesi sonucu bazı kolaylıklar elde edince, artık efsanevi çekiciliğini yitirir. Tablolarda gördükleri iri yarı, çatık kaşlı, yüzünde iki günlük sakal bulunan işçilerden çevrelerinde pek görmeyince, gördükleri işçilerin durumu da kendilerine pek merhamet gösterisi yapma fırsatı vermeyince, «bütünleşiyorlar» yaygarası hemen başlar. Bırakalım marksizmi, temel bir sosyoloji bilgisine sahip bir insan bile, işçi sınıfının düzene karşı tavır almasının, salt fakirlikten değil, sömürüldüğünü en kolay gören, sömürüyü en somut, en yoğun ve en dolaysız biçimde yaşayan sınıf olmasından ileri geldiğini bilir. Önündeki zincirden her gün yüzlerde lüks araba geçen metal işçisi, metrelerce ipek kumaşa ellerinde hayat veren tekstil işçisi, bir küme hurdayı eritip ona yeniden şekil ve anlam kazandıran döküm işçisi, kısaca tüm işkoşullarında hayatı dönüştüren ve onu yeniden üreten işçi sınıfı, hergün yarattığı, ama patrona kaptırdığı zenginliklerde ne kadar pay sahibi olduğunu bilir ve ücreti, yaşam düzeyi kaç katı artarsa artsın, daha fazla istemekten, bu doğrultuda patronlara ve onların düzenine karşı kıyasıya mücadele etmekten bir an bile vazgeçmez. Söz konusu olan, onun bu tükenmez tepkisine siyasî bir içerik kazandırmaktır. Bu görev de, o ülkelerin bilimsel sosyalistleri tarafından değişik şartlarda, değişik biçimlerde azim ve kararlılıkla yerine getiriliyor. Mesele böyle olunca, işçi sınıfına «yaşam düzeyi yükseldi, diye devrimcilikten vazgeçti» diyenlerin, onun 1848'lerden I. Enternasyonal'e, şanlı Paris Komününe, 1920 ayaklanmalarından 1940'ların anti - faşist direnişine kadar uzanan

devrimci geleneğinin gelip bir noktada durduğunu ve uçup gittiğini söylüyorlarsa, bu 100 yılı aşkın çetin mücadelenin, sırf bugün varılan düzeye fit olmak için, yani «buzdolabı, TV bir parça da kültür» için verilmiş olduğunu söylemekten de çekinmemeleri gerekir.

Latin Amerika'da ise Debray, meseleye daha çok «ahlakçı» açıdan bakar. Kentlerin insanı yozlaştırdığını, kırlarda ise dürüstlük ve sadeliğin hakim olduğunu söyler. Kapitalizm tarafından yaşanılmaz hale getirilen, kapitalist düzenin tüm çirkeflerini bağrında taşıyan kentlerde mevcut bozukluklara karşı emekçilerin duyduğu tepkilerin, daha iyi planlanmış, sosyalist bir kent yaşamına yönelmesini engellemek için onlara «sessiz, sakin, sıcak ve içtenlik dolu köy yaşamı»nı bir kurtuluşmuş gibi gösteren burjuva propagandasının (ve turizm reklâmlarının!) izlerini Debray'ın bu sözlerinde görmemek olanaklı değil. «Dağlar burjuvaziyi ve köylüleri proleterleştirir, kentler ise proleterleri burjuvalaştırabilir.» (Yeni devrim teorilerinin eleştirisi Jack Woddis s. 42)

Öyle ise devrimi kim yönetecek? «Tarihin şakası bu öncü rolün kesinlikle sınıf mücadelesinin en yüksek düzeyine girişecek olan öğrencilere ve devrimci aydınlara verilmesini buyurur.» (a.g.k. s. 33) Tarihten çok kendisine ait olan bu «şaka»dan sonra Debray örgütlenme biçimi olarak, ille de bir Marksist - Leninist partinin gerekmediğini, birbirinden kopuk ufak gerilla gruplarının (fokoların) bu işi görebileceğini, partinin ileride bu fokolardan çıkacağını yazar.

Mahir Çayan'ın ise bu meseleye bakışında, diğer emekçi katmanlara özellikle köylülüğe duyulan ilginin etkisi sürmektedir. «İdeolojik öncülük esastır... İşçi sınıfının ideolojik önderliği çoğunluğunu yoksul köylülerin teşkil ettiği işçi sınıfının öz örgütünün köylü devriminin komutanı olmasıdır. Bu tip ülkelerde işçi sınıfının zayıflığının ve köylülükle bağları olmasının yanı sıra, devrimci mücadelenin odak noktasının kırlar olması partide nicel çoğunluğun yoksul köylülerden meydana gelmesi sonucunu doğurmaktadır. Çin'de devrimci mücadelenin en üst aşamalarında bile partide yoksul köylülerin oranı % 65'in altına düşmemiştir. (Keza yönetim kademelerinde de) Modern revizyonistler ve de kimileri tarafından bu Lenin'ci örgüt ilkesinin çiğnenmesi şeklinde yorumlanmakta ve eleştirilmektedir. ... Çin'deki proletaryanın öz örgütünün bu terkibi, gerçekten Leninist örgüt ilkesinin ihlali midir? Kesinlikle hayır. Bu, bu ülkelerin somut şartlarının yani hayatın doğurduğu bir zorunluluktur. Bu Leninist parti anlayışının Leninizm doğrultusunda geliştirilmesidir.» (Mahir Çayan, Bütün Yazılar, s. 148)

Önce ideolojik öncülük kavramının Mao'dan ödünç alındığını belirttikten sonra meseleye kısaca bakalım. Her sınıf siyasî mücade-

lede öncülüğünü kendi partisi aracılığıyla gerçekleştirir. Bu ilke 1789'daki Jakoben partisinden, İttihat Terakki'ye ve çağımızın işçi sınıfı partilerine kadar geçerlidir. Ancak bu ilkenin hayata geçebilmesi için, her partinin sözcülüğünü yaptığı sınıfla örgütsel nitelikte bağlar kurması ve örgütlenmesini, bu sınıfın taleplerinin ve tepkilerinin merkez organlarına kolayca ulaşıp karara, tavıra dönüşmesini sağlayacak şekilde ayarlanması zorunludur. Bu açıdan üye bileşimi büyük önem taşır. Örneğin 1789 ihtilalinde büyük rolü olan Jakoben partisinin üyelerinin çoğunlukla burjuvazinin alt kesiminden gelmesi, bu partinin devrimci - demokrat tutumunun maddî kaynağı olmuştur.

Ancak bu ilke işçi sınıfı partileri için, burjuva partilerine nazaran çok daha fazla önem taşımaktadır. İşçi sınıfı partileri kapitalist düzenin bağrında, dolayısıyla onun ideolojisinin etkin ve belirleyici olduğu bir ortamda doğar ve gelişirler. Bir burjuva partisi saflarını belli ölçüde emekçilere açabilir. Ancak bu otomatik olarak o partinin emekçi tabakaların da çıkarlarını gözetmesini, onların hakları için savaşmasını getirmez, çünkü bu katmanlar burjuva partisine burjuva ideolojisini taşıyarak gelirler. Üretim ilişkileri içindeki yerleri ile burjuva ideolojisiyle sürekli yaşayan veya üreten bu unsurlar, gene burjuva ideolojisini eylemlerinde temel alan bir burjuva partisinin politikasına uyum göstermekte güçlük çıkarmazlar.

Ancak işçi sınıfı partisi eylemlerinde işçi sınıfının öğretisi olan bilimsel sosyalizmi ve bilimsel sosyalist ideolojiyi temel alır, bu ideolojinin bağımsızlığına ve arılığına titizlik gösterir. Bu açıdan, üye kabulünde burjuva partileri gibi davranamaz. Üyelerini seçerken, onların beraberlerinde getirecekleri burjuva ideolojisinin etkilerini budamayı amaçlamak, daha doğrusu bunu sağlayacak bir üye seçimini temel almak zorundadır. Böyle bir üye seçiminde ise doğal olarak işçiler ağırlık taşıyacaktır. Çünkü işçi sınıfı, daha önce açıkladığımız kendisiyle birlikte insanlığın kurtarıcısı olma ve en devrimci sınıf olma özellikleri yanında, **yaşamında burjuva ideolojisi üretmeyen tek sınıftır.** Üretim araçlarından yoksun olma onda mülkiyet düşkünlüğü yerine bireysel mülkiyete yabancı olmayı, kollektif üretim yapmayı, bireycilik yerine kollektif dayanışma ve yoldaşlık ruhunu, makineler ile haşır neşir olmayı, hurafe yerine akılcılığı, sağduyuyu geliştirir. Bu anlamda burjuva ideolojisinin işçi sınıfı üzerindeki etkisi, onun yaşamından kaynaklanan değil dışarıdan dayatılan bir olgudur. Parti de bu dış etkiyi mücadele içinde siyasî bilinç taşıyarak ve bilinçli işçileri saflarına katarak bertaraf eder. Toplumun tüm diğer tabakalarından üye kazanılmasını da bu olguyu temel kabul edip ele almak gerekir. Toplumsal yaşamdaki yeri ile küçük toprak sahibi köylüden, topraksız ama toprak isteyen yoksul köylüye, dükkan sa-

hibi bakkala, sömürüyü somut biçimde göremeyen ve kaderciliğe açık olan memura kadar burjuva ideolojisini bizzat üreten ve yaşayan tabakalara ait bireyler, mücadeleleriyle sosyalizme yaklaştıkları zaman, bilimsel sosyalizmi tam anlamıyla benimsemiş olmazlar. Bireycilikten mülkiyet düşkünlüğüne, kadercilikten aşırı iyimserliğe kadar yaşantılarının salgıladığı türlü olumsuzluklardan kurtulabilmeleri ancak bilimsel sosyalist teori ile donatılmış işçilerin ağırlık taşıdığı bir yapı içinde yer almaları ve böyle bir pota içinde «eritilmeleri» ile mümkündür. Bu olmazsa, yani parti içinde proleter olmayan öğeler ağırlık sahibi olursa ne olur? Demin saydığımız olumsuzlukların Marksist kılıflara bürünmüş şekilleri yani sağ reformizm, oportünizm, bireysel terörizm, kuyrukçuluk, dogmatizm... v.b. gibi sapmalardan biri partinin genel çizgisini oluşturur. Bu konuda oldukça somut bir örnek Bolşevik Partisi tarihinden verilebilir: «Stalin arkadaş Kongrenin bileşimi üzerine de bilgi veriyordu. (RSDİP 5 nci Kongresi) Bu bilgi. Bolşevik Partisi tarihinden verilebilir: «Stalin arkadaş Kongrenin bi- (Petersburg, Moskova, Urallar, İvanovo - Voznesensk v.b. gibi yerlerden) geldiğini gösteriyordu: Menşevik delegelerse, kongreye zanaatkârların, yarı proleterlerin çoğunlukta olduğu küçük üretim bölgelerinden ve köylük bölgelerden geliyorlardı. Kongrenin değerlendirmesini yapan Stalin arkadaş şunu gösterdi: 'Açıktır ki Bolşeviklerin taktiği büyük sanayi işçilerinin taktiğidir, sınıf çelişmelerinin özellikle belirgin olduğu ve sınıf savaşımının özellikle keskin bir durum aldığı bölgelerin taktiğidir. Bolşevizm demek sonuna dek bir proleter taktiği demektir. Öte yandan şu da açıktır ki, Menşeviklerin taktiği genellikle zanaatkârların, köyün yarı - proleterlerinin taktiğidir: sınıf çelişmelerinin açıkça belirgin olmadığı ve sınıf savaşımının maskelenmiş bulunduğu bölgelerin taktiğidir. Menşevizm demek proletaryanın yarı burjuva öğelerinin taktiği demektir. Rakkamlar bunu gösteriyor.'» (Bolşevik partisi tarihi Bilim ve Sosyalizm yayınları s. 116)

O dönemde işçilerin ağırlık taşıdığını, çünkü toplumdaki en hareketli kesimin işçi sınıfı olduğunu, ama köylülük en hareketli kesim olursa örgütte o zaman köylülerin çoğunluğu oluşturacağını söylemek, meseleye işçi sınıfınının bağımsız ideolojisini hayata geçirmek amacıyla değil, en hareketli kesimin başına geçmek amacıyla bakıldığını gösterir. İşçi sınıfı partisinin amacı olan sosyalizm en hareketli kesimin değil, proletaryanın iktidarıdır. Ne kadar devrimci bir nitelik kazanırsa kazansın son tahlilde küçük burjuva bir karakter taşıyan katmanlara hareketi teslim etmek, bu amaca hizmet değil ihanet etmek demektir. Bu açıdan, Mahir Cayan'ın da değindiği Çin deneyinden bahsetmekte yarar var. Mao Çetung'un kapılarını ardına kadar köylülere açtığı ÇKP bir aşamadan itibaren sosyalist mücadele-

nin değil, yoksul köylü hareketinin partisi durumuna düştü. Öyle ki büyük kentlerdeki işçi sınıfını örgütlemek ÇKP tarafından küçümsenmeye başlandı. «Sosyalist devrimde köylülerin rolüne haddinden fazla değer verilmesi ve Marksistler için sonuna kadar ihtilalci olarak kalan sosyal sınıf olarak kabul edilen işçi sınıfına gereken değerin verilmemesi Çin'de çok yaygın olan küçük burjuva düşüncelerin açık nitelikleridir. ÇKP yöneticileri iktidarın alınması sırasındaki devrede bile parti içindeki proleter unsurlara gerekli önemi vermiyorlar ve şehirlerdeki proletarya içinde az çalışıyorlardı. Daha sonra yine Çin yöneticileri Şanghay gibi önemli bir işçi merkezinde Kuomintang (burjuva milliyetçi parti)nin Komünist Partisinden daha fazla nüfuzu olduğundan yakınıyor ve bundan da işçileri mesul tutuyorlardı.» (Otto Kuusinen'den aktaran Mahir Çayan s. 183) İşin ilginç tarafı Mahir Çayan'ın bu alıntıyı ÇKP'yi haklı çıkarmak ve Kuusinen'i «teşhir» etmek için vermesi yani partinin güçlü olduğu Çin gibi bir ülkede, burjuva partilerinin işçiler arasında KP'den daha etkin olmasının ne denli utanç verici birşey olduğunu görmemesi.

ÇKP'nin geçirdiği bu değişim son derece önemli; çünkü dünyada hiç bir köylü hareketinin **tek başına** sosyalist nitelik taşıdığı yani tarımda sosyalist ilişkileri, kollektif tarımı, giderek devlet işletmelerini hedef aldığı görülmemiştir. Amacı toprak dağıtımı olan köylü hareketleri demin bahsettiğimiz sosyalist hedeflere ancak işçi sınıfının iktidarı altında, onun partisi aracılığıyla köylüye yönelttiği yoğun bir ikna ve eğitim çalışması sonucu ulaşabilirler. Parti ancak bağımsız bir güce sahip olursa köylülüğün ilerici, emekçi yönünü geliştirip tutucu mülk sahibi yönünü eritebilir. % 65'i köylü olan yani köylülüğün ilerici ve tutucu tüm yönleriyle politikasına damgasını vurduğu bir parti ise sadece toprak dağıtımını gerçekleştirebilir. Daha sonra bu küçük burjuva üretim ilişkilerini sosyalist üretim ilişkilerine dönüştürmeye ne niyeti ne de gücü olan ÇKP, kısa bir süre sonra ağır sanayiyi kurmaktan da vazgeçerek, sanayileşmeyi 'Büyük Atılım' adı altında, tarıma bağımlı kıldı ve ülkeyi ekonomik iflasın eşiğine getirdi.

Bugün Çin'de kırsal kesimde bilimsel anlamda kollektif tarım ile uzaktan yakından ilişkisi olmayan küçük burjuva nitelikte üretim ilişkileri hakimdir. Devlet işletmeleri ise yok denecek kadar azdır, sanayi ise hâlâ yetersizdir. Bütün bunlardan bahsetmemizin nedeni, üye bileşimindeki sağlıksızlığın partinin politik çizgisini nerelere götürebileceğini ve bu anlamda ÇKP deneyinin «Leninist parti anlayışının Leninizm doğrultusunda geliştirilmesi» değil aksine onun kaba bir tahrifatı olduğunu göstermektir.

Kısaca işçi sınıfının partisi içinde ağırlıkla temsil edilmesi, 1)

Partinin ideolojik saflarını korumak, 2) İşçi sınıfını yönetime hazırlayarak sosyalist düzende onu tüm katmanların yönlendiricisi ve sosyalizmin kurucusu haline getirmek açısından vazgeçilmez bir ilkedir. İşçi sınıfının ideolojik öncülüğü ise, gerçekte küçük burjuva devrimciliğine işçi sınıfının adını koymaktan başka birşey değildir. «Müdür yoksa onun adına müşavir işleri yönetir» derecesine rahat bir biçimde «işçi sınıfı yoksa onun adına yoksul köylüler mücadelenin başını çeker» denilmesi ile Marksizmle en ufak ilgisi olmayan bir tavırdır.

Bir de goşistlerin pek hoşlandıkları «parti sınıfsal kökeni ne olursa olsun kendini devrime adamış usta profesyonel kadrolardan oluşur» lafı var. Bu konuda Lenin'in de kendileri gibi düşündüğünü iddia eden goşistlerin bu iddialarını incelemek için önce Lenin'in «Ne Yapmalı?»da dediklerine bakalım. «... 3) Böyle bir örgüt, **esas olarak** devrim çalışmalarıyla profesyonelce uğraşan kişilerden kurulmalı» (Lenin'den aktaran Stalin, Bolşevik Partisi Tarihi s. 46) Lenin'in ağır istibdat koşullarında bunu yazdığı gözönüne alınırsa, kadro çalışmasının parti hareketinin esasını oluşturması daha iyi anlaşılır. Ama en ağır illegal koşullarda bile Lenin, partinin profesyonel kadrolardan **ibaret** olduğunu söylemiş değildir. «Lenin partinin şu iki kısımdan kurulması gerektiği düşüncesindeydi: a) Genellikle profesyonel devrimcileri olan ... sistemli çalışan bir önder kadroyu içine alan kısım, b) Geniş ölçüde yerel parti örgütleri ağından ve yüzbinlerce emekçinin sevgi destek ve yardımını gören çok sayıda parti üyeleri yığınından oluşan kısım.» (a.g.k. s. 46) Profesyonel kadrolar partinin içişlerini düzene koyan, onu ayakta tutan çatısıdır. Ancak bu kadroların tek başlarına partinin sesini yaşamın her alanına ulaştırması mümkün değildir. Bunun için bizzat üretimin içinde yer alan işçi ve emekçi üyelere ihtiyaç vardır. Parti bir vücuda benzetilirse profesyonel kadrolar partinin iskeletini, tabandaki üyeler ise etini ve kaslarını oluşturur. Sadece profesyonel kadrolardan oluşan bir parti kitlelerden kopuk olmaktan öteye gidemez ve burjuvazinin darbeleri karşısında tıpkı etsiz bir iskelet gibi paramparça olur, dağılır. Esasen Partinin görevi kitleler adına iş yapmak değil, kitlelerin mücadelesini yönetmektir. Bu işçi sınıfı partisinden ayırdedici bir özelliğidir.

III) Goşizm ve Ulusal Planda Devrim Stratejileri:

İşçi sınıfına ve onun örgütlenmesine nasıl baktığını böylece öğrendiğimiz goşizme, doğal olarak **o dönemde** Türkiye'de uygun düşen strateji MDD stratejisi. Başka bir deyişle goşizm Türkiye'de ilerici potansiyeli sol bir cuntanın kuyruğuna takmayı amaçlayan ve

işçi sınıfının mücadelesini görmezlikten gelen MDD hareketi içinde doğdu ve gelişti. Tüm keskin «sol» görünümlerine rağmen sol revizyonizmin taşıdığı sağ öz burada sınıfsal niteliğiyle işçi sınıfının bilimsel sosyalist hareketine düşmanlıkla ve 1960'lardan beri (1978'de bile) sosyalist hareketin karşısına temcit pilavı gibi çıkarılagelen «millî burjuvazi», «millîci sınıflar» nakaratına hararetle katılmasıyla ortaya çıkıyor. «Sosyalist mücadele anti - emperyalizmi de içeriyor diye millîci sınıfları karşısına alarak sosyalist devrim şiarıyla ortaya çıkarsan, Amerikan emperyalizminin ekmeğine sağ sürerek Türkiye ulusuna, Türkiye proletaryasına ve enternasyonal proletarya hareketine ihanetlerin en büyüğünü yapmış olursun!» (Mahir Çayan, Bütün Yazılar, s. 106)

Batı Avrupa'da ise goşizm, ilk başta değindiğimiz farklılığından ötürü herhangi bir hat önermiyor, İngiltere'de kolejlerde «kızıl üsler», Fransa'da «üniversitelerde öğrenci sovyetleri» kurmak gibi asgari bir ciddiyetten bile uzak, Marksizmle biçimsel olarak bile ortak bir yanı olmayan «formüller» ileri sürüyordu.

Latin Amerika'da ise goşizm, görünüşte çelişkili ama özünde aynı başka bir tavır geliştirdi. Venezuella Komünist Partisi Politbüro üyesi Duglas Bravo ve Brezilya Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi Carlos Marigella tüm anti - emperyalist güçlerin birliğini savunan partilerinin ittifaklar politikasına karşı çıkarak; şartları Türkiye'den çok farklı olan, anti - emperyalist tavır alabilen liberal burjuva politikalarının yer yer varolduğu ve devrimci mücadelede demokratik aşamanın genel bir zorunluluk haline geldiği Latin Amerika'da (Türkiye'deki sol revizyonistlerin aksine) ittifaklar politikasını ve asıl güncel mücadele hedeflerini reddeden sol sekter bir strateji önerdiler; kısa bir süre sonra da partilerinden ayrılarak gerilla grupları kurmaya başladılar. Bu tavrın da kaynağında kendiliğindenciliği yani objektif koşulları son derece abartarak Latin Amerika'nın bir «barut fıçısı» haline geldiğine, dolayısıyla uzun vadeli bir ittifak mücadelesine girişmeden de başlatılan dar eylemlerin kısa zamanda en geniş kitleleri kapsayacağına, tüm ülke sathında kısa zamanda yayılacağına ilişkin görüşleri yatıyor.

Uluslararası sosyalist hareketin reddinin bir sonucu olarak, o hareketi reddeden diğer bir çizgi, yani Maocu çizgi ile goşizmin arasındaki kan dolaşımı, özellikle köylülüğün belli bir önem taşıdığı, dolayısıyla Maocu saptırmaya açık, azgelişmiş ülkelerde daha da güçlüdür. Mahir Çayan'ın yazıları okunduğunda Mao'ya bugün Halkın Kurtuluşu ve Halkın Birliği'nde bile görülmeyen bir teorik saygı ve onu «Marksizm - Leninizmi çağımızda yaratıcı bir biçimde geliştiren büyük proleter devrimci» olarak ele alan bir anlayış göze çarpıyor.

Millî Demokratik Devrimin Türkiye'de başarıya ulaşma şekli olarak halk savaşının geçerli olduğunu savunuyor. «Mao'nun iktidar tüfeğin ucundadır» veya «dünya ancak tüfekle değiştirilebilir» sözleri ve bunun doğal sonucu olan halk savaşları yalnız Çin için mi geçerlidir? Lin Piao'nun cevabı açık ve kesindir: «Mao Tse Tung arkadaşın halk savaşı teorisi sadece Çin devriminin değil aynı zamanda çağımızın da niteliğini taşımaktadır»... Mao'ya göre bu söz (İktidar tüfeğin ucundadır sözü) yalnız emperyalizmin boyunduruğu altındaki ülkeler için değil bütün burjuva diktatoryasının varolduğu ülkeler için de geçerlidir ve genel bir kuraldır.» (a.g.k. s. 68 - 69) Yani halk savaşları ile kapitalist ülkeler için bile geçerlidir! ABD, İngiltere ve Almanya için halk savaşı önermeye bugünkü Dev - Genç, Devrimci Yol çizgileri bile pek yanaşmıyorlar.

Dünyayı gözlerinde «köyler - şehirler» diye ayıracak kadar aklını halk savaşıyla bozmuş Maoculardan, uluslararası hareketin kapitalizmden sosyalizme geçişle ilgili zengin deneylerini, çeşitli askerî stratejileri ve bunların diğer mücadele yöntemleriyle olan bağlarını açıklayan bundan daha «yaratıcı» bir değerlendirme beklenemez. Asıl olumsuz olan, demin değindiğimiz nedenlerden ötürü Marksizmi kısırlaştıran bu gibi tezlerin, Maoculuğu benimsemeyen yurtseverleri bile böylesine etkilemesidir. (Bu etkileşim ileride göreceğimiz gibi sol sapmadan Maoculuğa giden yolda bir basamak teşkil ediyor)

Gene başka bir yerde şöyle diyor Mahir Çayan: «Oysa yarı sömürge ve sömürge ülkelerde 1) İşçi sınıfının nicelik ve nitelik olarak gelişmiş kapitalist ülkelere kıyasla zayıf olması, 2) Şehirlerde emperyalizmin denetiminin çok kuvvetli olması gibi başlıca iki ana nedenden dolayı MDD'in izleyeceği rota kırlardan şehirlerin fethedilmesi rotasıdır.» (a.g.k. s. 146) Devrimin kırlardan şehirlere doğru gelişmesi en başta değindiğimiz köylü romantizmi sayesinde goşist kesime o dönemde son derece cazip gelen bir rota idi. Mahir Çayan daha sonra bundan vazgeçmekle birlikte bu tez benimsenmeye devam ederek başka bir goşist grup olan THKO tarafından resmî çizgi haline getirildi.

Aynı dönemde Latin Amerika'da Debray da devrimin kırdan kente doğru gelişeceğini çünkü kentlerin kokuşmuş bir ortama sahip olduğunu, kırların ise devrimci hareketler için daha elverişli bir moral zemine sahip olduğunu yazıyordu.

Önce kısaca halk savaşına değinelim. Feodal üretim ilişkilerinin ağırlık taşıdığı ülkelerde toplumdaki sınıf mücadelesinin en yoğun olduğu alanlar kırsal alanlardır. Köylüler ile feodalite arasında her geçen gün daha da keskinleşen çelişkinin, sosyalist devrime vara-

bilmek için öncelikle çözülmesi gerekir. Bu açıdan, ülkedeki devrimci potansiyelin büyük bir kısmı (nicelik olarak) kırlarda toplanmıştır. Devrim silahlı mücadele biçiminde geliştiği taktirde bu silahlı mücadelenin ağırlık merkezi gene kırsal alanlar olacaktır. Böylesine bir mücadele merkezi otoritenin feodal yapıdan kaynaklanan güçsüzlüğü ve tek tek feodal pazarların göreceli bağımsızlığı sayesinde, iktidarın parça parça («kurtarılmış bölge»ler yoluyla) ele geçirilmesini de mümkün kılan, uzun vadeli bir mücadele olacaktır (Çin ve Vietnam'da olduğu gibi). Ancak bu mücadelenin ağırlık merkezinin kırsal kesim olması şehirlerde işçi sınıfının verdiği mücadelenin küçümsenmesi için yeterli bir sebep olamaz. İşçi sınıfı kalıcı kazanımlar elde etmek için hiç bir zaman köylülerin kent kapılarına dayanıp kendisini kuşatmalarını beklemez; mücadelede giderek daha etkin bir konuma gelmek için çaba sarfeder. Bu, halk savaşına karşı takınılan tavırda bir denek taşıdır. Burada kırsal kesimde mücadeleyi sürdürmekle birlikte, şehirlerde de mücadeleyi geliştiren ve işçi sınıfının rolünü yükseltmek için bilinçli çaba sarfeden Vietnam İşçi Partisi'nin tavrı ile «kırlar herşeydir şehirler hiçbirşeydir» diyen ve şehirlerde işçi sınıfını burjuva partilerine terkeden ÇKP'deki maocu kliğin tavrı iki ayrı yol olarak karşımıza çıkıyor. İşçi sınıfının önemini kulak ardı etmek için fırsat kollayan maoculuğun, çarpıtmalarına son derece açık olan bu mücadele biçimi işçi sınıfının fiili gücü köylü hareketi içinde eritilmedikçe ve rolü geliştirildikçe, yarı sömürge yarı feodal ülkeler için sahip çıkılabilecek bilimsel bir yoldur.

Türkiye gibi çarpık ve bağımlı da olsa kapitalist üretim ilişkilerinin belirleyici olduğu ülkelerde ise kırsal kesimi temel alan bir mücadele biçimi (ister silahlı ister barışçı) geçerli olamaz. Çünkü böylesine bir yapıda ön plana çıkan ve topluma damgasını vuran köylülüğün toprak mücadelesi değil, başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçilerin kapitalizme karşı yükselttikleri mücadeledir ve devrimci potansiyel ağırlıkla kentlerde toplanmıştır. (Burada örneğin Türkiye'de 1965'lerden bu yana özellikle son sekiz yılda, şehirlerdeki hareketlilik ile kırlardaki mücadeleyi kıyaslamak yeterlidir) Muhakkak ki bunlar kırsal kesimdeki mücadelenin önemini ve işçi köylü ittifakının vazgeçilmezliğini dışlamaz, ama onun önemini «kırlar temeldir şehirler ikincidir» (a.g.k. s. 147) diyecek kadar abartmanın da bilim dışı bir tavır olduğunu yeterince ortaya koyar. Özellikle kapitalist üretim ilişkilerinin işçi sınıfını toplumsal mücadeleye damgasını vuracak kadar geliştirdiği Türkiye, Yunanistan, Portekiz, Brezilya, Arjantin... v.b. gibi ülkeler de dahil tüm bağımlı ülkeler için sadece feodalitenin belirleyici olduğu toplumlarda geçerli olan mücadele yöntemlerini öne çıkarmak, işçi sınıfının önemini kulak ardı eden

ideolojik tavrın teorik biçimlenişlerinden biri olsa gerek. Bu sonuç Mahir Çayan'ın «Türkiye'de işçi sınıfı var mıdır, yok mudur, Türkiye kapitalist midir, feodal midir?» tartışmalarının yapıldığı bir dönemde bu tahlile vardığı hatırlanırsa, daha da bir anlam kazanır.

Latin Amerika ülkelerinde ise sol revizyonist grupların önemli bir bölümünün bu rotayı benimsemesinin ardında demin değindiğimiz nedenin yanında, bir de bu ülkelerdeki 1800'lerden gelen köylü savaşları geleneği yatar. Latin Amerika halkları ilk olarak Venezuella'da Simon Bolivar, daha sonra (bir Güney Amerika ülkesi olmamakla birlikte o ülkelerle büyük benzerlikler arzeden) Meksika'da önce Juarez sonra Zapata, Peru'da M. Gonzales Prada ve son olarak Küba'da Jose Marti gibi büyük devrimci demokratların liderliği altında İspanyol istilacılara karşı bağımsızlık ve toprak için yüzyıla yakın bir süre boyunca soylu bir mücadele verdiler. Temel gücünü köylülerin oluşturduğu ve pre - kapitalist ilişkilerin hakim olduğu bir dönemde gelişen bu mücadelenin köklülüğü, bugün artık kapitalist üretim ilişkilerinin giderek belirleyici hale geldiği Latin Amerika'da, hâlâ bazı yurtseverler de tek tek kıvılcımların kırsal kesimde uzun vadeli bir köylü savaşına dönüşebileceğine olan inancı güçlendirmekte; onları sol revizyonist konumlara itebilmektedir.

IV) Kesintisiz Devrim

12 Mart'a yaklaşıldıkça MDD'ci kesim içinde oluşan ayrılıklar (PDA'nın ayrılması, Mahir Çayan ile Mihri Belli arasındaki ayrılıklar... vs.), bu kesimin içine düştüğü teorik karmaşa ve artan faşist saldırılar gençlik kesiminde lider durumunda olanları (bu arada Mahir Çayan'ı) görüşlerini netleştirmeye ve tabandan dayatılan bir talebi karşılamak, yani öz örgüt kurmak için, kollarını sıvamaya itti. Bu doğrultuda, kesintisiz devrim broşürü kaleme alındı. Bu broşür önsözünde belirtildiği gibi Marksizmin devrim konusundaki tezlerini en temel meselelerden başlayarak, teker teker «çarpıtmalardan uzak bir biçimde» ortaya koymayı amaçlıyordu. İçeriğini uzun boylu ele almayacağımız bu broşürde sadece iki önemli noktaya yani «kırlardan şehirlere devrim» rotasının muhafaza edilmesine ve evrim ile devrimin birbiri ardından gelen iki farklı aşama olarak gösterilmesine değinmek gerek. Şöyle ki: «Marks ve Engels proletaryanın devrimci mücadelesini evrim ve devrim aşaması olmak üzere iki aşamada formüle ederler. Her iki aşamada da proletaryanın devrimci taktikleri değişiktir... Bu kısa süren devrim aşamasına kadar proletaryanın öncü müfrezesinin görevi nedir, oturup beklemek mi? Değil elbette» (a.g.k. s. 249 - 50) Burada Mahir Çayan'ın (diğer bir çok yanlışının yanında evrim devrim konusunda «bilimsel» görüşleri dile

getirdiğini görüyoruz. Ancak daha sonra kaleme alınan Kesintisiz Devrim 2 - 3'de daha farklı şeyler söyleniyor: «... (Partimizin saptadığı) bu stratejik çizgi kır ve şehiri silahlı propaganda ve öteki politik kitlevi mücadele biçimlerini dialektik bir bütün olarak ele alan çizgidir. Bu kırlardan kentlere tezinin sessizce inkârından başka birşey değil. Ayrıca: bu tip ülkelerde (emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde) devrim aşaması kısa bir aşama değil oldukça uzun bir aşamadır. Evrim aşamasının nerede bittiğini devrim aşamasının nerede başladığını tesbit etmek fiilen imkânsızdır, her iki aşama iç içe girmiştir.» (a.g.k. s. 321)

(Ufak bir teorik hatanın sonradan aşılması) diye nitelendirilemeyecek kadar temel olan bu değişikliğin nedeni üzerine çeşitli şeyler söylenebilir. Biz sadece Kesintisiz Devrim (1) ile ona nazaran daha keskin bu uslup taşıyan Kesintisiz Devrim (2 - 3)'ün yazılması arasında, kırlardaki mücadeleyi temel alan THKO'nun kurulmasını ve öz örgüt bekleyen Dev - Genç tabanındaki militan unsurların önemli bir kısmının THKO'ya geçmesini hatırlatalım. Kesintisiz (2 - 3)'de ortaya konan temel anlayış şöyle özetlenebilir: «Bu ülkelerdeki emperyalist hegemonya bağımsız bir millî burjuvazinin gelişmesine engel olduğundan ülke kapitalist bir ülke olsa bile, varolan kapitalizm kendi iç dinamiği ile gelişmediğinden çarpıktır, emperyalizme göre biçimlenmiştir. Emperyalist hegemonya toplumun kendi iç dinamiği ile gelişmesine engel olduğu için ülke alt yapı ilişkilerinden üst yapısına kadar millî bir kriz içindedir. Bu millî kriz tam anlamıyla olgun değildir. Ancak şu veya bu ölçüde vardır. Varolan bu krizin derinleştirilip olgunlaştırılması tamamen o ülke devrimcilerine bağlıdır. Özetle söylersek emperyalist hegemonya altındaki bütün geri bırakılmış ülkelerde millî kriz tam anlamıyla olgunlaşmış olmasa bile mevcuttur. Bu ise devrim durumunun sürekli varolması evrim ve devrim aşamalarının iç içe girmesi başka bir deyişle silahlı eylemin objektif şartlarının mevcudiyeti demektir.» (a.g.k. s. 321) «Geri bıraktırılmış ülkelerde geçmiş dönemlere kıyasla göreli olarak belli ölçülerde pazarın genişlemesine paralel olarak toplumsal üretim ve nisbi refahı arttırmıştır. Bunun sonucu olarak geri bıraktırılmış ülke içindeki çelişkiler görünüşte yumuşamış halk kitlelerinin düzene karşı tepkisiyle oligarşi arasında suni bir denge kurulmuştur. Emperyalist işgal gizlendiği için emperyalizm aynı zamanda içsel bir olgu haline geldiği için halk kitlelerinin milliyetçi tepkileri, gavur allerjisi nötralize olmuştur. (a.g.k. s. 332)

«Böyle bir durumda mücadele yöntemi ne olacaktır? Uluslararası revizyonizmin, pasifizmin bu soruya cevabı şudur: «Kitlelerin içine girerek, kitlelerin acil gereksinmeleri etrafında kitleleri örgütleyip ey-

leme sokmak ve kitlelere siyasî bilinç götürüp örgütleme, yani emekçi kitlelerin ekonomik hak ve istemleri etrafında kitleleri örgütleyip siyasi hedefe yönlendirme». Demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılamadığı daha doğru bir deyişle oligarşi tarafından kullanılmasına «izin» verilmediği, ordusu, polisi ve diğer güçleri ile emekçi kitlelere tam bir tenkil politikası izlendiği bütün geri bıraktırılmış ülkelerde bu tip klasik «kitle çalışması» ile ekonomik demokratik mücadeleyi politik mücadeleye dönüştürmek isteyen örgütler düşmanın askerî üstünlüğü ve baskısı karşısında güçsüzlüğe düşecekler giderek de iyice sağa kayacaklardır.» (a.g.k. s. 339)

Devrimciler için ise «Oligarşi ile halkın düzene memnuniyetsizlik ve genellikle bilinçsiz tepkileri arasında kurulmuş olan suni dengeyi bozmanın, kitleleri devrim saflarına çekmenin temel mücadele metodu silahlı propagandadır ... silahlı propaganda, belli bir devrimci stratejiden hareketle emekçi kitlelere elle tutulur, gözle görülür maddi ve somut eylemlerden hareketle soyuta gider... Silahlı, propaganda, halkın düzene karşı olan memnuniyetsizliğini ajite eder, onları emperyalist beyin yıkamanın **giderek** etkisinden kurtarır. Önce kitleleri sarsar, **giderek** de bilinçlendirir. Merkezî otoritenin görüldüğü gibi güçlü olmadığını, onun kuvvetinin herşeyden önce yaygara, gözdağına ve demagojiye dayandığını gösterir... İlk dönemde, yoğun sağcı propagandanın (oportünist yayın da dahil) etkisi ile kitlelerde şaşkınlık ve tereddüt, **giderek** devrim hareketine karşı sempatiye, eylemler karşısında, yüzündeki «adalet» maskesini bir kenara atarak baskı ve terörünü halkın üzerinde görülmedik derecede artıran oligarşinin çirkin yüzünü görerek ona karşı antipatiye dönüşür. Silahlı propagandayı temel alan örgüt **giderek** ezilenlerin tek umut kaynağı olur. Bir yandan işsizliğin ve pahalılığın **giderek** artması halkın memnuniyetsizliğini had safhaya ulaştırırken, silahlı propagandanın karşısında baskı ve terörünü iyice artıran, halkın **giderek** bütün demokratik haklarını rafa kaldıran oligarşi, başta aydınlar olmak üzere bütün halkın nazarında değer yitimine uğrar. Gerilla savaşını başarı ile yürüten, parti önce soldaki çeşitli oportünist fraksiyonların etkisinde kalmış olan halkın uyanık kesimlerini etrafında toplayacak, soldaki parazitleri **giderek** temizleyecektir. Pasifistlerin kafalarını karıştırdığı unsurlar —işçi, köylü, öğrenci— **giderek** silahlı propagandanın etrafında toplanacaktır.» (a.g.k. s. 343)

Bu mantıkta, önce, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesinin iç dinamiğini görmeyen anlayışın sakatlığını belirtelim. Türkiye kapitalizmi emperyalizm ile bütünleşmiş olmasına rağmen «... bütünleşme, özdeşleşme değildir; örgütlü veya açık çelişki ve sürtüşmeleri de içerir. Bütünleşme daima karşılıklı ilişkileri gerektirir; yani emperyaliz-

min baskı altına aldığı ve sömürdüğü ülkeler, hatta en geri düzeyde olsalar bile, toplumsal içeriği olmayan, emperyalizmin dilediği gibi içini doldurduğu «boş bir kap» değildirler; emperyalizm, toplum içi güçler ve koşullar üzerinde oynayarak ve onların direncini kendi isteğine göre yönlendirerek işleri yürütür. Başka bir deyişle, toplumların her zaman kendi iç dinamikleri vardır. Türkiye gibi hiçbir zaman tam somürge statüsünde olmamış, imparatorluk kurmak gibi toplumsal örgütlenme deneyi geçirmiş ve yüzyılı aşkın bir süredir kapitalistleşmekte olan bir ülkede, toplumun yapısal güçleri ve koşulları —iç dinamiği— daha da ağır basar.» (TİP Programı, s. 17) Ayrıca «üretim güçlerini yeterince geliştirip ülkeyi sanayileştiremeyen Türkiye burjuvazisi 1930'ların sonundan itibaren esasen ilişkilerini koparmamış olduğu Batı dünyasına açıkça yönelmiş ve giderek, kendi gücüyle geliştirip sömüremediği ulusal pazarı yabancı sermaye ile paylaşmak ve ele geçirdiği artık değeri —kârlarını— bu yoldan artırmak yolunu seçmiştir. Ayrıca dünya işçi hareketinde savaş sonrası görülen büyük gelişme ve kendi işçi sınıfı karşısında kapıldığı güvensizlik duygusu da bu yönelmede büyük rol oynamıştır. Savaş sonrasında emperyalizmin NATO'su, CENTO'su ikili anlaşmaları, üsleri vb. ile Türkiye'ye girişi, zorla dayatarak değil, egemen sınıfların ve iktidarlarının istekleriyle olmuştur. Bu anlamda Türkiye egemen sınıfları ve onların politik iktidarları «bağımsız» hareket etmişlerdir. Ama isteyerek girdikleri ilişkiler bağımlılık ilişkileridir. Ardından yabancı sermaye ve şirketlere kapıları açan yabancı sermayeyi teşvik ve petrol kanunları gelmiştir.» (TİP Programı s. 19)

Son birkaç yılda, tekstil sanayiindeki işverenlerin Ortak Pazar ile ilişkilerin geliştirilmesine muhalif olmaları ve özel sektörün bir kısmının, yabancı yatırımları az bulup, yabancı sermaye için yeni teşvik tedbirleri alınmasını istemeleri bile, Türkiye kapitalizmi ile emperyalizm arasındaki ilişkilerin birer «ayna gibi yansıma» ilişkisi olmayıp, karşılıklı etkileşim içinde bulunduklarını göstermek için yeterlidir. Meselenin Mahir Çayan'ın koyduğu gibi konması ise anti - kapitalist yani sosyalist mücadele ile, anti - emperyalist mücadelenin özdeşleştirilmesini (334. sayfada Çayan mevcut üretim ilişkilerine «emperyalist üretim ilişkileri» diyor) ve emperyalizme karşı mücadele verilince sosyalizm için de mücadele verilmiş olunur gibi gösterilmesini beraberinde getirir ve bu tavır da Türkiye burjuvazisine karşı yükseltilmesi gereken işçi sınıfının örgütlü sosyalist mücadelesinin ve sosyalizm perspektifinin gözardı edilmesinden kaynaklanır.

«Millî kriz» ise son derece belirsiz ve bulanık bir kavram. Mahir Çayan bunun Lenin'in tarif ettiği (yönetenlerin eskisi gibi yönetemediği, yönetilenlerin eskisi gibi yönetilmek istememeleri) «klasik» millî

kriz ile aynı şey olmadığını söylüyor. O zaman aradaki fark ne? Daha doğrusu, «olgunlaşmamış millî kriz» adı verilen toplumdaki varolan durumun, kısa zamanda (silahlı mücadeleyle) bir millî krize dönüşeceğine, yani bir devrim durumuna gebe olduğuna dair somut göstergeler var mı? Aslında burada gene kendiliğindenciliğe kılıf hazırlamak için objektif şartların abartılması ile karşı karşıyayız. Devletin bir bunalıma gebe olduğunu, her an yönetme yeteneğini yitirebileceğini söylemek pek akıllıca olmasa gerek. Askerî - bürokratik gücü bir yana, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras aldığı halkı yönetme yeteneği, halkın ezici çoğunluğunun düzen partilerine oy vermesi, yani burjuvazinin geniş bir kitle tabanı olması, şimdiye değin düştüğü bunalımların çoğunlukla ülkeyi yönetememenin değil, esas olarak hakim sınıflar arası çelişkilerin birer sonucu olması, bu düşüncenin mantıksızlığını sanırız yeterince ortaya koyuyor.

Yönetilenlere, yani halka gelince: «Bugün Anadolu'nun pekçok yerinde halkın uyanık kesimleri, düzenin bütün partilerinden umutlarını kesmişler ve sefaletten kurtulmanın tek yolunun isyan olduğunun bilincine varmışlardır. Halkımızın uyanık kesimleri, Amerikan «gâvuru» ile işbirliği içinde olan ağaların, patronların, parababalarının nasıl kendilerini iliklerine kadar sömürdüklerinin farkındadırlar. Kitlelerde zenginlik düşmanlığı had safhadadır. Onların anlamadıkları tek şey, yenilmez bir güç olarak gözlerinde büyüttükleri oligarşik devlet cihazının kof ve çürüklüğüdür. (Oligarşi, kitlelerin bilincinde fikri sabitlik derecesinde «devlete karşı konulmaz» düşüncesini iyice perçinlemek için, sürekli olarak yaygara, gözdağı, kuvvet gösterisi ve demagoji ile özellikle bu konuyu işlemektedir.)» (Mahir Çayan, Bütün Yazılar, s. 363)

«Ağa - ABD ilişkisinin görülmesi, isyan arzusu...» gibi aşırı iyimserlikleri bir yana bırakırsak, Mahir Çayan'ın, objektif koşulları abartırken, zenginlik düşmanlığı gibi hiçbir sınıfsal perspektifi olmayan, faşistlerin bile, özellikle orta tabakalar arasında çok iyi kullanabildikleri yüzeysel bir olgudan medet umması son derece ilginçtir. Silahlı propagandanın, böylesine bir düşmanlığı devrimci patlamaya dönüştüreceğini sanmak da dolayısıyla anlamsızdır, zira zenginlere, onlar gibi zengin olmadıkları için kin duyanlar doğal olarak, silahlı propagandaya ilk tepki gösterenler arasında yer alacaklardır. Kitlelerin bilincinde sınıf düşmanı konusunda herşeyin net olduğunu, asıl meselenin bu netliği hayata geçirmek, yani devrimci mücadeleye dönüştürmek olduğu fikri ise bizzat hayatın kendisi tarafından çürütülüyor. Cumhuriyet tarihinin bütün seçimlerinde burjuva partilerine verilen oylarla bu düzenin onaylandığı gözönünde tutulursa, düşmanın ne kadar iyi (!) tanındığı anlaşılır. (özellikle son seçimlerde düzen

partilerine oy veren «pasifize emekçilerin» arasında Dev - Genç'lilerin de bulunduğu hatırlanırsa.) Varolan sınıf bilincinin devrim mücadelesine katılmak için gerekenin çok gerisinde olması, uzun vadeli ve örgütlü bir ideolojik ve politik mücadeleyi zorunlu kılmasına rağmen, varolan ham ve kendiliğinden bilinci abartarak, zaten «emperyalizmin içsel olgu haline gelmesinin» sonucu olarak kitlelerin düzene karşı tavır aldığı söylenirse, bu, baştan değindiğimiz kendiliğindenciliğe, teorik bir kılıf geçirmekten başka birşey değildir. Böyle «mükemmel» objektif şartlarda, silahlı propagandanın da sonuçları kendiliğinden olacaktır. (Az önce yapılan bir alıntıda 13 tane **giderek** bulunması, bir dil sürçmesi olmasa gerek)

Kitle çalışmasının ise, devletin gücü karşısında sağa kaymaya mahkûm olduğu söyleniyor. Ancak, kitle çalışması sözkonusu olduğunda böylesine güçlü olan bu devlet, az sonra, silahlı propagandayı haklı çıkarmak için güçsüzleşiyor, «göründüğü gibi güçlü olmayan, kuvveti herşeyden önce yaygara demagoji ve gözdağına dayanan» (s. 343) bir devlet oluveriyor.

Mahir Çayan, silahlı propagandanın Küba'da hayata geçtiğini, Küba devriminin zaferinin temel faktörü olduğunu (s. 337 - 338) söylüyor. Detayına girmeyeceğimiz bu devrim hakkında kısaca şunu söyleyelim: Küba'da F. Castro, Che Guevara ve arkadaşlarının başlattıkları dar silahlı mücadele, gelişmesini ne emperyalizmin 3. bunalım döneminin sonuçlarına, ne de emekçilerin «silahlı propaganda ile sarsılmasına» değil, o ülkede 50 yılı aşkın bir zaman boyunca, özgürlüğe, bağımsızlığa ve sosyalizme gönül vermiş bir kamuoyunun oluşması için mücadele veren Küba Sosyalist Halk Partisi'nin çalışmalarına borçludur ve bu iki hareketin kaynaşması devrimi zafere ulaştırmıştır.

Mahir Çayan, silahlı propagandayı politik hedef gösteren ve somut eylemden hareketle soyuta giden, bu yönüyle de bireysel terörizmden ayrılan bir yöntem olarak tanımlıyor. (s. 342) Ancak bu ayrıma, pratikte hiçbir karşılık bulmak mümkün değil. 12 Mart'tan aklımıza gelen birkaç olay (Duman, Elrom vs.) kitleye hiçbir somut siyasî hedef gösteremedi. Hiçbir ideolojik uyanıklılık kazandırılmamış kitlelerin kafasında, bu tip eylemler son derece karışık ve değişik şekillerde yansıdı ve bu bulanıklığı burjuvazi son derece ustaca kullandı. Halkın kafasında oluşan fikirlere müdahale edip onları düzeltme ve yönlendirme şansını daha baştan silahlı mücadeleye düzensiz bir biçimde giderek kaybeden bu çizgi, böylece tüm kamuoyunu burjuvazinin iletişim araçlarının pençesine terketti; «giderek» diye değinilen kendiliğinden değişimler, gerçekleşmeyen birer temenni haline geldi.

Silahlı propagandanın, oligarşinin adalet maskesini düşüreceği ve onun çirkin yüzün göstereceği sözleri ile, devletin baskısı arttıkça ona duyulan kin de artar, diyen ve silahlı propagandayı bu baskıya yol açtığı için bir anlamda faydalı bulan mantığın ise sosyalizm ile en ufak bir ilgisi olamaz.

12 Mart'ta sol revizyonist çizgilerin uğradığı başarısızlık, bu saflarda büyük çapta yılgınlık yarattı. (Örneğin Dev - Genç davasına katılanların önemli bir kısmı bugün aktif anlamda elini eteğini çekmiş durumdadır.) Kalanların bir kısmı ise hareketin eklektizmine ve teorik ciddiyetsizliğine tepki olarak, kendi içinde daha tutarlı bir siyasî program arayışı içine girdiler. Dünya sosyalist sistemine, uluslararası işçi sınıfı hareketine eskiden beri duyulan kuşku hatta düşmanlık, stratejileriyle örgüt ve mücadele anlayışlarının bir kısmının Mao'dan ödünç alınmış olması ve Mao'ya duyulan bağlılık, nihayet ülkemizde «moskof düşmanlığı» gibi folklorik biçimi bile olan anti - sovyetizm bu üç faktör birleşince, goşist kesimde maoculuğa kaymalar oldu. Köylülüğü temel alan ve bütünüyle narodnik bir biçim arzeden THKO'nun büyük bir kısmı, THKP - C'nin de belli bir bölümü maocu saflara geçti. Kitleden kopuk mücadelenin çıkmazını gören ve goşizmi reddedenlerin bir kısmı bilimsel sosyalist saflarda yerlerini aldılar. THKP - C hareketini eski örgütlenmesi temelinde, ama onu restore ederek sürdürmek isteyenler ise, bir süre birlikte mücadele ettikten sonra «çeşitli nedenlerden» ötürü ayrılmak zorunda kaldılar.

Bunlardan bir kısmı «Devrimci Gençlik» dergisini çıkarttı. Bu dergi, yeni koşullara uyma babında birkaç ufak değişiklik hariç, M. Çayan'ın çizgisini savunmaya devam etti. Bu değişikliklerden biri anti - sovyetizm. 12 Mart'ın çıkışında maoculuğun güç kazanması, «Sovyet sosyal - emperyalizmi» teorisinin öğrenci gençlik içindeki çekiciliği, Devrimci Gençlik'i taban kaptırmamak için anti - sovyetik yönünü daha da geliştirmeye itti. İlk sayısında, maocuların ideolojik baskısına beyaz bayrak çekercesine, Sovyetler Birliği'nde, emperyalist olmamakla birlikte sosyalist de olmayan bir iktidarın, revizyonist diktatörlüğün olduğu yazıldı. «ÇKP'nin 1963'de doğru şeyler söylediğini ama şimdi ona ters düştüğünü» yazarak «Devrimci Gençlik sayı 3, s. 3) ÇKP'deki maoculuğun geçmişine şimdiki ÇKP yöneticilerinden daha sadakatla sahip çıkan D.G., «sovyet sosyal emperyalizmi» teorisinin karşı - devrimci niteliğine önceleri pek aldırmadı. Ancak kısa bir süre sonra maocuların gerek ulusal, gerekse uluslararası planda ipliğinin pazara çıkması sonucu, ÇKP'yi eleştirmeye başladı; ama dünya devrimine Çin'in vurduğu darbelerin kaynağı olarak maoculuk denen çizgiyi görmeğe pek yanaşmadı, zira maoculuk, «revizyonizme» (yani enternasyonal harekete) karşı onların vefakâr müt-

tefiği olmaya devam etmektedir. Boy hedefi bir zamanlar, Mahir Çayan'ın savunduğu «3 dünya teorisi»dir. Angola'da ve başka yerlerde ihanetin sebebinin «3 dünya» tahlili olduğu söylenerek (D.G. sayı 3 s. 15) sebep ve sonuça yer değiştirtilir. Ama gene de bu sapmaya bir sebep bulmak gerekmektedir. Sonradan çıkan «Devrimci Yol» bildirgesinin 12. sayfasında «sosyalist sisteme revizyonist çizgilerin hakim olmasının Çin'de yarattığı korku»nun buna sebep olduğu söylenir.

«Kurtuluş» adlı bir dergi çıkaran başka bir grup ise, sosyalist sisteme karşı daha ölçülü bır üslûbu benimsedi. Hatta ilk sayılarında maoculuğun bir sapma olduğu ve köylülükten kaynaklandığı söylendi. Ancak bu alanda D.G.'den farklı olarak, «SSCB'de devlet revizyonist değildir, sosyalisttir, ama yöneticiler ve Parti revizyonisttir» diyerek orta yolculuğun bir numara küçüğünü benimsedi. Ve meseleyi gene «Çin - Sovyet» çatışması olarak ortaya koyup «birleşseler ne iyi olurdu» tarzında iyi niyetli gözüken, ama o ölçüde de mantıksız olan bir tavır takındı. «Sosyalist dünyadaki gelişmeler» başlıklı bir yazıda SSCB ile Çin arasında yakınlaşma eğilimleri olduğu, bunlar ilerde birleşince olanın «yerli şabloncularа» olacağı yazıldı. Çin halkının ve işçi sınıfının, sosyalist sistem içinde lâyık olduğu onurlu yeri almasına ve bu dev potansiyelin SSCB ve diğer sosyalist ülkelerle omuz omuza dünya devrimi için kavga vermesine, en fazla sevinecek olanlar yine bilimsel sosyalistlerdir. Ama Kurtuluş grubu gibi meselenin temelinde «iki ulusal çizginin çatışması»nın yattığı söylenirse, gene bu «iki ulusal çizginin barışması» da Godot bekler gibi beklenir, bir türlü de gelmez. Çözüm ise, her zaman belirtildiği gibi, ancak sorunun gerçek temelinin, yani maocu sapmanın Çin'de bertaraf edilmesi ve işçi sınıfına ve proleter enternasyonalizme sadık kalan Çin komünistlerinin ülke içinde ağırlıklarını koymaları ile mümkündür.

Devrim stratejisi düzeyinde D.G.; Çayan'ın silahlı propaganda, evrimle devrimin içiçeliği gibi görüşlerini aynen korudu, ancak bu görüşlerin zorunlu kıldığı eylemlere iltifat etmedi. Elbette bu olumlu bir niteliktir. Kısa vadeli dar grup çıkarlarını bir kenara bırakarak bu doğru tavrın ideolojik ve teorik olarak ta geliştirilmesi anti - emperyalist ve anti - faşist mücadeleye yeni güçler katacaktır.

Kurtuluş grubu ise, öncü savaşı, silahlı propaganda, evrimle devrimin içiçe girmesi gibi tezleri reddetti. Ama bireysel terörü teoride reddetmesine rağmen, pratik hayatta kendi tabanına örgütlü mücadele anlayışını hakim kılamadı.

D.G. hareketinin bir öğrenci hareketi olması ve onun taşıdığı bü-

tün hastalıkları taşıması[3] ve bunun sonucu dışarıdan gelen eleştirel baskı, bu hareketin yöneticilerini emekçi halk ile siyasî ilişkiler kurmanın gerekli olduğu düşüncesine itti. Böylece D.G. hareketi Devrimci Yol hareketi olarak varlığını sürdürdü. Bu hareketin bildirgesinde her zamanki goşist tezler dışında, yeni olan «partileşme kavramına» değınmek gerek. Bildirgenin 47. sayfasında hayatın çeşitli alanlarında yetişen kadroların bir andan itibaren kendi aralarında bir uyuma erişecekleri uyuma eriştikleri anda oluşan organizmanın ise parti olacağı söyleniyor. Bilimsel sosyalist parti doktrininin toptan inkârı olan bu anlayışın savunucularına şunu sormak gerek: Bu kadroları kim seçıyor? Nıçin A şahsı değil de B şahsı kadro olarak seçiliyor? Görev niçin A'ya değil de B'ye veriliyor? Bu konularda aldığı kararlar tartışılmayan bir merkezî otorite (yani merkez aygıtı), varsa, bu, zaten parti var demektir. Sözkonusu olan tartışma ise onun nicel ve nitel gelişmesi için demektir. Böyle bir otorite yok ise, yani demin saydığımız sorulara herkes kendi kafasında cevap vermeye kalkarsa, kariyerizm temelinde bir dizi bölünme başgösterecektir. Özellikle son zamanlardaki Dev - Yol, Dev - Sol bölünmesinin ardında yatan bu neden, Dev - Sol grubunun çıkardığı «Dev - Genç'in iki yılı» adlı broşürde «Dev - Yol hareketinde kadrolar isabetli seçilmiyordu» şeklindeki sızlanmada kendini belli ediyor.

İşçi sınıfı partisi belirli bir Türkiye ve dünya tahlilinde ve devrim stratejisinde yani bir programda anlaşan insanların kendi merkez aygıtlarını oluşturarak yukardan aşağıya örgütlenmeye başlamaları ile kurulur. Böyle bir parti hiçbir zaman başta binleri, onbinleri kapsamaz, nispeten ağır ve sağlam bir gelişme içine girer. Bir süreç içinde devrimci potansiyeli kucaklar. Belli bir kitleselliği olan, ama içinde kariyerizmin ve bireyciliğin kol gezdiği bir gençlik örgütünde, önder unsurların artık parti olmaya karar verip böyle bir merkezî yapı oluşturmaları, bu yapı içine (doğal olarak) alınmayacak birçok unsuru başka bir ideolojik alternatife itecek, veya en azından kurulan yapıya karşı çıkıp muhalefet etmelerini beraberinde getirecektir. Belli bir kendiliğindenlikle bir araya gelen tabanlarının böylece «kısalmasını» istemeyen goşist liderler, hiçbir zaman bu anlamda bir parti kuramayacaklardır. «Partileşiyoruz» lâfları ise Menderes ve Demirel'in «kalkınıyoruz» vaatleri gibi birer teselli olmaktan öteye gide-

3) D.G. dergisinin 12. sayısında «saflarımızdaki hatalı eğilimleri düzeltelim» başlıklı yazıda, kendi saflarındaki hatalı eğilimler olarak «gevezelik, bilgiçlik taslama, verilen işi yapmama, kişisel garez için eleştiri, okul ve şehir şovenizmi, hotzotçuluk ve kariyerizm» sayılır. Özeleştiriden çok itirafnameye benzeyen bu yazının başında da «filtreli sigara içmenin devrimci olmayan bir davranış olduğuna işaret ediliyor.

meyeceği gibi, «kadrolaşma» lâfı da, mâdi kazanmak için onlara ikramiye kazanma şansı tanıyan bankalar gibi, üye ve sempatizan kazanmak için onlara kadro hatta yönetici olma şansı tanınmasından başka birşey olmayacaktır.

SONUÇ:

Tabanının sınıfsal kökeni nedeniyle, bilimsel sosyalizmi tanınmaz hale sokan goşizmin belli başlı özelliklerini kısaca sergilemeye çalıştık. Bu özellikler sergilendikten sonra, gençliğin ve aydınların bir bölümünü kendi kariyerist emellerine birer vasıta, kendi anti - marksist tavırlarına birer destek gibi gören goşizme karşı mücadelenin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır sanırız. Tüm dünyada yürütülen, kimi ülkelerde büyük ölçüde başarıya ulaşan bu mücadele ülkemizde de başarıya ulaşacak, aydınlar, öğrenciler, memurlar ve tüm emekçiler işçi sınıfının ve onun politik hareketinin yanında, bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm savaşında yerlerini alacaklardır. Dileğimiz bir süreç'in dürüst, güvenilir ve şimdilik goşist hareket içinde olan militanlarca da hızlandırılmasıdır.

YURT DIŞINDAKİ TÜRKİYELİ İŞÇİLER I*

Doğan ÖZGÜDEN

Türkiye işçi sınıfının nicel olarak bir milyona yakın bir kesimi bugün yurt dışında, büyük çoğunluğuyla da kapitalist Kuzey Avrupa ülkelerinde çalışmaktadır. 1978 istatistiklerinde, yurt dışında çalışan işçi sayısı 833.000 olarak gösterilmektedir. Ancak bu rakam, yurt dışında anlaşmalı olarak çalıştırılan ve İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun kayıtlarına geçmiş olanların sayısını yansıtmaktadır. Gerçekte ise, kendi olanaklarıyla veya işçi simsarları aracılığıyla kaçak olarak bu ülkelere giden işçiler dikkate alındığında, sayı bir milyonu aşmaktadır.

Buna, yurt dışında fiilen çalışmamakla birlikte, işçinin aile bireylerini oluşturan yakınlarını da eklemek gerekir. Bu yakınlardan özellikle küçük yaşta yurt dışına giden veya yurt dışında doğmuş bulunan çocuklar, büyük bir işgücü potansiyeli oluşturmaktadırlar. Nitekim her yıl bu kuşaklardan 50.000 kadar Türkiyeli genç, Avrupa kapitalist ülkelerinin yedek işçi ordusuna katılmaktadır.

Her ne kadar, kapitalizmin gittikçe derinleşen bunalımı bu ülkeler kapitalistlerinin Türkiye gibi geri ekonomiye sahip ülkelerden işçi getirtilmesini sınırlamalarına, hattâ tamamen durdurmalarına, işçi getirtmek yerine o ülkelere sermaye yatırımı yaparak söz konusu işçi-

(*) Bu incelemenin ikinci bölümü Yurt ve Dünya'nın gelecek sayısında yer alacaktır.

leri kendi ülkelerinde sömürmeyi yeğlemelerine yolaçmaktaysa da, yeni kuşakların yetişmesi nedeniyle Avrupa ülkelerindeki Türkiyeli işçi sayısı günden güne artmaktadır.

Bu yeni kuşak işgücü, Türkiye'nin tarımsal kesimlerinden kopup gelmek yerine, doğrudan doğruya gelişmiş sanayi toplumunun içinde ve çok uluslu bir işçi kitlesinin bağrında yetiştiğinden, sınıf bilinci edinmeğe daha açık bir konumda bulunmaktadır. Türkiye'den işsizlik nedeniyle kopup Avrupa ülkelerine gelen emekçilerin büyük kısmı, başlangıçta bu ülkelerdeki «işçi»liklerini, anayurtlarına sınıf atlamış olarak dönmelerine olanak verecek bir «sıçrama tahtası» olarak görürken, yeni kuşaklar bu tür bir bağımlılıktan da tamamen özgür bulunmakta, bir başka deyişle, kendilerini Avrupa işçi sınıfının «Türkiye kökenli» mensupları saymaktadırlar.

Eski kuşak işçiler arasında dahi, Türkiye'de kronik şekilde süregelen işsizlik ve Avrupa'da zamanla güçlenen çeşitli ekonomik ve sosyal bağlar nedeniyle, Türkiye'ye dönme eğilimleri giderek zayıflamaktadır. Dolayısıyla, çalıştıkları ülkelerin dilini, gelenek ve törelerini belki de kendi öz dil, gelenek ve törelerinden daha iyi tanıyan yeni kuşağın yanısıra, artık «Avrupa işçisi» kimliği kazanan eski kuşak işçiler de, «kalıcı»dırlar.

Kaldı ki, Avrupa'daki Türkiyeli işçilerden yurda dönenler de, dönüşlerinde Avrupa işçi sınıfının saflarında edindikleri bilinç, görgü ve mücadele deneyleriyle, Türkiye işçi sınıfı hareketine önemli katkılarda bulunabileceklerdir.

Öte yandan, Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle gittikçe gelişen ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal ilişkiler içinde bulunması, hattâ burjuva iktidarlarının son çözümlemede «Avrupa Ekonomik Topluluğu'na entegre olmuş» bir Türkiye yaratma peşinde koşmaları da, yurt dışındaki Türkiyeli göçmen işçilerin konumunu daha dikkatli incelemeyi gerektirmektedir. Türkiye'nin, burjuva iktidarlarının kararı sonucu Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılması kaçınılmazlaşırsa, o takdirde Türkiye'nin de dahil bulunduğu «sermaye bloku»nun karşısında bir «emek bloku», başka bir deyişle bir «işçiler Avrupası» yaratılması mücadelesinde, yurt dışındaki Türkiyeli işçilere büyük görevler düşecek, Avrupalı işçilerin bugüne kadarki mücadele deneylerini paylaşmış olarak, bu mücadelede onlar yol gösterici rol oynayacaklardır.

ÜLKELERARASI GÖÇ

«Paris'te Afrikalı bir temizlik işçisi, Renault'da Cezayirli, Volkswagen'de Türkiyeli band işçisi, İsviçre'de inşaatta çalışan mevsimlik İtalyan işçisi, ABD'de çalışabilmek için gece Rio Grande'yi geçmek

zorunda kalan Meksikalı tarım işçisi, Fildişi Sahili'ndeki bir plantasyonda çalışmak üzere Yukarı Volta'dan göçeden siyah işçi, bunların hepsi, ülkelerindeki sefil yaşamı bırakıp bir başka sefaletin içine sürüklenmiş 'göçmen işçi'lerdir, hepsinin sorunları ortaktır.»

Dünya Sendikalar Federasyonu'nun eski genel sekreteri Pierre Gensous, 1976 yılında DSF'nin yayınladığı «Göçmen İşçilerin Sorunları» adlı incelemeye yazdığı önsözde böyle diyordu.

Gerçekten de, herşeyden önce, çalışma koşullarının ağırlığı, «göçmen işçi»leri yerli işçilerden ayırmaktadır. Göçmenlerin büyük çoğunluğu, her yerde en ağır, en pis, en aşağılık sayılan, en az ücret verilen ve yerli işçilerin çalışmayı reddettikleri işlerde çalıştırılmaktadır.

Sadece Avrupa'da 1976 yılında 11 milyon'un üstünde hesaplanan göçmen işçilerin yaşam koşulları, yerli işçilerin koşullarıyla kıyaslanamayacak kadar çetindir. Sosyal ve sendikal haklar planında çeşitli ayırımlarla karşı karşıyadırlar, siyasal alanda ise çalışmakta oldukları ülkede hiçbir siyasal hakları yoktur. Kendi öz yurtlarında ise, binlerce kilometre uzakta bulunmalarından dolayı siyasal haklarını fiilen yitirmişlerdir.

Milyonlarca insanı kendi öz yurtlarından, yakınlarından, aile ocaklarından, kopartıp yaşamın en ağır biçimine mahkûm eden nedenler nelerdir?

Çağdaş göçlerin nedenleri, herşeyden önce, tekelci kapitalizm koşullarında üretici güçlerin yoğunlaşması ve uluslararası boyutlar kazanmasında, ülkeler arasındaki gelişmişlik açısından yaratılan eşitsizlikte ve dünyanın belli bölgelerinde sömürgeciliğe ve yarı-sömürgeciliğe dayanan sömürü sisteminde yatmaktadır. Bunlara, kapitalizmin dengesiz gelişme yasasının yarattığı yerel sorunları da eklemek gerekir.

Lenin, daha 1916'da, uluslararası göçün emperyalizmin bir özelliği olduğunu şöyle vurgulamış bulunuyordu: «Emperyalizmin özellikleri arasında (...) emperyalist ülkelerden dışarıya göçün azalışını, buna karşılık ücretlerin çok düşük olduğu daha geri ülkelerden bu ülkelere göçün artışını belirtmek gerekir.»[1]

Nitekim, ekonomileri gelişmiş, fakat nüfus artış oranları nisbeten düşük bulunan ABD ve kapitalist Avrupa ülkeleri, tüm gelişme süreçlerinde bol bol yabancı işgücüne başvurmuşlardır.

Daha Birinci Dünya Savaşı öncesi yıllarda Fransa, İsviçre, İngiltere ve Almanya'da çok sayıda göçmen işçi çalışmaktaydı. 1876'

1) Lenin, *Oeuvres, t. 22,* «L'impérialisme, stade suprême du capitalisme», Editions Sociales et Edition Moscou, 1960, s. 305.

dan 1920'ye kadar ülke dışına göçetmek zorunda kalan 15 milyon İtalyanın yarısı diğer Avrupa ülkelerinde bulunmaktaydı.[2]

Ama, ülkelerarası göçün ilk çarpıcı örneği, şüphesiz, Avrupa'dan ABD'ye yönelen güçler olmuştur. Amerika ülkeleri, özellikle de Kuzey Amerika (ABD ve Kanada), 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Avrupalı göçmenlerin akın ettiği yerlerin başında gelmiştir. 1800 - 1914 arasında, girişin serbest olduğu bu dönemde, Avrupa'dan ABD' ye göcedenlerin sayısı 35 milyon tahmin edilmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Kuzey Amerika'ya göç yeniden başlamış, ancak bu kez, 1921 Haziran'ında çıkartılan göçü düzenleme yasasıyla belli sınırlamalar uygulanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra göç hareketi yeniden canlanmış, fakat son on yıllarda ABD yeniden göçü sınırlama siyaseti izlemeye başlamıştır. 1965'te kabul edilen yeni göç yasası, ABD'ye bir yılda kabul edilecek göçmen sayısını 120.000 olarak sınırlamıştır.

Avustralya da İkinci Dünya Savaşı'na kadar hep dışarıdan göçmen kabul eden bir ülke olmuştur. Savaş sonrasında da Avustralya, Avrupa'dan, özellikle de İngiltere'den 1 milyon göçmen daha kabul etmiştir. Daha sonra bu kıtaya yıllık göç kontenjanı mevcut nüfusun yüzde 1'i oranında sınırlandırılmıştır. 1968 - 70 yıllarında Avustralya' ya Avrupa'dan göç azalırken, Avrupa dışı ülkelerden göçte artış görülmüştür. Savaş sonrası Avustralya'ya göçedenlerin sayısı 2.9 milyon olup, 1970'de göçmenler, Avustralya nüfusunun yüzde 23'ünü oluşturur durumdaydı.

Günümüzde Kuzey Amerika'ya ve Avustralya'ya işçi göçü sayısal olarak pek önemli olmamakla birlikte, «beyin göçü» geri ülkeler için büyük bir tehlike teşkil etmektedir. Örneğin, Haiti gibi küçücük bir ülkeden Montreal'e gelip yerleşen doktorların sayısı, Haiti adasında bulunan tüm doktorların sayısından fazladır. 1967 yılında ABD' ye geri kalmış ülkelerden göçmen olarak kabul edilenlerin yüzde 48'i, bu ülkeye öğrenci olarak gelmiş bulunanlardır. Sadece 1972 yılında Hindistan'ı terkederek ABD'ye yerleşen doktorların sayısı 7.143'ü bulmaktadır.

1970 yıllarında, gelişmekte olan ülkelerden ABD'ye kalifiye eleman göçü yüzünden bu ülkelerin uğradığı değer kaybı, ABD'nin bu ülkelere yaptığı toplam yardımın değerinden çok daha fazladır.

Afrika'da geçen yüzyılda özellikle eski sömürgelerden Avrupa kapitalist ülkelerine göçün yanısıra, son elli yıldır, kıtanın belli bölgelerinde plantasyonların ve maden işletmelerinin genişlemesi, fazla işgücüne gerek duyulması nedeniyle bir de iç göç başlamıştır. Bu

---

2) P. Onanni, *Emigrazione et imperialismo,* Editions Riuniti, Rome. 1968, s. 29.

konuda ayrıntılı istatistikler olmamakla beraber, tahminlere göre, Afrika ülkeleri arasında göçedenlerin sayısı (Avrupa'daki yarım milyon Kuzey Afrikalı dışında) 3 - 5 milyon arasındadır.

Afrika'da kıta içi göçler, büyük sanayileşme ve plantasyon merkezlerine yöneliktir. Batı Afrika'da Yukarı Volta, Togo ve Dahomey'den Gana'ya (yılda 200 bin kadar) ve Mali ve Nijer'den Fildişi Sahili'ne kitlesel göçler kaydedilmiştir. Orta Afrika'da özellikle Burundi, Angola ve Rwanda'lıların Zaire'ye göçtükleri görülmektedir. Birleşmiş Milletler verilerine göre, halen 847.000'i Zaire ve 449.000'i Uganda'da olmak üzere 1,5 milyona yakın Rwanda'lı başka ülkelerde çalışmaktadır. Doğu Afrika'da Kenya, Malawi, Tanzanya ve Uganda, özellikle Ruanda, Burundi ve Sudan'dan çok sayıda göçmen işçi çekmektedir. Sudan, bir yandan Libya, Suudi Arabistan, Küveyt ve Zambiya'ya kalifiye işçi gönderirken, öte yandan Nijerya ve Çad'dan mevsimlik tarım işçisi getirtmektedir. Güney Afrika'da Botswana, Leshoto, Malawi ve Mozambik'li işçiler, Zambiya, Rodezya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ne çalışmak üzere göçetmektedirler. Son verilere göre, 1971'de Güney Afrika'da 400 bin göçmen işçi bulunmakta ve bunlar bu ülkenin çalışan nüfusunun yüzde 15,6'sını oluşturmaktaydı.

Asya'da ise, bir zamanlar özellikle dört ülke, Hindistan, Çin, Japonya ve Kore, dışarıya göçmen göndermekle ünlüydü. Hintli ve Çinlilerin dışa göçü daha 19. yüzyılda başlamıştı. Eldeki kaynaklara göre, günümüzde, özellikle Malezya'daki kauçuk plantasyonlarında çok sayıda göçmen işçi çalışmaktadır.

Bir zamanlar dışarıya işçi gönderen ülkeler arasında bulunan Japonya, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Güney Kore'den işçi almaya başlamıştır. Zaman zaman Japon Hükümeti tarafından sınırlamalar uygulanmasına rağmen, bu göç büyük boyutlara ulaşmıştır. Örneğin, 1973'te Japonya'da 600 bin Koreli vardı ve bu, Japonya'daki tüm yabancı nüfusun yüzde 8,8'ini oluşturuyordu.

Asya'nın kıtalar arası göçüne gelince, 1945 - 57 yılları arasında özellikle İngiltere'ye Hindistan ve Pakistan'dan büyük bir göç dalgası başlamıştır. 1971'de İngiltere'deki yabancı işçilerin 323.000'i Hintli, 140.000'i Pakistanlı idi.

Latin Amerika Kıtası da, ülkeler arası göçün yoğun olduğu bir kıtadır. Resmî istatistiklere göre, 1946 - 67 yılları arasında Arjantin'e 211.000 göçmen gelmiş olup, bunların 113.000'i Paraguay'lı, 51.000'i Şili'li, 35.000'i Bolivya'lı, 16.000'i Brezilyalı'dır. Ayrıca, Paraguay ve Bolivya'dan Arjantin'e göç de kaçak olarak sürmektedir.

Uruguay'daki koyu sefalet ve siyasal baskılar, bu ülkeden yüzbinlerce kişinin dışa göç etmesine neden olmaktadır. Sadece 1974'te 600.000 Uruguay'lı dışarıya göçetmek zorunda kalmıştır. Beş yıl için-

de göçedenlerin sayısı 1.200.000'e yükselmiş olup, bu rakam, nüfusun yüzde 44'ünü oluşturmakta ve dünyadaki en büyük göç oranını temsil etmektedir.

AVRUPA'DAKİ GÖÇLER

Avrupa, genel olarak Kuzey Amerika'ya ve Avustralya'ya göçmen gönderen bir kıta iken, son yirmi yıldan beri durum değişmiş, kapitalist Avrupa ülkeleri dışarıdan yoğun miktarda işçi getirmeye başlamıştır. 1960'lardan itibaren ise, Avrupa, yabancı işgücüne başvuran başlıca sanayi bölgesi haline dönüşmüştür. 1962 ve 1974 yılları arasında bu kıtada çalışan yabancı işçilerin sayısı 7.800.000'e ulaşmıştır (Tablo I)[3]. Aileleriyle birlikte bu sayı, 11 milyona ulaşmaktadır.

TABLO I

KAPİTALİST AVRUPA ÜLKELERİNDEKİ* GÖÇMEN İŞÇİ SAYISININ GELİŞİMİ

Milliyet	1962	%	1974	%	Artış
İtalyan	1.060.000	34,0	1.040.000	15,0	83.000
Yugoslav	33.000	1,0	821.000	11,0	788.000
Türkiyeli	16.000	0,5	724.000	9,0	708.000
İspanyol	343.000	11,0	599.000	8,0	256.000
Portekizli	30.000	1,0	487.000	6,0	457.000
Cezayirli	196.000	6,0	423.000	5,0	227.000
Yunanlı	73.000	2,0	282.000	3,0	209.000
Finli	———	—	105.000	1,0	105.000
Faslı	24.000	0,8	204.000	2,5	180.000
Tunuslu	12.000	0,4	91.000	1,0	79.000
Diğer**	1.364.000	43,0	2.924.000	38,5	1.024.000

*) Federal Almanya, İsviçre, Fransa, Lüksemburg, Belçika, Hollanda, Avusturya, İsveç, İngiltere.

**) İtalya dışındaki AET üyesi ülkelerden ve Commonwealth üyesi ülkelerden göç edenler.

Bu göçmen işçiler içinde Akdeniz havzasından gelenler yüzde 52 ile çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Kuzey Afrika ülkelerinden gelenlerin oranı ise yüzde 8,5'tur.

Bu dönemde yabancı işçi sayısının yüzde 32 oranında artmasında, Yugoslavların ve en son olarak da Türkiyelilerin göçü başlıca

3) «*L'emploi en Europe, quelques problèmes d'importance croissante*», BIT, Genève, 1974. «Un renversement de politique», *le Monde Diplomatique*, Şubat 1975.

rolü oynamıştır. 1945 - 60 yılları arasında Avrupa'daki göçmen işçilerin çoğunluğu yakın ülkelerden gelirken, 1960'ların başlarından itibaren göçmenler daha uzak ülkelerden gelmeye başlamışlardır.

Bugün göçmen işçiler, özellikle Federal Almanya (2.600.000), Fransa (1.900.000), İngiltere (1.800.000) ve İsviçre'de (585.000) yoğun olarak bulunmaktadırlar.

Çeşitli milliyetlerden göçmen işçilerin Avrupa ülkelerindeki yoğunluk oranları şöyledir:

Federal Almanya: Yüzde 43,9'u Türkiyeli ve Yugoslav,

İsviçre: Yüzde 52,3'ü İtalyan,

Belçika: Yüzde 45,4'ü İtalyan ve Faslı,

İsveç: Yüzde 48,8'i Commonwealth ülkelerinden (özellikle Hindistan, Pakistan ve Karayip Adalarından gelenler),

Hollanda: Yüzde 52'si Antiller'den ve Surinam'dan gelenler,

Lüksemburg: Yüzde 48,7'si İtalyanlar ve Portekiz'liler.

1974 yılında Avrupa ülkeleri toplam nüfusu içinde yabancı işçiler yüzde 4'ü, Ortak Pazar üyesi ülkeler nüfusu içinde de yüzde 7,3'ü oluşturmaktaydı. Çalışan nüfus bakımından bu oran tabiatıyla daha yüksektir. 1975 rakamlarına göre, yabancı işçilerin dokuz ülkenin çalışan nüfusu içindeki oranları ise şöyledir:

Belçika'da yüzde 6.6, Danimarka'da yüzde 2, Almanya'da yüzde 10.3, Fransa'da yüzde 10,9, İrlanda'da yüzde 0,3, İtalya'da yüzde 0.4, Lüksemburg'ta yüzde 35, Hollanda'da yüzde 3, İngiltere'de yüzde 7,3, İsviçre'de yüzde 30,2, İsveç'te yüzde 5,7.[4]

Akdeniz havzası ülkelerinin zengin Avrupa ülkelerine işçi göndermesi o düzeyi bulmuştur ki, halen başka ülkelerde bulunan 26 milyon İtalyan göçmeni, İtalya'nın şimdiki nüfusunun yarısından fazlasını temsil etmektedir. Dışarıya göçeden İspanyolların sayısı ise 3.400.000'i bulmaktadır. Portekiz'de ise, nüfusu Paris'te yaşayan Portekizlilerin toplamından fazla olan tek şehir Lizbon kalmıştır.[5]

Avrupa'daki göçmen işçilerin hepsi, geri kalmış olup da, sanayileşmeye başlamış ya da sanayileşmek isteyen ülkelerden gelmektedir.

Avrupa'ya gelmelerinden önceki mesleklerinin ne olduğu dikkate alındığında, bunların çoğunun tarım işçisi, küçük esnaf ve zanaatkâr, ev kadını veya işsiz, sürekli işi olmayan mevsimlik işçiler olduğu görülmektedir.

---

4) *The European Community's Social Policy*, European Communities, 1978/2, s. 27.

5) *«Marché du Travail et l'Immigration»*, Comité Liaison des centres des formations immigrées de l'Agglomeration de Bruxelles, 1977.

Bütün bu kategoriler, kapitalist sanayileşme ve sömürgecilik tarafından yıkıma uğratılmaktadır. Çünkü kapitalist sanayileşme ve sömürgecilik:

— Büyük işletmelerin çıkarına küçük zanaatları tasfiye etmektedir.

— Köylük kesimdeki yaşam koşullarını son derece zorlaştırmaktadır.

Bütün bunlara, özellikle ülkelerindeki baskı rejimlerinden kaçarak Kuzey Avrupa ülkelerine sığınan siyasal göçmenleri ve mültecileri de eklemek gerekir. Özellikle, Portekiz, İspanya ve Yunanistan'da faşist rejimler döneminde çok sayıda insan göçmen olarak Avrupa'ya gelmiştir. Bu ülkelerde faşist rejimler yıkılmış ve bu yüzden göçedenlerin bir kısmı ülkelerine dönmüş olmakla birlikte, Fas ve Tunus gibi gerici rejimlerin hüküm sürdüğü Kuzey Afrika ülkelerinden siyasal nedenle göçetmiş çok sayıda işçi halen Kuzey Avrupa ülkelerinde bulunmaktadır. Bunlara, özellikle Şili'deki faşist darbeden sonra Avrupa ülkelerine kabul edilen Latin Amerika'lı siyasal mültecileri de eklemek gerekir.

TEKELLER VE GÖÇ

1950'den sonra Batı Avrupa'da ekonomik genişleme ve işsizliğin azalması döneminde tekeller dünya işgücü pazarında keskin bir rekabete girişmişlerdir.

«Emekgücü kaynaklarının yeniden paylaşımı, emperyalist devletler arasında kapitalin kullanım alanlarının, hammadde kaynaklarının ve pazarların yeniden paylaşımının bir parçası olmuştur. Bu yeniden paylaşım, bazı tekeller için, rakiplerin kendi egemenlik alanlarındaki işgücü kaynaklarının sömürülmesi kadar, büyük sayılarda işçilerin kendi yurtlarından kopartılıp ileri sanayi bölgelerinde götürülmesi biçiminde olmuştur.»[6]

Batı Avrupa'ya göçmen akını, egemen grupların tekelci kapitali daha yoğun şekilde biriktirme peşinde koşmalarının ürünüdür. Göç, bu birikimin temel unsurlarından biri olmuş, tekellere, göçmen işçilere daha düşük ücret ödemek ve artı - değer oranını arttırarak kâr haddinin düşmesini geçici de olsa önlemek olanağı vermiştir.

Avrupa Konseyi'ne sunulan bir raporda şu gerçek teslim edilmektedir:

«Bazı sanayiciler, üretim yöntemlerini rasyonalize etmek için en son teknik yenilikleri benimseyecek yerde, çok sayıda işçi kullanıl-

---

6) E. Plentev, «Migrations de travailleurs en Europe», *Recherches Internationales,* No. 52, 19 1966, s. 64 - 66.

masını gerektiren geleneksel teknikleri tercih etmişlerdir. Özellikle, 1950 yıllarında göçmen işçilerin ücretleri düşük olduğundan, bu tutum hayli ilginçtir. Çünkü yatırımın birkaç aşamasını atlayarak istendiği anda modernleşmeye geçebilme olanağı ortaya çıkmıştır.»

Üstelik, «hemen hemen sınırsız denecek kadar çok sayıda göçmen işçi devşirilmesi, belli sanayilerin önemli ve hızlı büyüme göstermelerini sağlamış, bu emekgücü talebini sürekli arttırmıştır. Bu nedenle, sanayileşme, özellikle belli sanayilerin esasen kurulmuş olduğu belirli bölgelerde gelişmiştir. Dolayısıyla ileri derecede sanayileşmiş bölgelerle pek sanayileşememiş veya hiç sanayi kurulmamış bölgeler arasında eşitsizlik daha da büyümüştür.»[7]

Kapitalist birikimi hızlandırma ve azami kâr sağlama hırsı, kolayca sömürülebilir, her zaman el altında bulunan, kapitalist sömürünün konjonktürel gereklerine göre sayısı ayarlanabilecek durumda olan bir işgücü gerektiriyordu. İşte bu gerekler, Batı Avrupa'nın kapitalist ülkelerinin göç siyasetini belirleyegelmiştir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturan Roma Antlaşması, malların, sermayenin ve insanların serbest dolaşımı esasına dayanmaktadır. AET'nin 15 Ekim 1968 tarih ve 1612/68 sayılı yönetmeliğine göre, «serbest dolaşım, üye devletler emekçileri arasında milliyet esasına dayanan her türlü ayırımın ortadan kaldırılmasını öngörmektedir.» Bu hukuksal çerçeve, AET ülkelerinin göçmen işçileri için çok olumlu görünmektedir. Oysa tekeller, yabancı işçilerin büyük çoğunluğunu AET üyesi ülkelerden değil, AET dışı, Türkiye gibi ülkelerden devşirmişlerdir.

Ayrıca, Topluluğun kabul ettiği metinlerin uygulanmasında da, eğer uygulanabilirlerse, devletten devlete değişen farklı yorumlar yapılmıştır. Sendikaların sık sık belirttikleri gibi, ücretler, konut, sendikal ve sosyal haklar konusunda sürekli ayırım uygulanagelmiştir.[8]

Ve nihayet, Topluluk içinde işçilerin serbest dolaşımını öngören metinler, AET üyesi ülkeler arasında yabancı işçilerin dolaşım ve oturması konusunda «kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından gerekli sınırlamalar» konulmasını öngören 25 Şubat 1964 tarihli Avrupa Konseyi önergesini de ortadan kaldırmamıştır.

Bu yönerge, «Kabul eden ülkenin, iş talebinde bulunan yabancının adli sicili hakkında gerek kendi ülkesinden, gerekse diğer ülkelerden istihbarat isteyebilmesini» öngörmektedir.

---

7) «Rapport au Conseil de l'Europe - 4 novembre 1973», *Revue française des Affaires sociales*, janvier - mars 1975, s. 189 - 190.

8) L. Gani, *Syndicats et travailleurs immigrés*, Editions Sociales, 1972, s. 85 - 102.

Bu, gerçekte, «bireyin kişisel davranışları» konusunda «kamu güvenliği» gerekçesiyle alınacak önlemleri güçlendirmek bahanesiyle, polis örgütleri arasında işbirliğinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır.

Bu önlemler, bulundukları ülkelerde siyasal ve sendikal mücadeleye katılan yabancı işçiler için sürekli tehlike oluşturmuştur.

Denilebilir ki, Türkiye ve Fas gibi ülkelerin polis servislerini de içine alan bir «Polisler arası Ortak Pazar» oluşturulmuştur. Böylece, AET ülkelerinde, işçilerin özgürlüğü, o devletlerin görünmeyen güçleri tarafından her an için tehdit altında tutulur olmuştur.

KAPİTALİZMİN BUNALIMI VE GÖÇ

1967'den itibaren emperyalist devletler ve tekeller, günden güne şiddetlenen bunalımın yükünü emekçilere, özellikle de yabancı emekçilere yüklemeye başlamışlardır. İş güvensizliği artmış ve bir çok ailenin yaşam koşullarını tehdit eder olmuştur.

Federal Almanya'da 1974 yılı sonunda 115.000 göçmen işçi işini kaybetmiştir. İşsiz kalan yabancı işçiler, tüm işsizlerin yüzde 14.4'üne ulaşmıştır. Oysa aynı yıl yabancı işçilerin Almanya'nın çalışan nüfusu içindeki oranı yüzde 10.3 idi. Demek ki, genişleme döneminde cankurtaran gibi yardımlarına başvurulan yabancı işçiler, bunalım dönemlerinde de, bellerine tekmeyi ilk yiyenler olmaktadır.

Marx'ın sermaye birikimindeki en önemli unsur olarak vurguladığı yedek sanayi ordusu olgusu «yabancı işçiler» konusunda açık seçik görülmektedir. Sermayenin anlık gereksinimleri ve ekonomik sıçramalarına uygun olarak yabancı işçilerin sayısı artırılmakta veya azaltılmaktadır. «ışçiler, diyordu Marx, böylece, arka arkaya devşirilmekte, atılmakta, oradan oraya savrulmaktadır.»[9]

Almanya'da sosyal demokratlar ve liberallerden oluşan hükümet, 1973 Kasımında, AET üyesi olmayan ülkelerden işçi getirtmeyi durdurmuştur. Her ne kadar nüfusun tâbiî artışı nedeniyle (yılda ortalama 150.000 göçmen çocuğu doğduğu hesaplanmaktadır) her yıl yaklaşık 150.000 genç göçmen emek pazarına girmek durumunda ise de, bunların beş yıl sürekli çalışmadıkları takdirde çalışma kartı alma hakları yoktur. Çalışma kartı olmayanların ise işsizlik sigortasından yararlanmaları mümkün değildir. Şu halde, işsiz kalan genç bir göçmen işçi sürekli sınırdışı edilme tehdidiyle karşı karşıya bırakılmıştır.

---

9) K. Marx, *Le Capital*, cilt I, Bölüm XV, s. 134, Editions Sociales, Paris, 1977.

1 Ocak 1975'ten itibaren Alman Hükümeti, çocukları yanlarında olmayan, memlekette kalan göçmen işçilerin alacakları çocuk parası miktarını da, Alman işçilerine veya çocukları yanlarında bulunan göçmen işçilere oranla yarı yarıya düşürmüştür. Bu kararla, bir yandan göçmen işçilere yeni bir ekonomik baskı uygulanırken, öte yandan da Alman bütçesine onların sırtından 1 milyon mark'lık bir tasarruf sağlanmıştır. Benzer önlemler, daha sonra Hollanda, Belçika gibi ülkelerde de uygulanmaya başlamıştır.

Gerçek odur ki, bunalımın başlamasıyla birlikte, gelişmiş kapitalist ülkeler, kendi işsizliklerini, o zamana kadar kendilerine işgücü sağlayan ülkelere ihraç etmeye yönelmişlerdir. Örneğin daha 1974 yılından itibaren Fransa'da göçmen işçi mahallelerine ve ulaşım araçlarına polis baskınları artırılarak «göçmen avı»na girişilmiştir. Fransız Hükümeti 1974 Temmuz'unda aldığı bir kararla, «göç»ü geçici adı altında askıya almıştır. Benzer sınırlama kararları, arka arkaya, Belçika, Hollanda, İngiltere, İsviçre ve İskandinav ülkelerinde de yürürlüğe konulmuştur.

Bu önlemlerden en fazla etkilenenler ise, kaçak durumda bulunan göçmen işçilerdir. Tahminlere göre, AET ülkelerinde, resmî kayıtlara geçmiş göçmen işçi nüfusunun yanısıra, onun bir yarısı kadar da kaçak işçi bulunmaktadır. Örneğin Belçika'da, 1967 yılından beri toplam 15.000 «kaçak» göçmen işçi sınırdışı edilmiştir.

Aslında «kaçak işçi» çalıştırmak, Avrupa'daki kapitalistlerin daha çok işine gelmektedir. Çünkü kaçak işçinin vergi ve sigortasını ödeme külfetinden kurtulmakta, ihtiyacı kalmadığı zaman da hiçbir mükellefiyeti yerine getirmeden kendisini kapıdışarı edebilmektedirler.

«Kaçak» işçilerin sırtından geçinen ikinci bir zümre ise, işçi simsarlarıdır. Türkiye gibi işsizliğin yoğun olduğu ülkelerde göç sırası gelmeyen veya göç izni alamayan onbinlerce emekçi, varını yoğunu satarak, gırtlağa kadar borca girerek bu işçi simsarlarına para yedirip Avrupa'ya gelmekte, oralarda ya yüzüstü bırakılıp tamamen açlık ve sefalete terkedilmekte, ya da kaçak işçi çalıştıran bir patronun hizmetinde her türlü güvenceden yoksun olarak yarı aç yarı tok çalışmak zorunda bırakılmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, Avrupa Konseyi'nin ve AET'nin bu konuda aldığı kararlara rağmen «kaçak işçi» ticareti bir türlü önlenememekte, kapitalizmin her türlü karanlık işlere elveren düzeni içinde, onbinlerce yabancı bu şekilde sömürülmektedir.

Kaldı ki, bunalım ne kadar yoğun olursa olsun, Avrupa kapitalistlerinin yabancı işgücüne ihtiyacı sürmektedir. Nitekim, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bir incelemesine göre, bu ülkelerin bir kısım ya-

bancı işçiyi ülkelerine geri göndermeleri işsizliği hafifletme yolunda beklenen sonucu vermemiştir:

«Örneğin, İsviçre'de faal nüfusun üçte birini oluşturan yabancı işçilerin 230.000'i son üç yılda geri gönderilmişlerdir. Ancak geri gönderilen yabancı işçilerin çalıştıkları ağır ve pis işlerde yerli İsviçreli işçiler çalışmaya yanaşmadıkları için bu sektörlerde 100.000 kişilik bir işgücü noksanlığı ortaya çıkmıştır. Fransa'da da, son yıllarda 150.000 yabancı işçi geri gönderilmiş, ancak onlardan boşalan işlerde çalışmayı kabullenen yerli işçilerin sayısı ancak 13.000'i bulabilmiştir.»[10]

İşte bir yandan işsizlikten şikayet edilirken diğer yandan yabancı işgücüne ihtiyacın sürüp gitmesi çelişkisini Avrupa kapitalistleri, kendi çıkarları açısından iyi değerlendirerek, deklare edilmemiş kaçak yabancı işçi çalıştırmak suretiyle sömürülerini katmerleştirmektedirler.

Bu olgu, bütün yabancı düşmanlığına rağmen, Avrupa kapitalizminin, Türkiyeli işçiler de dahil milyonlarca yabancı işçiyi, kaçak ya da yasal şekilde, çalıştırmaya devam edeceğini göstermektedir.

Bu bakımdan, Türkiyeli göçmen işçi sorununu da, «konuk işçi» statüsü çerçevesinde değil, «kalıcı göçmen işçi» olma perspektifi içinde ele almak gerekmektedir.

TÜRKİYE'DEN AVRUPA'YA GÖÇ

Türkiye'den göçün nedenleri konusunda Türkiye İşçi Partisi Merkez Yayın Organı'nda şu doğru saptama yapılmıştır:

«Dış ülkeye göç aslında genellikle işçinin önce köyden şehire, yani tarımsal bölgelerden sanayi bölgelerine göçüyle başlar. Bugün özellikle Türkiye hızlı bir nüfus artışıyla karşı karşıyadır. Bir yandan artan nüfusa tarımsal alanların yetmemesi, diğer yandan toprakların belli ellerde toplanması sonucu ortaya çıkan, mülksüzleşme, toprakta çalışanların hızla gelişen sanayi bölgelerine, şehirlere göç etmesi sonucunu doğurmaktadır. Göçenler bu kez, ya iş bulamamakta ya da çok düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum dış ülkelere göçmen işçi olarak gitme eğilimini artırmaktadır.

«Türkiye Avrupa'ya işçi göndermeye 1960'lardan itibaren başladı. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Türk ekonomisinin karşılaştığı işsizlik sorununa yardımcı bir çözüm yolu olarak Batı Avrupa ülkelerine işgücü ihracı öngörülmüştür. Böylece 1959'larda kişisel ola-

---

10) *Emek*, CSC/ACV, Brüksel, 1978, s. 24.

rak başlayan Avrupa'ya gitme hareketi, 1960'larda bir hükümet politikası olarak kabul edildi ve 30 Ekim 1961'de Federal Almanya ve sonraki yıllarda Avusturya, Belçika, Hollanda ve Fransa ile işgücü anlaşmaları yapıldı. Yabancı ülkelere çalışmaya giden işçilerin sayısı bu tarihten sonra hızla artarak bugün 800 binin üstüne çıkmıştır.»[11]

Gerçekten de, dışa bağımlı kapitalist düzenin ekonomik ve sosyal sorunlara hiçbir çözüm getirememesi, Türkiye'yi bir «açık ve gizli işsizler» ülkesi durumuna sürüklemiştir.

Türkiye'den dışa göçün yoğunlaşmaya başladığı 1963 tarihi başlangıç alınacak olursa, 1963'te 1 milyon 55 bin olan işsiz sayısı, yüzde 100 e yakın bir artışla 1975'te 2 milyon 31 bine yükselmiştir. 1975'te yurt dışında bulunan 800 bini aşkın göçmen işçi dikkate alındığında, bu sayıyı gerçekte 2 milyon 800 binin üzerinde kabul etmek gerekir. Bu ise, 1973 - 75 döneminde işsiz sayısının gerçekte yüzde 165'lik bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır.[12]

Ancak, tarımda en faal mevsimdeki işsiz sayısı esas alınarak bulunan yukarıdaki rakam, Türkiye gerçeğini tam yansıtmamaktadır. Çünkü Türkiye'de tarım, istihdam seviyesinin en yüksek olduğu ay 9 milyondan fazla işçi kullanırken, en düşük olduğu ayda bu sayı 3 milyonun altına düşmektedir. Böylece istihdamın en yüksek olduğu ay ile en düşük olduğu ay arasında yüzde 75'lik bir emek fazlası ortaya çıkmaktadır. Oysa tarımda emek fazlası, kapitalist Avrupa'nın en az gelişmiş ülkesi olan İtalya'da bile yüzde 7'dir.

Kaldı ki, aynı dalgalanma tarım dışı sektörler için de sözkonusudur. Örneğin, 1969 yılında sadece Sosyal Sigortalar Kurumu'na kayıtlı olan işçiler için ilk iki ayda (Ocak ve Şubat), iş bulma umudu yüzde sıfır'dır. Mart, Nisan, Mayıs aylarında ise iş bulma umudu yüzde 3'ten, sırayla yüzde 17'ye ve yüzde 35'e yükselmektedir. Haziran'da iş bulma umudu yüzde 60'a, Temmuz'da ise yüzde 100'e ulaşmaktadır. Ancak emekgücü pazarına yeni giren kuşaklar dikkate alındığında, bu yüzdeleri daha düşük tutmak gerekir. Temmuz'dan sonraki aylarda ise ta Mart'a kadar iş bulma umudu yüzde sıfır oranında seyretmektedir. Olguyu rakamlarla ifade etmek gerekirse, sigortalı işçiler arasında işsizlik Aralık'ta 330 bini aşmaktadır. Bu işgücü fazlasının tek umudu, bir an önce yurt dışına gidebilmektir.[13]

«Çeşitli uluslararası kuruluşların da saptadığı gibi, Türkiye'de gizli işsizler de dikkate alındığında, 4,5 - 8 milyon arasında değişen işsiz sayısından söz edilebilir.»

11) *Çark Başak,* 16 Eylül 1976, sayı 15.
12) TİP, *Sayılarla Türkiye,* s. 54.
13) «Dıştaki İşçiler ve Türkiye Ekonomisi», *Milliyet,* 14 Kasım 1971.

«İşsizlik sorununun büyüklüğünü ortaya koyan bir başka gösterge de, 1973 öncesinde ve sonrasındaki işsiz sayısının artış oranlarının karşılaştırılmasında görülmektedir. Plan ve programlarda verilen bilgilere göre, 1962 - 72 döneminde işsiz sayısı yılda yüzde 5'lik bir hızla büyümüştür. Oysa, 1973 - 76 döneminde bu hız yüzde 10'a çıkmıştır. Demek ki, işsizlik sorununun yalnızca yılın belli aylarında azalıp çoğalmıyor; buna ek olarak artan nüfusa bağlı olarak büyüme hızı da artıyor.»

«Türkiye'de işsizlik sorununun temelindeki nedeni ortaya çıkarmak için, çalışmanın sektörler arasındaki dağılımına bakmak yeterlidir. Burada, tarımda çalışanların yalnız oransal olarak değil, mutlak olarak da düştüğü görülmektedir. Buna karşılık, sanayi ve hizmetlerde çalışanlar gerek mutlak gerek oran olarak artmaktadır. Bundan daha da önemli olan, ticaret, ulaştırma ve hizmetler kesimlerinde görülen artışın sanayidekinden çok daha hızlı oluşudur. Giderek hizmetler kesiminde çalışanlar, sanayide çalışanları geçmektedir. (Bak: TABLO II)[14]

TABLO II

YURTİÇİ SİVİL ÇALIŞMANIN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sektörler	1962	%	1976	%
Tarım	9.216.000	77,1	8.680.000	59,4
Sanayi	995.000	8,3	1.844.000	12,6
İnşaat	305.000	2,6	591.000	4,0
Ticaret	328.000	2,7	774.000	5,3
Ulaştırma	258.000	2,2	663.000	4,5
Hizmetler*	849.000	7,1	2.064.000	14,1
Toplam	11.951.000	100,0	14.616.000	100,0

*) Bilinmeyenler dahil.

«Bu veriler, sorunun kaynağının sanayi olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, Türkiye'nin sanayileşme hızı, yeni iş alanları açmada, yeni çalışma olanakları yaratmada yetersiz kalmaktadır. Bu durum, çalışan nüfusa yeni katılanların ve tarımdan kopup kente gelenlerin önemli bir bölümünün ya hizmetler kesiminde çalışmak zorunda olduklarını ya da işsiz kaldıklarını göstermektedir. Çünkü sanayi kesimi 1963 sonrasında yılda ortalama 30 - 40 bin dolayında yeni

14) TİP, *Sayılarla Türkiye*, s. 55.

bir iş yaratabilmiştir. Bu ise, işsizliği azaltmak bir yana, artmasını önlemek açısından bile yetersiz bir sayıdır.»[15]

İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun en son kayıtlarına göre, kurum aracılığıyla 1961 yılından 1978'e kadar yurt dışına giden Türkiyeli işçilerin sayısı 850.000'e yaklaşmaktadır. İşçilerin gittikleri ülkelere göre dağılımı şöyledir:[16]

TABLO III

Federal Almanya	652.703
Fransa	55.975
Avusturya	38.073
Hollanda	25.007
Belçika	16.007
İsviçre	7.687
Avustralya	6.688
Libya	7.813
Danimarka	5.132
Suudi Arabistan	3.365
İngiltere	2.619
İtalya	219
İsveç	2.331
İran	174
ABD	138
Kıbrıs TFD	47
Diğer ülkeler	2.331

Aslında bu rakamlar, yurt dışına çalışmak üzere gidenlerin gerçek sayısını yansıtmamaktadır. Ancak İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun kayıtlarına geçenleri göstermektedir.

Nitekim, 1974 Kıbrıs Harekatı'ndan sonra bölgenin karakterini değiştirmek ve Türk nüfusunu artırmak üzere Türkiye'den onbinlerce yurttaşın yerleşmek üzere adaya gönderildiği bilinmektedir.

ABD'ne 1961'den beri çalışmak üzere gidenlerin toplam sayısı 138 olarak gösterilmektedir. Oysa, sadece 1975 yılında 1592 Türkiyeli, ABD'ye göçetmiş bulunmaktadır. Bunlardan 1015'i ABD'ye daha önce yerleşmiş yurttaşların eş ve çocukları olarak gelirken, diğerleri teknisyen, satıcı, temizlikçi, çiftlik işçisi, iş idarecisi gibi muhtelif iş ve sanayi kollarında çalışmak üzere gelmişlerdir. Aynı yıl içinde 545 Türkiyeli de ABD vatandaşlığına geçmişlerdir.[17]

15) a.g.k., s. 56.
16) *Cumhuriyet*, 2 Ocak 1978.
17) *Hürriyet Avrupa Baskısı*, 9 Temmuz 1977.

Daha ilginç bir örnek, Belçika'daki işçiler konusunda İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun rakamlarıyla Belçika makamlarının verdikleri rakamlar arasındaki büyük farktır. İş ve İşçi Bulma Kurumu, yukarıda görüldüğü gibi, kendi kanalından Belçika'ya 16.007 işçi gittiğini bildirmektedir. Oysa, Belçika Adalet Bakanlığı'nın açıkladığı 1977 yılı sonu resmî istatistiklerde Belçika'daki Türkiyeli sayısı 66.563 olarak görünmektedir.[18] Bu farkın kısmen Türkiyeli nüfusun doğal artışından ileri geldiği gerçek olmakla birlikte, İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan geçmeden gelenler de, bu büyük farkın ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Bu bakımdan, Türkiye dışında çalışmakta olan yurttaşların ve yakınlarının sayısının 1 milyonun çok üstünde olduğu muhakkaktır.

Ancak yurt dışındaki gerçek nüfus durumuna dair elde veriler bulunmadığı için, değerlendirmeleri yine İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun istatistiklerini esas alarak sürdürelim.

Yabancı işçi getirtimi, kapitalist ekonominin konjonktürel dalgalanmalarına göre yükseliş ve alçalışlar göstermektedir. Bu gerçek, kapitalist Avrupa ülkelerine en son göç dalgasını oluşturan Türkiye'li emekçilerin son 17 yıllık çıkış sayılarında açıkça görülmektedir:[19]

TABLO IV

1961	1.476	1967	8.947	1973	135.820
1962	11.185	1968	43.204	1974	20.211
1963	30.328	1969	103.975	1975	4.419
1964	66.167	1970	129.575	1976	10.558
1965	51.520	1971	88.442	1977	19.100
1966	34.410	1972	85.229		

1961 - 63 yılları arasında yurt dışına giden toplam işçi sayısı 43.000 iken, bu rakam 1969'dan itibaren 100.000'i aşmış, 1973'te en yüksek seviyesine ulaştıktan sonra, Avrupa'daki bunalımla birlikte 1975'te birdenbire 4.400'e düşmüştür.

1976 - 77'de işçi gönderimindeki hafif kıpırdama, Libya, Suudi Arabistan, Küveyt gibi petrol üreten ülkelerin son zamanlarda kalifiye eleman gereksiniminin artmasından ileri gelmektedir.

Türkiye'den yurt dışına resmî kanallardan işçi gönderimi, 1961'den itibaren hızlanmış, bu işgücü satımına ilişkin anlaşmaları da, bugün Başbakan olan Bülent Ecevit, İnönü hükûmetlerinde Çalışma Bakanı olduğu sırada imzalamıştır.

18) *«Les Etrangers parmis nous»,* Ligue belge pour la défense des droits de l'Homme, Brüksel, 1978.

19) *Cumhuriyet,* 2 Ocak 1978.

Bu bakımdan, bugüne kadar Türkiye tarafından uygulanagelen ve Avrupa kapitalizmine ihraç edilen emekçilerin aleyhine işlediği, üstelik Türkiye ekonomisinin sorunlarına köklü çözüm getirilmesine katkıda bulunmaktan uzak bulunduğu anlaşılan «göç» siyasetinin başlatıcısı ve kurumlaştırıcısı, bugün yurt dışındaki işçilere «umut verici» vaadler dağıtan Başbakan Bülent Ecevit'in bizzat kendisidir.

Kendilerini emekgücü pazarına çaresiz sunan Türkiyeli emekçilerden dışarıya gitme olanağı bulanlara, gidecekleri ülkeler, buralarda karşılaşacakları sorunlar hakkında dahi en küçük bir bilgi verilmemiştir. Gidecekleri ülkelerdeki hakları ve insanca yaşama koşulları hiçbir güvenceye bağlanmamıştır. Gitme sırası gelenin eline pasaportu tutuşturulup peşi bırakılmıştır.

«İş ve İşçi Bulma Kurumu, Fransa'ya gönderilen işçilerimize dört günlük yol kumanyası olarak iki ekmek, üç konserve, 350 gram kokmuş portakal suyu ve bir adet de Paris metrosu için bilet vermiştir. Fransızcanın tek kelimesini bilmeyen, köyünden başka yer görmemiş, günde en aşağı 2 - 3 litre su içmeye alışmış bir işçimiz bu kumanya ile Paris'e varacak, oradan hemen metroya binecek ve işyerine gidecek!»[20]

Anadolu'nun kavruk çocukları, Ford'un bandlarına, Münih'in çöpçü ordusuna, Belçika'nın kilometrelerce derinlikteki maden ocaklarına «eti senin kemiği benim» diye satılırken, kendilerine sadece hamasî nutuklar çekilmiş, karşılığında da varsa yoksa döviz, özel girişim düzeninin mirasyedice harvurup harman savurduğu dövizleri yedeklemek için ille de Alman Markı, Belçika Frangı, Hollanda Gulden'i, İsveç Kuron'u beklenmiştir.

Türkiye'den yurt dışına resmî kanallardan işçi gönderiminin doruk noktasına ulaştığı 1973 yılında Almanya'ya 500.000 inci işçi giderken, Yeşilköy havaalanında bakanların, genel müdürlerin de katıldığı bir törenle uğurlanmıştır. 500.000 inci olmanın şerefine hediye yağmuruna tutulan; kalantor görünüşlü bakanlar, bürokratlar tarafından gözlerinden öpülen Giresunlu yurttaş, Türkiye burjuvazisinin düşünü, bizzat Çalışma Bakanı'nın ağzından şöyle dinlemiştir: «Yarım yüzyıldır erişmeye çalıştığımız muasır medeniyet seviyesine varmamızı siz sağlayacaksınız.»[21]

KİM KİME YARDIM EDİYOR?

Yurt dışına gönderilen işçilerin Türkiye'nin muasır medeniyet se-

---

20) *Yeni Ortam,* 30 Kasım 1973.
21) *a.g.y.*

viyesine varmasını sağlayacağını söylerken, düşünülen sadece şu iki çözümdür:

1. Türkiye'deki işgücü fazlasını gelişmiş kapitalist Avrupa ülkelerine kaydırarak hem kronik işsizlik sorununa kısmi de olsa bir çözüm getirmek, hem de işsizler ordusunun giderek artmasının doğurabileceği sosyal huzursuzlukları bir süre için de olsa ertelemek;

2. Dışa bağımlı sanayileşmenin yarattığı dış ödemeler dengesi açığını, yurt dışında çalışacak işçilerin göndereceği dövizlerle kapatmak, düzenin tam iflasını bu sayede olabildiğince geriye atmak.

Tabiî böyle kısa vadeli bir değerlendirmeden hareket edildiğinde, Türkiye'den işgücü kabul eden gelişmiş kapitalist Avrupa ülkeleri, Türkiye burjuvazisi tarafından «velinimet» olarak görülmüş, gerek emperyalist çevreler, gerekse onların Türkiye'deki işbirlikçileri, Avrupa kapitalistlerinin Türkiye'ye büyük bir yardımda bulunduğu propagandasını yaymışlardır.

Ovsa gerçek bunun tam tersidir. Türkiye, bir milyonu aşkın ve bir bölümü yetişkin olan işgücünü Avrupa kapitalist ülkelerine göndermek suretiyle onların imdadına yetişmiş, bunu yaparken de aldığından çok fazlasını Avrupa kapitalizmine yok bahasına vermiştir.

Belli bir tüketim ve refah düzeyine erişen gelişmiş ülkelerde nüfus artış oranının çok düşük olması, hattâ (0) düzeyine yaklaşması, bu ülkelerde genç işgücü yetişmesini engelleyen bir faktör haline gelmiştir.

Buna ek olarak, örneğin Almanya'da, Hitlercilerin Alman nüfusunun üretici kuşaklarını savaş alanlarında tüketmesi, NATO çerçevesi içinde Federal Alman Ordusu'nun kurularak yeni yetişen üretici kuşakların da silah altına alınması, bu ülkede yoğun bir yabancı işgücü ihtiyacı doğurmuştur.

Fransa'da da nüfus doğal artış göstermediği için gerekli işgücü ancak dışarıdan göçlerle sağlanabilmiştir. «Fransa'nın 5 yıllık planı da istihdam politikasını yeni göçlere göre ayarlamıştır. Göç eden insanların aktif yaşları temsil ettikleri (1964'te Fransa'daki yabancı işçilerin yüzde 76'sı 22 - 45, yüzde 18'i 22'nin altında ve yüzde 3'ü 46 - 50 yaşlarında idiler) düşünülürse, göçlerin Fransa nüfus politikası ve ekonomisi için önemi daha açık olarak ortaya çıkar.»[22]

İsviçre'de yabancı işçi çalıştırmanın ücretler üzerinde etkilerini inceleyen bir komisyon raporunda «yabancı işçi çalıştırmanın ücret yükselişlerini frenlediği» tesbit edilmiş; bunlar olmasa idi, iş piyasa-

---

22) Ali Sait Yüksel, «Yurt Dışına Salıverdiklerimiz», *Cumhuriyet*, 20 Eylül 1972.

sındaki arz - talep dengesizliğinin ücret yükselişlerine sebep olacağı belirtilmiştir.[23]

Kapitalist Avrupa ülkeleri, Türkiye'den yetişmiş işgücü getirtmek suretiyle, böyle bir işgücünü kendilerinin yetiştirmesi halinde yapmış olacakları yatırımlardan da tasarruf etmektedirler.

Nitekim bu gerçeği, Belçika'da bir sendika gazetesi şöyle ortaya koymuştur:

«Bir insan neye mal olur? İnsan doğar, büyür ve çalışacak yaşa, yani üretecek duruma gelinceye kadar ana - babası, toplum bu insana bir yatırım yapar. Bu masrafları kapitalist iktisatçılar hesap ediyorlar. Elbette hesap ülkeden ülkeye değişiyor. Yoksul bırakılmış bir ülkenin insanları ile Avrupa insanlarının mal oluş fiyatları arasında bir fark var. Avrupa ile Türkiye'yi ele aldığımız zaman, 18 yaşındaki bir Avrupalı'nın mal oluşu, 18 yaşındaki bir Türkiyeli'nin üç misli oluyor. 18 yaşındaki bir Türkiyeli, Avrupa'ya geldiği zaman, yani Türkiye'den çıktığı zaman, Türkiye bu gence 40.000 dolar civarında masraf etmiş bulunmaktadır. Kısacası, Avrupa'ya üretmeye, çalışmaya gelen bir genç Türkiyeli, 40 bin dolarlık bir çeyizle geliyor. Avrupa'da 1 milyon Türkiyeli işçi var. 1 milyon × 40 bin dolar = 40 milyar dolar. Yani Türkiye, Avrupa'ya işçi göndermekle, Avrupa'dan yardım görmüş olmuyor; aksine, kapitalist Avrupa ülkelerine, kendi yıllık bütçesinin on misli yatırımda bulunmuş oluyor.»[24]

Avrupa ülkeleri Türkiye'den işgücü alırken yaptıkları anlaşmalarda, gönderilecek işçilerin 45 yaşından daha yaşlı olmamalarını şart koşmak suretiyle, en üretken kuşakları sömürmeyi amaçlamıştır.

Almanya'daki Türkiyeli işçilerin yaş gruplarını yansıtan aşağıdaki tablo bu gerçeği ortaya koymaktadır.

TABLO V

Yaşlar	**Erkek (%)**	**Kadın (%)**
25 yaşın altında	7	32
25 - 30	29	23
30 - 35	31	18
35 - 40	18	17
40 - 45	11	11
45'ten yukarı	4	

(Kaynak: BFA, Auslaendische Arbeitnehmer, 1969)

İşgücü göçü ile, geride kalanların altyapı ve sosyal gider yükleri artmaktadır. Göçeden işçi vergisini artık gittiği ülkede öderken,

23) *a.g.y.*
24) *Türkiyeli İşçi Gazetesi,* FGTB/ABVV, Brüksel, Temmuz 1976, s. 3.

ailesi ve çocukları çoğu kez geride kaldığı için onlara gerekli eğitim, sağlık, sosyal bakım harcamaları işçiyi gönderen devletin bütçesine yüklenmektedir. Böylece işçinin gelirinden vergiyi başka devlet keserken, işçinin yakınları için gerekli sosyal harcamaları işçiyi gönderen devlet yapmaktadır. Bu durumda, göçmen yollayan ülke, azalan vergi geliri ve alt yapı yatırım baskısı nedenleriyle, yeni vergiler koymak zorunda kalmaktadır. Bu da, sabit gelirlilerde dışa göç eğilimlerini daha da kuvvetlendirmektedir.[25]

Dışa işçi göndermenin Türkiye aleyhine olan bir başka yanı da, diğer göçmen işçilere oranla Türkiyeli göçmen işçiler arasında nitelikli eleman yüzdesinin çok yüksek olmasıdır. (TABLO VI)[26]

TABLO VI

ALMANYA'DAKİ KALİFİYE YABANCI İŞGÜCÜ
(Yüzde olarak)

Milliyet	1968	1969	1970	1971
Türkiyeliler	26,4	28,2	34,0	46,0
Yunanlılar	4,7	2,4	5,2	10,9
İspanyollar	6,7	3,5	4,1	10,5
Tunuslular	—	—	33,9	34,5

1971 ila 1975 arasında göç dalgasının kabarışı döneminde 126.510 nitelikli işçi daha dışarıda çalışmak üzere Türkiye'den ayrılmıştır. «Toplam işçi taleplerini düşürmekle birlikte, giderek daha ağırlıklı bir biçimde kalifiye işçi talep etmekte olan Batı Avrupa ülkelerinin bu eğilimi, son zamanlarda yabancı işçilere karşı daha ileri bir ücret politikası gütmeleri sonucunu da getirmemiştir.»[27]

Çünkü, Türkiye gibi ülkelerden getirtilen nitelikli işçiler, genellikle sıradan işlerde çalıştırılmaktadır. Oysa, göç kapıları açıldığında, Türkiye burjuvazisi, bunun, ileride Türkiye'ye yetişmiş işgücü gelmesini sağlayacağını ileri sürmekteydi.

Bugüne kadarki Almanya uygulaması, bu konudaki umutların fazla şişirilmiş olduğunu ortaya koymuştur. Çünkü, Almanya'daki bütün yabancı erkek işçilerin yüzde 70, kadın işçilerin ise yüzde 80'i, sıra işçisi olarak çalıştırılmaktadır. (1971'de) yapılan bu araştırmada, Almanya'da sadece bir tek işletmede bir yabancı işçinin usta (meister) olarak çalıştığı anlaşılmıştır. Sözkonusu araştırmada, örneğin

25) Ali Sait Yüksel, *a.g.y.*
26) *a.g.y.*
27) *Vatan,* 26 Mart 1973.

1700 yabancı işçisi olan Henkel firmasında bir tek yabancı usta bulunmadığı, Bayer (Leverkusen)'de çalışan 3000 yabancı işçiden sadece 6'sının grupbaşı (Vorarbeiter) olarak çalıştığı görülmüştür.[28]

Yabancı işçilerin kalifikasyonunu sağlamaktan sözedildiğinde, burada kastedilen şey, yabancı işçinin acemi (yardımcı) işçilikten normal sıra işçiliğine geçmesidir. Almanya'da yabancı işçiler arasında yardımcı işçilikten normal işçiliğe yükselme oranı erkeklerde yüzde 26, kadınlarda ise yüzde 18 olarak hesaplanmıştır. Yabancı işçilerin meslekî alanda yükselememelerinin nedenleri üzerine yapılan bir ankette, kendilerine soru yöneltilen yabancı işçilerden yüzde 25'i fazla çalışma nedeniyle yorgun düştükleri, yüzde 21'i oturdukları yerde bir meslek kursu bulunmadığı, yüzde 21'i vardiyalı çalışmak veya akşam çocuğa bakmak zorunda oldukları ve yüzde 7'si de malî olanağa sahip bulunmadıkları için meslekî yükselmeyi sağlayacak çalışmalar yapamadıklarını belirtmişlerdir. Sözkonusu işçilerin yüzde 16'sı ise, meslekî yükselmeye ilgi duymadıkları için yardımcı işçilikte kalmaya devam ettiklerini söylemişlerdir. Almanya çapındaki bir diğer incelemede ise, yabancı işçilerin ancak yüzde 2'sinin Almanya'da meslekî eğitim olanağı bulabildikleri tesbit edilmiştir.[29]

Şu halde, Türkiye burjuvazisinin kapitalist Avrupa ülkelerine işçi göndermek suretiyle işsizlik sorununu çözmeyi beklemesi bir ham hayaldir. Kapitalist ekonominin genişleme döneminde Türkiye'de işsizliğin artışı nicel olarak sınırlanabilmiş, fakat bu Türkiye'nin kalifiye eleman kaynaklarının kurutulması bahasına olmuştur. Üstelik bu elemanlar gittikleri ülkelerde sıradan işçi statüsüne düşürülmüş, yeni yetenek ve beceriler elde etme olanaklarından yoksun bırakılmıştır.

Tüm bu koşullar altında belli bir yetişkinlik kazanma olanağına kavuşanlar çıkabilmişse bile, bunların sayısı çok azdır. Kaldı ki, böyleleri Türkiye'ye dönseler de, kalifiye işçi olarak değil, «sınıf atlamayı» amaçlayan tasarruf sahipleri olarak döneceklerdir. Zira kalifiye bir işçiye kapitalist Avrupa ülkelerinde ödenen ücretin Türkiye'de ödenmesi mümkün olmadığı için, kendisinin işçi olarak dönmesini gerektirecek, duygusal nedenler dışında, hiçbir neden yoktur. Duygusal nedenlerle dönmeye karar verdiğinde de, bunu işçi olarak kalmak üzere değil, sınıf atlayıp patron olmak üzere yapacaktır.

---

28) Ali Sait Yüksel, *a.g.y.*, 22 Eylül 1977.
29) *a.g.y.*

«EVET VAR ÖYLE BiR PARTi» *

Vadim ZAGLADİN

1917 yazıydı. Haziran başlarındaydık. Birinci Sovyetler Kongresi Petrograd'da toplanmıştı.

Ülkede durum gün günden kötüye gidiyordu. Kitleler galeyan halindeydi. Burjuvazi bir karşı saldırıya hazırlanıyordu. Burjuvazinin işçi hareketindeki doğuştan müttefikleri uzlaşmacılar, yeni bir teslimiyet hazırlığı içindeydi. Bunların ideologu Irakli Çeretelli, Kongre'nin kürsüsünden bilinen «iddialarını» yeniden ortaya döktü:

«Rusya sosyalizme hazır değildir... Rus mujiği... Proletarya diktatörlüğü düşünülemez bile... Ne burjuva ne de Bolşevik taktikleri uygulanabilir...»

Önerdiği taktiklerin Bolşevik taktikleri olmadığına kuşku yoktu. Çeretelli emekçi halkın öncüsüne karşı öfke doluydu. Ama taktiklerinin burjuva taktikleri de olmadığı iddiasına gelince, Çeretelli burada, en azından çizmeyi aşıyordu. Çünkü o'na göre Rusya'nın kurtuluşu uzlaşmacılarla kapitalistlerin birleşmesinde yatıyordu, başka hiç bir şeyde değil!

Çeretelli, binbir dereden su getirerek kendi konumunu haklı göstermeye çalıştı. Sonunda «can alıcı iddiasını» ortaya attı:

«Bugün Rusya'da şunu söyleyebilecek hiç bir parti yoktur: 'İktidarı bize verin ve çekip gidin, yerinizi biz alacağız!' Rusya'da böyle bir parti yoktur!»

Devrimi ne pahasına olursa olsun ertelemeye, belirsiz bir gele-

---

(*) RSDİP'nin 1903'te yapılan İkinci Kongresi'nin 75. yıldönümü üzerine Vadim Zagladin'in yazısı *New Times*'ın 29 uncu sayısından (1978) TİP Merkez Eğitim, Bilim ve Araştırma Bürosu'nca çevrilmiştir.

ceğe bırakmaya çalışanların tekdüze akıl öğretmelerinden bıkıp usanmış olan salon, konuşmacının vızıltısını usulen dinliyordu.

Ansızın çınlayan bir ses uykuları dağıttı.

«Evet var, var öyle bir parti!»

Salondaki canlanmayı bir uğultu izledi; kimisi beğeniyle kimisi öfkeyle, ama tüm gözler «sükuneti bozanı» saptamak için salonu araştırmaya başladı. «Demokratik adaba» aykırı davranan acaba kimdi?

«Ortalığı karıştıran» çok geçmeden kürsüye geldi. O, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (Bolşevikler) sözcüsü Vladimir Ulyanov Lenin'di. Salon, konuşmacının sözlerini yutarcasına dinledi. O'nunla aynı görüşte olmayanların bile konuşma sırasında solukları kesildi. Çeretelli'ye yanıtını yineleyerek Lenin şöyle dedi:

«Cevap veriyorum: Evet, var öyle bir parti... Partimiz tüm iktidarı üzerine almayı reddetmemektedir, tüm iktidarı üzerine almaya her an hazırdır.»

Lenin, Bolşevikler'in iktidarı neden istediklerini de açıklamaya devam etti: Barışı gerçekleştirmek, milyonerlerin ve toprak sahiplerinin ülkeyi yıkıma sürükleyen tahakkümüne son vermek, köylülere toprak, açlara ekmek dağıtmak için...

Bolşevikler Birinci Sovyetler Kongresi'nde azınlıktaydılar. Delegelerin yalnızca yüzde dokuzunu oluşturuyorlardı. Ezici çoğunluk hâlâ uzlaşmacıları izliyordu. Kuşkusuz Lenin'in önerileri kabul edilmedi. Fakat olaylar gelişmeye başlamıştı bile.

Yüzlerce delege doğruları Bolşeviklerin ağzından bir kez daha duymuştu; yarın ise bunu binlerce işçi, köylü ve asker duyacaktı. Devrime, halkın gerçekten haklı davasına yeni neferler katılacaktı. Kısa bir süre önce, Mart 1917'de, Leninist Parti'nin sadece 24 bin üyesi vardı. Oysa birkaç ay içinde, bu çalkantılı yılın Ekim'iyle birlikte, üye sayısı 350 bine ulaşacaktı.

Her şey 1903 Temmuz'unda başlamıştı. Önce Brüksel'de ve sonra Londra'da bir avuç insan, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin 43 delegesi, ülkemizde yeni tip bir devrimci partinin, halka ve öncelikle işçi sınıfına hayatın radikal, sosyalist yeniden kuruluşu mücadelesinde önderlik edebilecek bir partinin kuruluşu sürecini bu tarihte tamamlamıştı.

Tarihsel önem taşıyan olaylara katılan bazılarının, gözleri önünde olup bitenlerin anlamını kavramakta yetersiz kaldıkları ve bu nedenle kendilerine düşen sorumluluğu hiç anlayamadıkları sık sık görülür.

RSDİP'nin İkinci Kongresi'ne katılanların arasında, biri, bugünü geleceğin bakış açısından anlama yeteneğini, diğeri ise, alışılmış ka-

lıplarla ve formüllerle ilişkiyi kesmeyerek toplumsal gelişmenin gerçek gereklerini doğru değerlendirememe yeteneksizliğini, kendilerinde çarpıcı ve kapsamlı olarak kişileştiren iki adam vardı.

Bunlardan ikincisi Georgi Plekhanov'du. Rusya'da Marksizmin tarihinde kalıcı bir yer kazanan ve bu yeri, deyim yerindeyse, iki kez kazanan bir adam. Birinci kez ilk Rus marksisti, içinden Partimizin gelişip büyüdüğü çekirdeği, Emeğin Kurtuluşu grubunu oluşturan kişi olarak; ikinci kez ise, Ekim Devrimi'ne karşı çıkıp hattâ ona karşı mücadele çağrısında bulunarak tarihin akışının dışına terkedilen bir adam olarak.

Bu değişiklik nasıl açıklanabilir? Burada, Plekhanov'un düşüncesinin evriminin ayrıntılarına inmek ya da o'nun meziyetlerini ve kusurlarını anlatmak niyetinde değiliz. Bu konuda yayınlanmış pek çok yapıt ve bunlar arasında da gilinç olanları var. Burada yalnız en önemli birkaç noktaya değinmek istiyoruz.

Plekhanov, gelişen işçi sınıfı hareketinden uzaklaştığı ve hareketin gerçek gereksinmelerini kavrayamadığı için, değerli niteliklerini yitirdi. O, özel mülkiyeti ortadan kaldırmaya bir türlü gönlü razı olmayan, devrimci sözcüklerin alacalı renkleri arkasında gözünde canlandırdığı mutluluğun kaynağını özel mülkiyette gören liberalle, devrimin gereksindiği cesareti toplayamayıp onun getireceği sert dönüşlerden korkuya kapılan küçük burjuva «devrimcisi» ile; sosyalist devrimin ve sosyalizmin gerçek taraftarları, emekçi halkın gerçek refah ve mutluluğu adına baskı ve sömürü sistemini temelinden parçalamaya hazır olan ve en yüksek amaç halkın esenliği için hiçbir özveriden çekinmeyen insanlar arasındaki **sınıfsal ayrım çizgisini** artık göremiyordu.

Bu sınıfsal ayrım çizgisini gözünden yitiren, proleter devrimciliğinin nerede bittiğini, burjuvazinin, küçük burjuvazinin ya da burjuva aydınlarının zevklerine ve yaşam tarzlarına oportünistçe uyum göstermenin ise nerede başladığını göremeyen, devrimci olamaz. Bu pusulayı yitirmenin kaçınılmaz sonucu batağa saplanmaktır.

İkinci Kongre'de Plekhanov bir dizi konuda Lenin'in yanında yer almıştı. Fakat diğer konulardaki yarım ağızlı, oportünistçe tutumu o'nun bir dönek, devrim yolunun bir kaçağı haline gelmesiyle sonuçlandı. Marksizme yaptığı katkıya ne kadar değer biçsek de (ki yüksek bir değer biçiyoruz) öteki Plekhanov'u; eğer bugün yaşasaydı örneğin devrimci Yemen'in savunucularıyla ve sosyalist Vietnam'ın müttefikleriyle değil, kendi topraklarına «insan haklarını savunma» kisvesi arkasında karşı devrim ihraç etme çabalarına karşı savaşan sosyalist ülkelerle değil, tekellere dayanan gericilerin «Avrupa Komünizmi» uzmanlarının kadife eldivenlerini takınarak yürüttükleri baskılara

karşı direnen komünist partileriyle değil; devrim davasının düşmanlarıyla saf tutacak olan Plekhanov'u da unutamayız. Bundan çıkan ders acıdır, ama önemlidir, unutulmamalıdır.

RSDİP'in İkinci Kongresi'ndeki, yukarda sözü edilen iki adamdan birincisine, Lenin'e gelelim. O'nun anıtsal imgesi, devrimci insanın, sosyalist devrimin ve sosyalizmin gerçek şampiyonunun, hangi biçimi alırsa alsın özel mülkiyetin tahakkümünün uzlaşmaz karşıtının, kapitalizmin bütün kötülüklerinin, küçük burjuva yalpalamaların kararsızlığın, oportünist uzlaşmacılığın ve sınıf işbirliğinin amansız düşmanının örneği olarak, tarih boyunca yükselecektir.

Proleter ve proleter olmayan konumlar arasında seçim yapma sorunu Lenin için hiç bir zaman ortaya çıkmadı. O'nun için bir tek konum vardı: Proleter, sosyalist, devrimci konum. İnsanlığın lanetlenmiş, sömürülü geçmişi ile özgür, mutlu geleceği arasındaki ayrım çizgisinin üzeri çizilemezdi. Lenin her zaman çizginin tek bir yanındaydı.

Değişimden ve keskin devrimci dönüşlerden miskince duyulan korku, her gerçek proleter savaşçısına olduğu gibi O'na da bütünüyle yabancıydı. O, tekelci sermaye gibi acımasız bir düşmanın, büyük bir çaba ve çetin bir mücadele olmadan yenilemeyeceğini çok iyi biliyordu. Burjuvazinin, Rus halkına sermayenin egemenliği altında bir yeryüzü cenneti vaad eden şarkıları zaman zaman ne kadar tatlı da olsa, Lenin, bu aldatmacanın üzerindeki örtüyü uzlaşmaz bir biçimde yırttı ve onların arkasında gizlenen halk düşmanı gerici planları teşhir etti.

Durumlar zorlaştıkça Lenin parolasına daha sıkı bağlandı: **Tutarlı ilkeli politika tek doğru politikadır.**

İşte Rus işçi sınıfının otuz üç yaşındaki önderinin, Plekhanov çapındaki bir otoriteye bile korkusuzca karşı gelebilmesini, bu karşılaşmadan zaferle çıkmasını ve Parti'nin İkinci Konogresi'ni, ülkemizde sosyalizm mücadelesini muzaffer sonuca götürmeyi Parti için olanaklı kılan tek doğru yola sokabilmesini sağlayan da buydu.

Ülkemizin tarihinin burjuva araştırıcıları Bolşevikler'in nereden güç aldıklarını çok merak ederler. Bolşevikleri yenilmez kılan nedir? Bu soruya pek çok yanıt verilebilir. Fakat bize göre temel nokta, **ilkelere bağlılık, ideallere bağlılıktır.**

Bu ilkeler ve idealler Lenin tarafından İkinci Kongre'nin benimsediği Parti Programı ve Tüzüğü'nde ortaya konmuştu. Bunlar, daha sonra Parti'nin ikinci ve üçüncü programında da yer aldılar. Bugün yürürlükte olan Parti Tüzüğü de özünde Lenin'in hazırladığı Tüzük'le aynıdır. Sadece ülkedeki yeni duruma ve Parti'mizin içinde bulunduğu yeni koşullara uyarlanmıştır.

Fakat hiç kuşkusuz sorun, Lenin'in koyduğu ilkelerin Parti'nin tarihi boyunca O'nun belgelerine yazılmış olmasından ibaret değildir. Asıl önemlisi, bütün koşullarda ve bütün durumlarda Parti'nin bu ilkelerle yönlendirilmiş olmasıdır.

RSDIP'in İkinci Kongresi, **Rus Sosyal Demokrasisinin işçi sınıfının davasına değişmez sadakatinin bayrağını** yükseltmişti. Ülkemizin komünistlerini, Leninist Parti'mizi, şimdiye kadar hiç kimse bu sadakatten ayrılmakla, ona ihanet etmekle suçlayacak gücü bulabilmiş değildir.

Lenin'in kurduğu Komünist Partisi her zaman ve her yerde proletaryanın çıkarlarına sadık kaldı, onları yüksekte tuttu ve savundu. Bu Parti, ister iç zorlukların, ister dış baskıların ya da başka geçici koşulların zorlamasıyla olsun, sosyalizm mücadelesinin ana gücü olarak işçi sınıfının öncü rolünü tanımaktan vazgeçme, işçi sınıfının tarihsel misyonunu yerine getirmesini önleyecek uzlaşma ve bağlantılara girme eğilimine bir kere bile kendisini kaptırmadı.

Gerek kapitalist gerekse sosyalist toplumlarda toplumsal değişikliklerin olduğunu ve bu değişikliklerin bugün de sürdüğünü söylemeye gerek yoktur. Bu değişiklikler hem öz hem de biçim bakımından farklılıklar taşıyor; çünkü iki toplum taban tabana birbirinin karşısındadır. Fakat bizim Partimiz, bu değişikliklere her zaman Marksizmin klasiklerinin çok önceden gördüğü toplumsal gelişme perspektifinin ışığında bakmıştır: Geleceğin toplumu, komünist toplum, sadece bir toplumsal eşitlik toplumu değil aynı zamanda türdeş (homojen) bir toplum da olacaktır. Ve bu türdeşlik, işçi sınıfının toplumun diğer tüm tabakalarıyla giderek yanyana gelmesi ve birleşmesi temeli üzerinde daha şimdiden kendisini göstermektedir.

Durum böyle olunca toplumsal değişikliklere, doğası gereği işçi sınıfının rolünü küçültmeye ve dağılıp yokolmaya mahkûm olan kendi tabakasının rolünü büyültmeye çalışan küçük burjuva demokratlarının değil, proletaryanın bakış açısından bakmak gerekir. Bu ise, sözü edilen değişikliklere, proletaryanın etkinliğinin ve potansiyelinin yükselmesi açısından bakmak anlamına gelir: İşçi sınıfının, iktidarı kazanma ve sosyalizmi kurma potansiyeli açısından. İşçi sınıfının, toplumun, sınıfların ortadan kalkması yolunda gitgide artan toplumsal türdeşliğini sağlama potansiyeli açısından. İşçi sınıfının, proletarya diktatörlüğü devletini, kaçınılmaz olarak komünist kamusal kendi kendini yönetime doğru gelişecek olan, bütün halkın devletine dönüştürme potansiyeli açısından.

Partimizin değişmez konumu işte bu olmuştur. Partimiz, halkımızı, büyük fırtınalardan komünist toplumun kuruluşuna doğru, bu konumu sayesinde yöneltebilmiştir.

RSDİP'in İkinci Kongresi, **Partimizin Marksizmin ideallerine, devrimin ve sosyalizmin ideallere değişmez sadakatinin de bayrağını yükseltmişti.** Ve şimdiye kadar hiç kimse Parti'mizi bu sadakate ihanet etmekle, Marx, Engels ve Lenin'in büyük öğretisinin devrimci ilkelerinden bir milim bile ayrılmakla itham edemedi. Bundan sonra da edemeyecek.

Evet, sık sık dogmatizmle suçlanıyoruz. Özellikle dünya görüşümüze böylesi sıkı sıkıya bağlı olduğumuz için ve özellikle bu bağlılıktan söz ettiğimiz zaman. Fakat önce biz basit bir soru soralım: Doğruluğu kanıtlanmış bir öğretiye bağlılık acaba neden dogmatizm olarak niteleniyor da, bu öğretiye ve O'na sadık olan partilere yöneltilen sürekli ve o ölçüde temelsiz saldırılar dogmatizm sayılmıyor?

Leninistler, daha bu yüzyılın başında, yalnız Marksizmden dönmekle kalmayan, işçi sınıfının davasına da ihanet eden ve sosyalizm için mücadeleyi reddedip bu mücadeleyi uğraşmaya bile değmez ilan edenler tarafından dogmatik olarak nitelendirilmişti. Leninistler, önce bir dünya savaşı, sonra da sosyalizme ve anti - sömürgeci hareketlere savaş açmada emperyalizmle birleşerek en büyük ihaneti yapanlar tarafından da dogmatik olarak nitelendirildiler. Bu baylar hiç kuşkusuz kendilerine «devrimin bilimini ileriye götüren yaratıcı marksistler» süsü veriyorlardı. Fakat şimdi neredeler? Burjuva liberalizminin peşinde ayak sürüyorlar.

Bugün sosyal demokratlar dahi, küçük burjuva kitleleri arasında daha fazla saygınlıklarını yitirmemek için, artık böylesi «yaratıcı Marksizm»leri terketme zamanının gelip gelmediğini tartışıyorlar.

Ne var ki, örneğin Fransa'daki Jean Elleinstein türü kimi «devrimciler», tabiî yine Marksizmi yenileme ve geliştirme iddialarıyla, yüzyılın başındaki oportünistlerin bayatlamış malzemelerine sarılarak, Sovyet komünistlerinin «dogmatizmi» üzerine başlatılan şamataya katılıyor.

Oysa gerçekte asıl dogmatikler, Partimizin İkinci Kongresi'nde Lenin'e karşı çıkanların bugünkü ardıllarıdır. Çünkü yüzyılın başındaki oportünist nakaratları makina gibi tekrarlayanlar onlardan başkası değildir. «Yeni» gibi göstermeye çalıştıkları ne varsa Bernstein'ın, sınıf işbirliğine yuvarlanmayı gizlemeye yarayan modası geçmiş safsatalarının yankılanmasından başka birşey değildir.

Elleinstein'ın ve onun gibilerin kendilerine hâlâ komünist deseler bile, artık kendi partilerine karşı da açıkça cephe almış olmaları raslantı değildir. Çünkü sınıf mücadelesinin bir mantığı vardır: **Proletaryanın sınıf çıkarlarına ve bilimsel sosyalizmin ilkelerine kim sırt çevirirse, kendisini sosyalizmin düşmanlarının kampında bulmaya mahkûmdur.**

Partimiz, her zaman olduğu gibi, yaratıcı Marksizmin İkinci Kongre'de ilan edilen ilkelerine bağlıdır. RSDİP'in İkinci Kongresi'nin 70. yıldönümünü kutlama toplantısında Leonid Brejnev'in belirttiği gibi: «Lenin'in zamanından beri SBKP, devrimci teorinin derinlemesine incelenmesini, yaratıcı biçimde geliştirilmesini ve tüm düşmanlarının karşısında tutarlılıkla savunulmasını, en öneml ve en ivedi görevlerinden biri saymıştır. Partinin, haklı olarak gurur duyduğumuz zaferleri kazanmasına olanak veren de, teoriye böylesi bir yaklaşım olmuştur. Bu yaklaşım önümüzdeki yıllarda da bize kayda değer başarılar vaad etmektedir.»

Sınıf mücadelesinin akışı içinde bugün de zaman zaman şu soru soruluyor: İşçilerin davasını savunmak, sosyalizmi kurmak ve onu korumak için kararlı, ilkeli ve tutarlı bir mücadele vermeye hazır olan bir parti var mı? Hiç bir sınavın önünde geri çekilmemeye kararlı, devrimin akışını bozacak güçlüklerden korkmayan ve tam zafere kadar komünizm için savaşmaya kararlı bir parti var mı? Biz Sovyet komünistleri, bu soruları bugün de Lenin'in Haziran 1917'de benzeri bir soruyu yanıtladığı gibi yanıtlıyoruz:

«Evet, böyle bir parti var! O da, RSDİP'nin İkinci Kongresi'nin kurduğu Parti, Sovyetler Birliği Komünist Partisi!»

SINIF MÜCADELESİ İŞÇİ SINIFI PARTİSİ VE AYDINLAR

(Tartışma Öğeleri)

Ercan EYÜBOĞLU

Aydın kimdir? 1978'in Türkiye'sinde yaklaşık da olsa ne kadar aydın var? İşçi yalnızca yasalarla değil günlük dilde de tanımı belli bir kavram. Kapitalist, o da belli. Köylü, o da belli. Ama aydın kimdir, birey olarak özellikleri nelerdir, toplumda ne tür işlevleri görenler aydın kategorisine girer? Kafa emeği / kol emeği ayrımı günümüzün karmaşık üretim süreci içinde bilimsel bir tanım yapmayı olanaklı kılar mı? Öğretmen, gazeteci, yazar, avukat, mühendis... gibi meslek kategorilerini mi ele alacağız, yoksa ortak bir payda bulup «aydınlar»ı bu ortak paydanın üzerine koyabilir miyiz?

Ya da değer yargılarını işin içine katıp solda, ilerici kesimde yer alanlara mı aydın demeli? Tarihsel olarak AYDINLAR kavramı zaten bu tür bir «eleştirel işlev» görenler için Fransa'da, Dreyfus dâvâsında «AYDINLAR MANİFESTOSU»nun yayınlanması ile ortaya çıktığına göre bu yaklaşım benimsenebilir mi?[1] Bu durumda **Nazım Hikmet** bir aydındır, peki **Necip Fazıl** değil midir?

Kafa emeği / kol emeği sorunsalını aşan bir aydın tanımı getirme girişimine ilkin Kautsky'de rastlıyoruz. Lenin'in, özellikle «Bir Adım İleri İki adım geri» yapıtında sık sık başvurduğu çözümlemede «özel bir toplumsal katman» olarak ele alınıyor aydınlar. Aydın bir

---

1) Bon, Burnier, Les Nouveaux Intellectuels, Editions Cujas, Paris, 1966, s. 20.

özel konumdadır temel sınıflar olan burjuvazi ve proletarya karşısında. Emeğinin ürününü, hattâ işgücünü satmak durumundadır, sermayece sömürülür de sık sık ve toplumsal bir aşağılanma içindedir. Bu bakımdan proletaryaya yakındır, ancak yaşayış biçimiyle, yaşam koşullarıyla proletaryadan farklıdır, bunların sonucu olarak da ruh hali ile, düşünce biçimi ile proletarya ile çelişir. Aydınların ayırdedici özelliği, çoğunlukla bireysel ya da küçük gruplar halinde çalışma vb. gibi küçük burjuvazinin yaşam koşullarından doğan özelliklerdir. Kuramsal açıdan bu, aydınları kapitalist toplum içinde özel bir toplumsal katman olarak ele alan yaklaşımdır. Lenin'in bu toplumsal katmanı devrimci hareket açısından ele alışını ilerde göreceğiz. Şimdilik şu kadarını belirtmekte yarar var: İşçi / aydın ayırımı toplumsal yapıdadır, işçi sınıfı partisi içinde böyle bir ayırım söz konusu değildir. Manifesto'da belirtildiği üzere kuramsal bilgilerinin gösterdiği tarihsel gelişme sürecinin dışında kalmak istemeyen bir toplumsal kesim (aydınlar) işçi sınıfının saflarına katılabilir, katılmıştır.

Soruna bilimsel yaklaşımı sürdüren Gramsci, aydınların toplumda gördükleri işlevi, bir başka deyişle toplumsal ilişkiler ağı içindeki yerlerini, rollerini ön plana çıkarıyor: «En kaba ve en aşağılanan fiziksel bir çalışmada bile asgari bir teknik uzmanlaşma, yani asgari bir yaratıcı zihin etkinliği vardır. Bu bakımdan denebilir ki tüm insanlar aydındır: ne var ki bütün insanlar toplumda bir aydın işlevi görmezler... Öte yandan herkes belli bir anda yumurta pişirmek ya da ceketindeki bir söküğü dikmek zorunda kalabilir, ama herkes ahçı ya da terzi değildir»[2].

Öyleyse, önemli olan nedir? Burada Gramsci'nin çözümlemelerine ayrıntılı olarak girmeyeceğim. Konumuz açısından ve bu yazının sınırları içinde iki noktayı vurgulamak yeterli: 1) Her gurup, her toplumsal sınıf, tarih sahnesine çıkarken kendi işlevinden ayrılmaz bir biçimde ve bu işlevi çeşitli düzeylerde yürütmekle görevli aydınlarını, kendi aydınlarını da birlikte getirir. Bu aydınlar, «organik aydınlar» olarak nitelenir ve herhangi bir mesleğe indirgenemez, organik olarak kendisini üreten toplumsal guruba, sınıfa kendi işlevinin bilincini verir. Onun bir örnekliğini sağlar: «Kapitalist işletme şefi, kendisiyle birlikte sanayinin teknisyenini, ekonomi politiğin bilginini, yeni bir kültürün, yeni bir hukukun vb. düzenleyicisini (de) yaratır[3]. Böylece aydınlar, özgün bir işlev görmekte, göreli bir özerklik içinde bu işlevlerini yerine getirmektedirler. Her toplumsal gurup kendi aydınlarını üretirse de, kapitalist toplumda iki esas sınıf olan burjuvazi ve pro-

2) Bkz. Gramsci dans le texte, Editions Sociales, Paris, 1975, s. 602.
3) İbid, s. 597.

'etarya ele alınabilir. Kapitalist toplumda egemen sınıf olan burjuvazi tüm üstyapı kurumları ile kendi organik aydınlarını yetiştirmeyi amaçlar. Proletaryanınsa kendine ait ne okulu, ne üniversitesi vardır, işçi sınıfının partisi ve sendikaları onun «organik aydın»larını yetiştirir. 2) Kuramsal açıdan doğru, konumuz açısından vurgulanması gereken ikinci nokta da şu: Her toplumsal gurup, konumuz açısından işçi sınıfı, özgün işlevi ile toplum yapısında belirince daha önce oluşmuş bir aydınlar katmanı ile karşılaşır. Egemen sınıf olma, siyasal iktidar olma mücadelesinde bu yeni toplumsal güç olan işçi sınıfı, bunlarla şu ya da bu biçimde ama mutlaka «uğraşacaktır».

Özetlemek gerekirse «Gramsci'ye göre aydınlar özerk, bağımsız bir toplumsal sınıf oluşturmazlar. İster bunun bilincinde olsun ister olmasınlar, üretimde işlevi olan guruplardan birinin sözcüleridirler... (Bu bakımdan, aydınlar) bir sınıf işlevi yerine getirdiklerini bilmelidirler»[4]

Öte yandan, Gramsci'nin bilimsel yaklaşımı kuramsal düzeyde sürdürüldü. Bu alandaki yaklaşım, eğilim ve katkılara, sırası geldikçe değinilecek. Sosyalist ülkeler, nitelikçe apayrı bir pratiği yaşıyorlar, belli sınırlar çerçevesinde soruna bu somut pratik açısından da yaklaşılacak. Ama burada daha çok kapitalist ülkeler pratiği veri alınıyor. Tarihsel gelişme süreci içinde, kuramsal bilgi ve pratik bütünlüğü içinde, daha da önemlisi: ana karşıt güçlerini burjuvazi ve işçi sınıfının oluşturduğu bir mücadelenin, sınıflar mücadelesinin somut pratiğinde aydınlar sorunu ele alındı. Kapitalist batıda kuramsal incelemeler kuşkusuz Gramsci ile bitmedi. Özgün yaklaşımlardan biri olarak hiç değilse Louis Althusser'e değinilebilirdi. Ne varki güncel görev, sözü edilen sınıf mücadelesinin dayattığı güncel görev, aydınların bu mücadelenin gerekleri açısından ele alınmasını öne çıkardı. Bu açıdan, yazı işçi sınıfının örgütlü hareketi ve aydınlar ekseni etrafında dönüyor. Bilim, bir soyutlamadır, bu nedenle aydınların, nasıl, hangi gelişme süreci içinde ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel, ideolojik, bilimsel ve teknik düzeylerde önemli bir işlev gördüklerini özetle de olsa açıklamak gerekiyordu. Ama bilimselliğin vazgeçilmez ölçütü de olaylarla, olgularla, gelişmelerle doğrulanmadır. Bunun için de yer yer ayrıntı izlenimi verebilecek denli somut durumlara eğilmek gerekti.

---

4) A. Gramsci, Felsefe ve Politika Sorunları, Payel Y. İst. 1975, s. 13.

«AYDINLAR VE SINIF MÜCADELESİ»[5]

Günümüzde burjuvazi dünya ölçüsünde, emperyalizm terimi ile özetlenen egemenliğini sürdürmek için çeşitli silahlar, değişik yöntemler kullanıyor. İkinci Dünya Savaşı sonrası başlatılan soğuk savaş, özellikle Batı Avrupa'da işçi sınıfının siyasal hareketini toplumda yalnızlığa itmeyi, kendi içine kapanmayı amaçlıyordu. Kabul etmek gerekir ki bu saldırı burjuvazi için oldukça başarılı sonuçlar verdi, özellikle aydın kesim içinde işçi sınıfı partilerinden önemli kopmalar oldu.

Burjuvazinin aydınları doğrudan ilgilendiren saldırılarından biri de «bilim» aracılığı ile gerçekleştiriliyor. Batıda son yıllarda ileri sürülen ve aydınlardan başlayarak en geniş kitlelere ulaştırılmaya, benimsetilmeye çalışılan bu tür bilimsel görüşlerin özü şu: İşçi sınıfı artık devrimci niteliğini yitirmiştir; Marx'ın sözünü ettiği sermaye birikimi, yerini bilgi birikimine terketmiştir; toplumdaki çok yönlü ve karmaşık değişmeler sonucu aydınlar ve öğrenciler yeni bir devrimci sınıf oluşturmuşlardır; bilim ve teknik doğrudan doğruya bir üretici güç olmuştur, bunu elinde bulunduran aydınlar böylece işçi sınıfına katılmıştır; işçi sınıfı kendi bağrındaki bu aydınların kişiliğinde kendi öncülerine kavuşmuştur, öyleyse partinin de tarihsel bir gerekliliği kalmamıştır.

Bu iddiaya karşın aydınların, işçi sınıfı açısından, gelişimlerinde gözlemlenen başlıca eğilimlerin neler olduğunun saptanması gerekiyor. Kapitalist batı toplumları açısından bu eğilimler şöyle özetlenebilir:

a) Üretim süreci içinde çalışan mühendisler ve işçi sınıfı: Üretim, gitgide karmaşıklaşan çok yönlü bir süreç. Kabaca şöyle söylemek mümkün: Değişik tekniklerin bir sonucu olan üretime çeşitli emekler giriyor ve «artık üretici olmak için elini doğrudan işe değdirmek gerekmiyor», yüzbinlerce mühendis, teknisyen, planlama ve hesap uzmanı, koluyla çark çevirip çapa sallamadan işgüçlerini, emeklerini sermaye ile değiştirmekte, böylece sermayenin yeniden üretimini işçilerle birlikte gerçekleştirmektedir. «Bu insanların herbirinin sermaye karşısındaki durumu, ücretli bir işçinin, ya da gerçek deyimiyle üretici bir işçinin durumundan farksızdır.»

Ne var ki günümüzde kapitalist üretim sürecinde bu teknik kadrolar üretimin gerçekleştirilmesi gibi teknik, maddî bir iş görmekle birlikte aynı zamanda sermayenin yönetimini de üstlenmişlerdir ve bu

---

5) A. Casanova, C. Prevost, J. Metzger'in aynı adı taşıyan kitabı, Bilim Y. İst. 1974 ve 1977. Bu başlık, içeriği ile de kitabın yaklaşımını yansıtmaktadır.

yönü ile üretici olmayan bir işlevi yerine getirmektedirler. Bu nedenle de sermaye karşısında maddî üretimi gerçekleştiren işçilerle olan ortak ve aynı konumlarının bilincine işçiler gibi —göreli olarak— kolay varamamaktadırlar.

Çok ileri teknolojilere dayalı sanayi kollarında bu aydın kadroların nitel ve nicel ağırlıkları birinci plana çıkmıştır.

b) Eğitim, sağlık, kültür gibi alanlarda «emeğin verimliliğini arttırıcı» nitelikte işlev gören işçi sınıfı dışında geniş bir ücretliler katmanı olmuştur. Bunlar o eski serbest meslek sahibi bağımsız çalışanlar değildir, ancak üretim aygıtının da doğrudan öğeleri sayılmazlar. Bunlar, çok dolaylı biçimde üreticidirler, artık - değer üretmezler. Hizmetler kesimi ve bürokrasi içinde dağılmış bulunan bu ücretli katmanlar emeklerini belli bir ücret karşılığında satmakla birlikte işçi sınıfı ile özdeşleşmemektedir. Bunun başlıca nedeni de ideolojiktir, yani nesnel olarak işçi sınıfının müttefiki olması gereken bu kesim ideolojik nedenlerle, ya da işçi sınıfı hareketinde ortaya çıkabilecek yanlış yaklaşımlar yüzünden hareketin dışında, hattâ karşısında yer almaktadır.

c) Aydınların toplumsal yapının gelişimi içindeki konumları bakımından bir üçüncü gelişme de, daha öncekilerle birlikte ele alınması gereken eğilimdir: «Burjuvazi, şimdiye kadar saygı gören, kutsal ve saygıdeğer kabul edilen tüm mesleklerin başını taçlandıran saygınlık hâlesini çekip atmış, doktor, huhukçu, rahip, ozan ve bilim adamlarını kendi hizmetindeki ücretliler haline getirmiştir.» Bu eski «serbest meslek erbabı aydınlar» bir tür esnaflık sayılabilecek olan konumlarından doğrudan doğruya ücretli konumuna geçme sürecini yaşamaktadır. Böylece de işçi sınıfı içinde yer almayan ücretli aydınların sayısı daha da artmaktadır.

Bu gelişmeye koşut olarak özellikle 1960'ların sonlarında aydınların işlevi üzerinde çok yoğun tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmaların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

- Bilimin kendisi bir üretici güç durumuna gelmiştir.
- Üretim ve bilimsel araştırma gittikçe birbiri içine girmiştir.
- Kafa ve kol emeği ayrımı, ancak komünist bir toplumda ortadan kalkabilecektir.
- Bilimsel ve teknik devrim, kapitalist üretim ilişkileri içinde çelişkileri arttırıcı bir rol oynamaktadır. Bunun en yakın tanıkları ise süreci bizzat yaşayan mühendisler, uzmanlar, araştırmacılardır.
- Sanayileşmiş toplumlarda, üretim araçlarına sahip olmayan

ücretlilerin sayısı artma eğilimi göstermektedir. Batıda, çalışan nüfus içinde ücretlilerin oranı % 75'in üzerine çıkabilmektedir.

Çok karmaşık bir bütünlük gösteren bu gelişme içinde, konumuz bakımından önemli olan, bu ücretliler kesiminin giderek daha çok işçi sınıfının konumuna yaklaşmasıdır.

Ancak, bu yaklaşma, işçi sınıfının sosyalizm mücadelesindeki öncülüğünü yadsımak için bir kuramsal kılıf olarak da kullanılabilmektedir: Bu aydın ücretliler de artık işçi sayılacağına göre, işçi sınıfı, gereksinme duyduğu öncü aydınlarına kendi içinde kavuşmuş demektir.

Bunun karşısında bir başka yanlış görüş, ücretlileri işçi sınıfından ayrı bir «orta sınıf» içinde ele almakta, işçi sınıfına yakınlaşmalarını önlemeyi amaçlamaktadır.

Oysa, sorun bir kaynaşma ve özdeşleşme ve de çıkarları çelişen sınıflar sorunudur. Sorun, bir nesnel konum dayanışmasıdır ve ittifak yaklaşımı ile ele alınmalıdır.

Bu nesnel konum, bir olanağı ve bir zorunluğu birlikte getiriyor. Olanak, aydınlar kitlesini işçi sınıfının dâvâsına ortak etme olanağıdır. Zorunluluk, işçi sınıfının iktidar olabilmesinde bu kitlenin ortak mücadeleye kazanılmasıdır.

İşçi sınıfı hareketi açısından gündeme gelen bu olanak ve zorunluluk, aydınların bilincinde henüz yeterince aydınlanmış değildir. Kuşaklar boyu devredilegelen toplumsal değerler ve yeni yeni kuramlar bu köprünün kurulmasını hâlâ engelleyebilmektedir. Çeşitli biçimleriyle teknokratik ideoloji ve aydınların yönetimdeki yerleri gibi «buluşlar», bu alanda burjuvazinin kullandığı çok çeşitli araçlardan yalnızca ikisi, ama bugün için de en tehlikelileridir.

Aydın, sanayi devrimiyle ilk nitel değişikliği yaşamış; kişisel, mesleksel başarısı ile toplumdaki özerk konumunu elde etmişti. Günümüzde aydın kendi emeğini, bireysel niteliğini yitiren bir dizi dış etkenin bileşkesinde değerlendiriyor. Ücretli aydın günü gününe didinmek, uğraşmak, kazanmak zorundadır artık.

Ücretli aydınlar kesimi sürekli artıyor. Üretim, kapitalist yapısı gereği çapraşık ilişkiler içine koyuyor onları. Ve ücretli aydınlar bu çelişkilerin bilincine varıyorlar. Örneğin, üretim güçlerinin gelişme düzeyi çok ileri derecede uzmanlaşmış, yetenekli kadrolar talep ederken, bir yığın diplomalı, bu nitelikleri edinemedikleri için işsizliğe sürüklenmektedirler. Kapitalizmin eğitim sistemi dar ve tek boyutlu bir uzmanlaşmayı öngörmekte, politeknik bir eğitim kısa dönem için kâr getirici bulunmamaktadır. Ücretli aydınlar her an «bilimsel ve teknik bir değerden düşme» ile burun buruna yaşamaktadırlar. Sürekli bir

bilgi üretimi yerine kendi kendini tekrara dayanan işlevler yerine getirmektedirler. Özetle «bilimin yarattığı geniş olanak ufukları»nı görebilen ücretli aydın, «sistemin koyduğu sınırlar»ı da günlük çalışmasında duymaktadır.

Burada bir önemli gelişmeyi vurgulamak gerekir. Teknik bir işbölümünün kaçınılmazlığı sonucu, yöneticilik, bir üretim zorunluğudur. Bu niteliği ile yöneticilik görevini üstlenen aydın her durumda ille de işçi sınıfına ters düşmüş, sermaye ile uzlaşmış değildir. Ne var ki, kapitalist üretim ilişkileri içinde bu teknik işbölümü toplumsal bir nitelik de kazanıyor ve yönetim sermayenin de zorunluğu oluyor. Burjuvazi bu ve benzeri çelişkilerin gizli kalması için çok yönlü bir ideolojik çaba gösterir, bu iki yönlü süreç içinde «artık - değer birikimi için» çalışan aydınların **yönetime katılması** önerileri bunlardan yalnızca biridir.

TÜRKİYE'DE AYDINLAR

Kapitalist Türkiye'de iktidar burjuvazinin iktidarı, kuşkusuz tek başına değil, ortaklarıyla, müttefikleriyle. Bu, bir saptama. Toplumsal gelişmede iki temel sınıftan öbürü, işçi sınıfı, bu iktidara ağırlığını koymanın mücadelesini veriyor. O da tek başına değil, ortaklarıyla, müttefikleriyle. Bu mücadele çok yönlü, çok boyutlu, tek tek insanların istemini aşan, nesnel koşullarda, siyasal iktidar için örgütlü bir mücadele.

İki temel sınıf var, ama toplum bu iki temel sınıftan oluşmuyor. Toplumsal yapı karmaşık öğelerden oluşuyor. Burjuvazi ve işçi sınıfı bu somut durumu değerlendirmek zorunda. Değerlendiriyorlar da. Üretim güçleri gelişiyor. Bilim ve teknik her geçen gün üretimle daha yoğun biçimde etkileşime giriyor. Eğitim genelleşme, yaygınlaşma eğilimi gösteriyor. Kitle iletişim araçları bilimi, kültürü yaymada çok etken. Tüm bunların sonucu, aydınların her geçen gün sürekli artması: Öğretmen, sanatçı, doktor, araştırmacı, kamusal ve özel kesimin yönetici kadroları, mühendisler, teknik elemanlar... Hukuksal konumları bir yana devlet memurlarının çok önemli bir bölümü de aydınlar kapsamına giriyor. İşte böylesine kalabalık, önemli bir toplumsal katman oluşturan aydınlar hem burjuvazinin, hem işçi sınıfının mücadele stratejisinde önemli bir yer tutuyor.

Egemen sınıf olarak burjuvazi aydınların bir bölümünü doğrudan devlet aygıtı içinde «memur» olarak «kullanıyor». Özellikle üretim süreci içindeki aydınlar kapitalist ekonomiyi ayakta tutuyor. Bu maddî yapının ötesinde, kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülmesi için gerekli olan çimentoyu yani ideolojiyi de yazarlar, çizerler, sanatçılar,

düşünürler geliştirip yayınlıyorlar. Kısaca burjuvazi için aydınların işlevi son derece önemli. Burjuvazi, tüm kapitalist ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de bunun bilincinde. Aydınları kendi yanına alabilmek için egemen sınıf olmanın tüm olanaklarını kullanıyor.

Önce işçi sınıfına, köylülere eğitim olanağı tanımıyarak. Yüksek öğrenim öğrencileri arasında işçi ve köylü kökenliler en gelişmiş batı ülkelerinde bile çok düşük bir oran oluşturuyor. Türkiye'de bu oran daha da düşük. Demek ki toplumsal kökeni denetleme yolu ile burjuvazi aydınlar üzerinde etkili olabiliyor. Sonra, kökeni ne olursa olsun maddî düzeyde aydınlar üzerinde istediği gibi baskı kurabiliyor. Burjuvazi, üretim araçlarının doğrudan sahibi. Devlet, devlet dışındaki çeşitli toplumsal kurumlar, aygıtlar da burjuvazinin egemenliğinde. Ücret politikası, satınalma gücü doğrudan ya da dolaylı olarak burjuvazinin elinde. Aydınlara özgü kimi meslekler birden bire gözden düşerken kimi yeni meslekler ortaya çıkıyor. Burjuvazinin aydınlara yaklaşımı tek yanlı, tek boyutlu değil. Burjuvazi, özellikle modern üretimin yüksek kadrolarını, teknokratları pohpohlayarak kendi dâvâsına kazanmaya çalışıyor. Bu yaklaşım pek çok ülkede «sol» bir görünüm altında gerçekleşiyor. Her türlü karar ve sorumluluk sürecinin dışında oldukları halde, bu aydınlar kapitalist üretimin beyni olarak sunuluyor, işçi sınıfının yanına geçmeleri de böylece önlenmeye çalışılıyor.

Aydınlar, günümüz Türkiye'sinde giderek artıyor. Bilim, teknik, eğitim, kültür her geçen gün daha çok aydını gerektiriyor. Eğitici, araştırmacı, hekim, sanatçı, yüksek kadrodan pek çok memur, birlikte, toplumsal yapının orta katmanlarının önemli bir parçasını oluşturuyor.

Etkin, dinamik bir kesim olan aydınlar burjuvazi ile işçi sınıfı arasında bir konuma sahiptir. Dolayısıyla, burjuvazi de, işçi sınıfı gibi aydınları kendi saflarına kazanmak isteyecektir. Doğrudan devlet aygıtına bağlı olan aydınlar (memurlar) yanında, üretim süreci içinde önemli işlevleri olan aydınlar da burjuvazinin dikkatinden kaçmamaktadır. İdeolojik düzeyde aydınların oynadığı rolü de çok iyi bilen burjuvazi, onları «denetleme»nin yollarını her araca başvurarak bulmaya çalışacaktır.

Aydınları elde etmeye yönelik eyleminde burjuvazi çeşitli silahları kullanır. Bunların başında maddî olanaklar geliyor. Belli meslekler için yapılan propaganda, o meslekte çalışanları «satınalma»nın bir başka yöntemidir. Zaten büyük çoğunluğu ile küçük burjuva kökenli olan aydınlar bir dizi önyargıdan kurtulmadıkça, burjuvazinin onları «satınalmak» için ayrıca özel bir çaba göstermesi de gerekmez.

Somut duruma ilişkin ilk gözlem, ilk saptama, aydınların önemli bir çoğunluğunun sosyalizme çok uzak olduğu gerçeğidir. Bu büyük çoğunluğun bir kesimi sosyalizme, işçi sınıfına bilinçli olarak karşıdır, düşmandır. Özellikle üretim süreci içinde teknik kadrolar olarak görev yapan aydınlar çeşitli ideolojik çarpıtmalarla kendilerini özel işlevlerle yüklü görme eğilimine kaptırmışlardır. Teknokrasinin erdemleri pek çoğunu «politikadan uzak» tutmaya yetmektedir. Çeşitli ideolojik akımlar da politik mücadele olarak aydınları reformcu yaklaşımlara sürükleyebilmektedir. Demek ki kendi rahatına bakan geniş bir kesimle, bilinçli sağ ve reformist aydınlar günümüz Türkiye'sinde hâlâ büyük çoğunluğu oluşturuyorlar. Bu saptama, verili durumdur, yoksa bunların hepsinin aynı kefeye konduğu anlamına kesinlikle gelmez.

Bunların dışında, çıkarlarının sosyalizmle özdeşleştiğinin bilincinde olan bir aydın kesim de giderek gelişiyor, nicel olarak da çoğalıyor. Bu alanda da somut durumu saptamak, oradan yola çıkmak gerekir. «Sol aydınlar» diyebileceğimiz bu bölümde de açık yürekle şu gözlemi yapmak gerekir: İşçi sınıfı hareketi, aydınların henüz çok küçük bir bölümünü saflarında toplayabilmiştir. Kurtuluşun sosyalizmde, işçi sınıfı iktidarında olduğunu kabul eden aydınlar, çeşitli ideolojik akımların etkisi sonucu henüz işçi sınıfı hareketinin örgütlü mücadele ekseninde yer almamaktadırlar. İki önemli gelişmeden söz edilebilir. Sosyal demokrasi ya da demokratik sol reformizmi ve goşizm çok büyü sayıda aydın için kurtuluş yolu olarak kabul edilmektedir. Reformizm, aydınlara bir «düzen değişikliği» sloganı sunma gereğini duymuştur. Kavramın kendisi de zaten aydınların bir ürünüdür. Goşizmin niteliği üzerinde ayrıntılı olarak durmanın yeri bu yazı değil, ancak daha yoğun bir biçimde gençlik üzerinde etkili olduğunu belirtmek gerekir.

Bu, olumsuz bir durumdur ve ortaya çıkışında, kuşkusuz çok yönlü sorumluluklar olması gerekir. Bu olumsuz durumun aydınları ilgilendiren yanı, daha çok aydının işçi sınıfı hareketinin örgütlü mücadelesine katılması ile giderilecektir. Aydınların partiye yönelmesi örgütü güçlendirecek, güçlenen örgüt de aydınlar için daha çekici, çünkü daha umut verici, güven verici olacaktır.

LENİN VE AYDINLAR[6]

«Bilinçli işçi kundağı terkedeli çok oldu: aydından salt aydın olduğu için kaçmıyor artık. Bilinçli işçi sosyal - demokrat aydınlarda

---

6) Bkz. J.J. Goblot'nun bu başlığı taşıyan çok ilginç ve değerli bir incelemesi (La Nouvelle Critique, sayı 41, Şubat 1971).

bulduğu bu zengin bilgiler dağarcığını, bu en geniş siyasal ufku değerlendirmesini biliyor. Ne var ki gerçek bir parti oluştuğu ölçüde bilinçli işçi, proletarya ordusunun savaşçısı aydının psikolojisi ile, anarşist cümle gösterisi yapan burjuva aydınının psikolojisini ayırdetmesini öğrenmelidir.» (Lenin, «Bir adım ileri, iki adım geri»)

Sosyalist hareket kuramsal çalışmalarla toplumsal pratiğin bileşkesinde oluşur, gelişir. Bilimsel sosyalist kuram somut sınıf mücadeleleri pratiğine sıkı sıkıya bağlıdır. Buna karşılık, işçi sınıfı hareketi, bilimsel sosyalist kuramla bütünleşince başdöndürücü bir ivme kazanmıştır. Çeşitli toplumların gelişmesinde bu bütünselliği görmek mümkündür. Bu bütünün bir öğesi işçilerse, öteki öğesi de kuramı temsil eden aydınlardır. Beylik bir örnektir, ama anımsamakta yarar var. İşçi sınıfının mücadelesinin somut bir aşaması, bilimsel sosyalist kuramı doğurmuştur. Marx gibi, Engels gibi «burjuva aydınları»nın kafasından fışkıran bu kuram işçi sınıfı hareketinin örgütlü mücadeleyi benimsemesini getirmiş, ona yeni bir hız, yeni bir boyut kazandırmıştır.

Ne var ki bu ikili ilişkinin sağlıklı, doğru temellere oturması hiç de kolay olmamıştır. Her ülkenin pratiğinde aydının işçi sınıfına, işçi sınıfı hareketinin aydınlara karşı benimsediği yaklaşım farklı olmuştur. Evrensel geçerliği olan sağlıklı ilkelerin ortaya çıkışı ve benimsenmesi ise tarihsel bir gelişme süreci içinde mümkün olmuştur. Günümüzde, uluslararası işçi sınıfı hareketinin temsil ettiği ve ülkemiz işçi sınıfının ve aydınlarının örgütlü mücadelesine de ışık tutan bilimsel yaklaşım, özellikle yüzyılımızın başlarında çarlık Rusya'sında yaşanan pratikle belirmiş, Lenin'in oluşturduğu kuram ile somutlaşmıştır. Günümüzde işçi sınıfı hareketinin aydınlar sorununa yaklaşımı, Marx'ın temelini attığı ve Lenin'in tamamladığı, Lenin'den bu yana da bilimsel katkılar ve sayısız deneylerle zenginleşen Marksist-Leninist yaklaşımdır, bilimsel sosyalizmin yaklaşımıdır.

Öyleyse bu yaklaşımın ortaya çıkışını, bir başka deyişle işçi sınıfı hareketi ile aydınlar arasındaki etkileşimi tarihsel süreci içinde ana noktaları ile görmekte yarar vardır.

Birinci Enternasyonal, işçi sınıfının kurtuluşunun ancak işçilerin eseri olacağını vurgulamıştı. Bu kurtuluş için atılmış bir adımdı zaten Birinci Enternasyonal. Paris Komünü deneyimi, gereksinmeyi siyasal boyutları ile ortaya çıkardı. 1894'te Lenin'in Rus devrimcilerine acil görev olarak gösterdiği hedef, «Sosyalist bir işçi partisinin örgütlenmesi» oldu. İşçi sınıfının bağımsız bir güç olarak örgütlenmesi çok çeşitli yönleri olan bir süreç olarak gelişecek, bu örgütlü güç

1917'de sosyalist devrimi gerçekleştirecektir. Konumuz açısından burada bu sürecin yalnızca aydınları ilgilendiren yönüne değinilecektir.

İşçi sınıfı hareketi/aydınlar ilişkisi, somut gelişmenin gündeme koyduğu bir sorun olarak belirmiştir, özünde kuram/pratik bütünlüğünü taşır: Bilimsel sosyalistlerle işçi hareketinin, devrimci kuramla devrimci pratiğin gündeme getirdiği bir sorun. Bu yüzden Lenin'in ilk yazıları, devrimci kuramı tekelinde tutan aydınları ele alır, değerlendirir. İşçi sınıfı henüz sınıf olarak tarihsel işlevinin bilincinde değildir. Bu bilince, dışarıdan müdahale ile ulaşacaktır. Kuramsal düzeydeki bu ilk dış müdahale Rusya'da ve başka ülkelerde tepki ile karşılaştı. Pratikçilik adına devrimci kurama karşı çıkıldı, uvriyerizme düşüldü. Lenin önce bu eğilimle savaştı, «devrimci kuram olmadan devrimci hareket olmaz» ilkesini getirdi. Devrimci kuram aydınların tekelindeydi. Aydınların partiye yaklaşması, taşıdıkları bir yığın sağlıksız özelliğin de işçi sınıfı hareketine bulaşması tehlikesini taşıyordu. Aydınların bireyciliği, anarşizmi ve örgüt konusundaki yanlış yaklaşımları önlenmeliydi.

Bu aşamada kuram/pratik ilişkisinde sağlıklı çözümü gene bilimsel sosyalizm getiriyor. Dışardan bilinç taşıma tek yönlü bir iş olmamalıydı, Liebknecht'ın deyimi ile «Studieren, Propagandieren, Organisieren»[7] bütünlüğü içinde ele alınmalıydı. Bu ilkeden hareket eden Lenin'e göre bilimsel sosyalizm aydınların kafasından çıkmak işçi sınıfı saflarında yayılmak, proletaryanın silahı haline gelmek zorundadır. Kuram/pratik çalışması böylece pratik mücadelenin bilimselleşmesi ile sağlıklı bir çözüme ulaşacaktır. Bu süreç, hareket halindeki gelişmedir ve devrimci aydının işlevi, aydın yöneticileri bu süreç içinde gereksiz kılmaya indirgenir[8]. Zira aydınlar kendi ayrıcalıkları, kendi süsleri olarak kalmaması gereken bir bilimsel bilginin taşıyıcısıdırlar yalnız. İşçiler, örgütlü mücadele süreci içinde aydınların bu tekelini kıracaklardır. Çünkü işçiler fabrikalarda, işyerlerinde hiçbir zaman öğrenemeyecekleri şeyleri, politik bilgileri öğrenmek istiyorlar aydınlardan. «Başkalarının bildiği herşeyi bilmek istiyoruz, siyasal yaşamın tüm yönlerini ayrıntılarıyla tanımak ve her siyasal olaya etkin olarak katılmak istiyoruz.»

Yüzyılın başlarında Rus işçi sınıfı hareketi devrimci kuram/devrimci pratik kaynaşmasını 1903'te «gerçek bir işçi sınıfı partisinin temellerini atarak» gerçekleştirdi. Sosyalist bilinç artık devrimci aydınların tekelinden çıkmış, daha sonraları Gramsci'nin «Modern Preus» diyeceği parti ile özdeşleşmiştir. Bu özdeşleşme, bu kuram/

---

7) Kuramsal inceleme, propapanda, örgütleme.
8) Lenin, *Yapıtlar*, Paris-Moscou, I. Cilt, s. 323.

pratik kaynaşması 1903'te gerçek bir partinin temellerinin atılmasıyla başlayan bir süreçtir, gerçekleşmesi için gerekli koşulların yaratılması gene bu partinin görevidir ve Rusya somut pratiğinde parti bu görevini başarıyla yerine getirecektir.

Bu gelişme süreci içinde iki noktayı vurgulamak gerekir. İşçi, «bilinçli işçi»dir burda. Bilinçlenmesi gelişen işçidir. Aydınlar da çeşitli bilinç düzeyindedir. Onların da yalnızca çok azı «devrimci aydınlar»dır. İşçiler bunu gözden uzak tutmamalıdır. Aydınlar da bu süreç içinde pratikle yoğrulacaktır, bilinç düzeyleri yükselecek, kendiliğindencilik eğilimleri giderek azalacaktır. (V. İ. Lenin, «Ne Yapmalı?»).

Vurgulanması gereken öteki nokta, aydınların aydın olmakla bir suç işlemiş olmadığıdır. Aydın düşmanlığına dönüşebildiğini sık sık gördüğümüz bu eğilim günümüzde bile çeşitli biçimler altında sürebiliyor. İşçi sınıfına yakınlaşmanın yolunu aydın olmaktan vazgeçme eyleminde bulan günümüz aydını gerçekte işçi sınıfının tümü ile ters yönde yol almaktadır. İşçi sınıfı hareketinin dışında olmanın açmazını yaşayan Sartre aydınlığından adeta utanır duruma gelirken, beri yanda, işçi sınıfına, halka inmeyi Altındağ'da gecekonduda oturmakla gerçekleştireceğini sanan üniversiteli aydın türü ortaya çıkmaktadır. Bu yanlış eğilimlerin kaynağı, aynı bilimdışı yaklaşımdır. Günümüzde, özellikle Çin Kültür Devrimi'nin bu alandaki olumsuz etkilerini belirtmek gerekir. Kuramsal çalışmaya tepeden bakan, aydınları, salt aydın oldukları, kafa emekçileri oldukları için aşağılayan bu yaklaşım, bütün devrimci kuramı **Kızıl Kitap**'la hap haline getirmiş, o «hap»ı da yüzmilyonlara yutturmuştur.

Buraya dek söylenenler, işçi sınıfı/aydınlar ilişkisinin kuram/pratik ilişkisi içinde ortaya çıktığını ve bu temel ilke doğrultusunda her somut durumda sorunun farklı biçimler olabildiğini gösteriyor. Yeniden Ekim Devrimi öncesine dönelim. Parti 1903'te kurulmuştur, yani gerçek bir işçi sınıfı partisi olma yoluna girmiştir. 1905 burjuva devrimi, bilinen gelişmeler sonucu yerini acımasız bir baskı rejimine bırakmıştır. Aydınlar bu baskılardan yılmakta, gerilemekte, hattâ işçi sınıfının saflarını terketmektedirler. Lenin Gorki'ye yazdığı 7 Şubat 1908 tarihli mektubunda aydınların kaçışını şöyle değerlendiriyor:

«Partide aydınların önemi azalıyor: her yandan bırakıp kaçtıkları haberleri geliyor. Canları cehenneme, aşağılıklar. Parti, küçük burjuva kalıntılardan kurtuluyor. İşçiler işleri daha çok ele almaya başlıyorlar. İşçi militanların rolü artıyor. Tüm bunlar harika gelişmeler.»

Buradan Lenin'in de «aydın düşmanlığı» yaptığını mı çıkaracağız? Kuşkusuz hayır. Parti, belli dönemlerde «güçlenmek için arın-

mak» durumunda kalabilir, ama bu arınma bütünü ile aydınlardan değil, kavganın en zor anında bırakıp kaçan kaypak küçük burjuva aydınlardan olacaktır. Gorki'ye ikinci mektubunda Lenin, bu konuda hiçbir kuşkuya yer bırakmayan bir açıklıkla, sorunu yeniden ele alıyor: «(Geçen mektubumda) kimi aptal sendikacıların yaptığı gibi «aydınları kovmayı» düşünmüyordum tabiî, işçi hareketine gerekli olduklarını yadsımak da değildi amacım». «Bir adım ileri iki adım geri»de yer alan çözümlemenin özü geçerliğini koruyor: Devrimci partinin çelik çekirdeği, sarsılmaz güvencesi, fabrika okulunun yetiştirdiği işçilerdir, yalnızca fizik olarak değil manevî, kültürel alanda da çekirdek işçi sınıfıdır, ancak parti, yalnızca işçilerin yer aldığı bir kuruluş değildir. Ve işçiler bu niteliklerini, işçi olarak doğmalarıyla değil, kapitalist üretim ilişkilerinin onlara dayattığı varoluş koşulları içinde vermek zorunda kaldıkları mücadele ile kazanmışlardır.

Aydınlar için de sözkonusu olan, belli varoluş koşullarının kazandırdığı birtakım «tatsız özellikler»dir. Günümüz Türkiye'sinde genellikle küçük burjuva aydına maledilen bu özellikler, istikrarsızlık, bireycilik, ilkelere körü körüne bağlılık, gerçeklerin sinsice gözden uzak tutulması gibi özellikler, aydınların doğuştan bir hastalığı değildir. Bir toplumsal katman olmanın kazandırdığı yaşam alışkanlıklarının bir sonucudur bunlar, kötü doğmakla, öznel niyetlerle ilgisi olmayan bir gelişme. Bu durumda bu «tatsız özellikler»i olan aydınlar kavganın dışına mı itilecek? Sosyalizmin ileri evrelerine gelene dek aydınlar bir kenara mı bırakılacak? Kuşkusuz hayır: Marx, Engels, Lenin sözcüğün gerçek anlamı ile birer aydındırlar ve işçi sınıfı hareketinin içinde, en ön saflarında yer almışlardır.

Öyleyse, devrimci işçinin «sınıf değerlendirmesi» ve devrimci aydının kuramsal kavramlarla yapacağı «siyasal çözümleme», birbirleriyle kaynaştıkları ölçüde parti gerçek anlamda işçi sınıfının partisi olacaktır. Aydın, kuramsal ustalığı ile yetinemez. Devrimci aydın, bilimsel sosyalist yöntemi kavrayıp kullanabilen ve işçi sınıfının mücadelesine de etkin olarak katılan aydındır.

1917'de işçi sınıfı siyasal iktidarı ele geçirmiştir. Günün somut görevlerinin ötesinde gündem tek maddeliktir: Sosyalizmin kuruluşuna girişilmesi. Partinin aydınlara yaklaşımı yeniden önem kazanıyor. Çünkü açıktır ki «tekniğin, kültürün ve bilimin en ileri kazanımlarına egemen olmadan», onları özümsemeden sosyalizmi kurmak olanaksızdır. Oysa aydınların pek çoğu devrimi benimsememiş, açıkça karşı devrim saflarına geçmiştir. «Sosyalizmi, ona karşı olan güçlere dayanarak kurmak» zorunluğu doğmuştur.

Lenin, yavaş da olsa, zor da olsa çarlık döneminden kalma Rus aydınlarını Sovyet iktidarına hizmet anlayışına getirmiştir. Bu ger-

çekten çok zor bir uğraş olmuştu. Somut durumun, o aşamadaki yeni durumun gerekleri, çözümlemesi başarıyı sağladı:

«Bu kişilerin, kültürel bir çalışmayla uğraşma alışkanlıkları var; burjuva rejimi çerçevesinde kültürü ilerletmişler, çok küçük bir parçasını proletaryaya verdikleri çok büyük maddî kazanımlarla burjuvaziyi zenginleştirmişlerdir. Ama gene de kültürü ilerletmişlerdir, bu onların mesleği idi. Bunlar, işçi sınıfının kültürü yalnızca değerlendirmekle kalmayıp onun kitleler içinde yayılmasına da yardım eden örgütlü öncü elemanlar ortaya çıkardığını görür görmez bize karşı tavırlarını değiştireceklerdir.»

PARTİ = KOLLEKTİF AYDIN

İşçi sınıfı hareketinin aydınlarla ilişkisinin temelinde, işçi sınıfı hareketinin kuramla olan ilişkisi yatıyor. Ütopya aşamasını geride bırakan sosyalizm bir bilim haline geldikten sonra bir bilim olarak değerlendirilecek, bir bilim gibi incelenecekti[9]. İşçi sınıfı hareketinin sahip çıktığı bilimsel sosyalizm, demek ki en ileri düzeyde kuramsal bilgileri gerektiriyor. İşçilerin gereksinme duyduğu bu bilimsel bilgi ise proletaryanın değil burjuva aydınının tekelindedir (Ne Yapmalı?). Gerçi bu aydınların bir bölümü tarihin akışını kuramsal düzeyde kavradıklarından işçi sınıfı hareketine katılmışlardır (Manifesto). Ama proletarya, kendiliğinden sosyalist bilince ulaşamayacaktır. Bilimsel sosyalizmin sınıf mücadelesine yön vermesi «dışarıdan müdahale» ile olacaktır. Bu mücadeleyi aydınlar gerçekleştirecektir. Aydınların görevi, «şimdiye kadarkinden yüz kat, bin kat daha geniş politik bilgileri proletaryaya sunmaktır» (Ne Yapmalı?). İşte bu kaçınılmaz bilim taşıyıcılığı aydınları tarihsel olarak vazgeçilmez bir öğe konumuna getirmiştir. Bu ilişki, başlangıç için zorunlu olan «harekete geçme»yi sağlamıştır. Ama, işçi sınıfı hareketi içinde bu zorunluluk her zaman ve her somut durumda aynı sağlıklı yaklaşımla görülmemiştir.

Bu zorunluluk, işçi sınıfı hareketi açısından bir başka zorunluluğu da birlikte getirmiştir. Burjuvaziden gelen aydınlar işçi sınıfına sosyalist bilinci getirirken burjuva ideolojisini de bulaştırabilir, onun da taşıyıcısı olabilirler. Aydınlara karşı doğabilecek olan sağlıksız tavırların birçoğu bu kaygıdan kaynaklanmıştır, günümüzde de kaynaklanmaktadır. Oysa işçi sınıfının kurtuluşunu aydınlardan beklemek gibi, aydınları aydın oldukları için işçi sınıfı hareketinden uzak tutmak da bilimdışıdır: bu ilişkinin sağlıklı temeller üzerinde kurulmasında, Lenin bir yandan dogmatik bir **kuramsal** çalışma anlayışına,

---

9) F. Engels, Köylü Savaşları'na Önsöz, 1874.

öte yandan **uvriyerist** bir pratik çalışma anlayışına karşı savaşmıştır[10].

İşçi sınıfı hareketi/aydınlar ilişkisi bu iki uç arasında gelişti. Her ülkenin somut mücadele pratiği kuşkusuz değişik oldu, ama bir örnek, ilginç bir örnek, bu alanda günümüzde de gözlemlenen eğilimlerin nereden kaynaklandığını çok güzel gösteriyor: Fransız işçi sınıfı hareketinin tarihinde 1895'te kuruluşundan bu yana çok önemli bir yeri olan CGT'nin Genel Sekreter Yardımcısı olacak olan bir Emile Pouget 1898'de «Filozoflar ve Mürekkep İşiyenler» diye aydınları alaya alıyordu. Bu yanlış eğilim, daha uzun bir süre, bir aydın düşmanlığı biçiminde sürüp gelecektir.

İşçi sınıfı hareketinin aydınlarla ilişkisinde ikili bir aşama söz konusu. Hareket önce kendisi dışında yetişmiş geleneksel aydınların kazanılması ve özümsenmesini sağlayacaktır. Bu özümsenme gerçekleşirken de kendi organik aydınlarını yetiştirecektir işçi sınıfı (Gramsci). «Kollektif aydın» olarak parti ortaya çıkınca da işçi sınıfı artık «beyin»le donatılmıştır, silahlanmıştır. Karşılıklı bir etkileşim söz konusu: daha çok sayıda aydın parti saflarına katılırken parti içinden de aydınları çekecek aydın militanlar yetişir. Dışardan kazanılan ve özümsenen aydın, mücadele içinde yetişen aydınla, partili militan aydınla kollektif aydını oluşturur. İşçi sınıfının sınıf mücadelesini artık bu kollektif aydın, yani parti yürütecektir.

Yukardaki çözümlemeyi bilimsel bir çözümleme sayıyorsak, ki öyledir, kabul etmek gerekir ki böyle bir çözümlemeyi ancak aydınlar yapabilir. Hiç olmazsa başlangıçta. Üretim içindeki işçi artık-değer üretmekten bu «ince» çözümlemelere vakit ve olanak bulamaz. Toplumsal boyutları olan teknik bir işbölümüdür bu, kapitalist toplumda. Tarihsel gelişme biliniyor: Sınıf mücadelelerinin kendiliğindenliği, dışarıdan gelen sosyalist bilinçle örgütlü mücadeleyi, kollektif aydın olan partiyi getirdi. Parti, işçi sınıfının partisi, tek tek işçilerin düşünemeyeceği, algılayamayacağı, kavrayamayacağı ince, aydınlara özgü sorunları artık kavrayabilecek, çözebilecek güçtedir. Bu böyle olmuştur diye, öte yandan, toplumda işçi sınıfı dışındaki aydınların işlevi bitmemiştir. Ne var ki işçi sınıfının bu aydınlarla diyalogu, mücadelesi, ilişkisi artık bu kollektif aydın aracılığı ile olacaktır.

Bir kez bu kollektif aydın ortaya çıktıktan sonra işçi sınıfının aydınlarla ilişkisi yeni boyutlarda sürer. Kollektif aydının oluşmasında vazgeçilmez olanı, kuramı, bilinci temsil eden, bunun karşılığında çok şey kazanır. Uluslararası işçi sınıfı hareketinin tarihi bu konuda zengin deneyimlerle dolu. İlk aşama, aydınların Parti'ye kaza-

---

10) «Halkın Dostları Kimlerdir» Yapıtlar I. Cilt, s. 322-323, Fr. basım.

nılması. Partiye kazanılan aydın önce en büyük tehlike olan bireycilikten kurtulmuş demektir. Eluard'ın deyimiyle, «bir tekin ufkundan herkesin utkuna» ulaşmalıdır aydın. «Bir ağaç gibi tek ve hür yaşamak hasreti, bir orman gibi kardeşçesine yaşamak hasreti» ile partide bütünleşir.

Aydın, birey olarak bilgilidir, zihinsel düzeyde yeteneklidir, ama toplumsal gerçeklik ile içiçe geçmesi, partinin öncülük ettiği mücadelelere katılmasıyla olanaklıdır. Kurtuluşçu düşüncenin, yaratıcı çabanın hizmetindeki aydın partiyi yanında bulacaktır. Parti, aydınlara partili olmanın pratik, somut kazançlarını göstermeli, onları partili yapmalıdır. Aydınların gözünde partinin saygınlığı nereden gelir? Önce, işçi sınıfının bilimsel sosyalist ideolojisinin gücünden. Sonra bu ideolojinin somut durumlarda uygulanmasından: Partinin kuramsal düzeydeki çözümlemeleri toplumsal pratik ile doğrulandıkça aydınların partiye olan saygıları artacaktır. Ancak aydınların partiye yönelmeleri için kararlı, etkili bir çaba, aralıksız bir uğraş vermek gerekir. Aydınların kendiliklerinden partiye yönelmeleri beklenmemelidir. Aydınlara yaklaşımın ölçüsü, toplumdaki rolleri ve işlevleriyle belirlenmeli, bu rol ve işlevler ne abartılmalı ne de yadsınmalıdır.

Bütünlük şurada oluşuyor: Bir partinin değeri, kitlelerin eylemlerini örgütleme yeteneği ile ölçülüyorsa (Lenin) «Kollektif aydın olan partinin, egemenliğini kurabilmesi ancak (bu) aydınları özümseyip harekete katabilmesiyle mümkündür» (Gramsci).[11].

AYDINLAR VE BİLİM

İşçi sınıfı hareketi, bilimsel bir kurama dayanıyor. Toplumun gelişme yasalarını gün ışığına çıkaran bir bilim bu. Gücünü, dayanağını bilimsellikten alan bir hareketin bilime yaklaşımı elbette burjuvazininkinden farklı olacak. Parti, kapitalist üretim ilişkilerinin bilimsel gelişmeyi nasıl engellediğini, sosyalizmin bilime ve araştırmaya nasıl geniş olanaklar sağlayacağını aydınlara, araştırmacılara gösterir. Görev, önce partili aydınlara, araştırmacılara düşüyor. Bilim ve tekniğin her dalında en ileri noktaya ulaşmak onların görevi. Nasıl sosyalist ülkeler bilim ve teknikte kapitalist ülkelerin büyük çoğunluğunu yakalayıp geçtilerse partili bilim adamları, partili araştırmacılar kendi uzmanlık alanlarının en iyileri, en yetkinleri olmak zorundalar.

Partinin bilim ve araştırma politikası parti dışındaki aydınlara, araştırmacılara açık olarak sunulmalı, sosyalist bilim politikasının ka-

11) Bk. J. Bidet, «Les Pelits-bourgeois de Poulantzas,» La Nouvelle Critique, No. 77, Oct 1974, s. 40.

pitalizmin kâr mantığına dayalı bilimsel araştırma politikasından nasıl farklı olduğu gerçeği onlara benimsetilmelidir.

Önce, bilimsel araştırmanın kapitalizmde nasıl kâr uğruna yönlendirildiğini ve büyük kapitalist işletmelerin nasıl askerî harcamalara ağırlık ve öncelik verdiklerini kanıtlamak, göstermek gerekir. İkinci olarak sosyalizmin eğitim ve araştırmaya yaklaşımını sergilemek gerekir. Fırsat eşitliğinin gerçekleşmesi ile daha çok sayıda uzman, daha çok sayıda araştırmacı bilimin gelişmesine katılacak, çok geniş bir tabandan seçme yapılacağı için de bireysel yetenekler ortaya çıkacaktır. Sosyalist ülkeler örneği bu alanda çarpıcıdır.

Sosyalist ülkeler pratiğinden hareketle bizzat bilimsel çalışmanın planlanması da partinin aydınlara ve araştırmacılara yaklaşımında bir öğe olacaktır. Halkın içinden gelen aydınların yer aldığı bilim dünyası ile halkın egemenliğini temsil eden siyasal iktidar ancak sosyalizmde birbirine karşılıklı güven duyabilirler.

Kapitalist toplumlarda ve ülkemizde eğitim ve araştırmanın üretimden kopukluğu ve salt burjuva ideolojik biçimlenmeyi amaçladığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Kuramla pratiğin birliği ilkesi sosyalist toplumda bilimle üretimi uyumlu kılacak, bu da hem üretimde verimliliğin artmasını hem de bilimin gelişip yayılmasını sağlayacaktır. Sosyalist ekonomi, araştırmada büyük işletmeler arasındaki çelişmeden doğan israf ve atlatma yarışına da son verecektir. Partinin, partili bilim adamlarının bir görevi de kuramsal düzeyde, felsefe alanındadır. Bilimsel sosyalizmin özü olan maddeci diyalektik «insanın çözemeyeceği sorunlarla hiçbir zaman karşılaşmayacağını» vurgular. Bir başka deyişle insanı iyimserliğe, yapıcılığa, öğrenmeye yönelticidir, karanlıkçılığa, bilinmezciliğe temelden karşıdır[12].

Sosyalizmin kuruculuğunda bilim ve tekniğin oynadığı rol, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı partilerinin bilim politikaları, işçi sınıfı hareketinin bu konudaki yaklaşımını somut ve ayrıntılı biçimde ortaya koymayı gerektiriyor. Bunları ortaya koymak bilim adamlarının gerçeği görmelerine, bilinçlenmelerine ve örgütlü harekete yönelmelerine yetmez, tek başına yetmez. Bu alana yönelik çalışmalar yapmak, bilim ve araştırmanın gündeme getirdiği her kuramsal ve pratik soruna eğilmek, tartışmak, etkileşime girmek gerekir. Bilimsellik savındaki bir politika, karşılaşmadan, karşılaştırmalardan çekinmez.

---

12) G. Cogniot, Le Communisue et la Science, «Le PCF, la Culture et les Intellechels», Editiors, Paris, 1962. s. 177-215.

SANAT VE ÖZGÜRLÜK

Sanata yaklaşım, sanatçının yaratıcılığına yaklaşımdır. Bilime ve kültüre yaklaşım, özgürce araştırma ve üretme karşısında benimsenen tutumdur. İşçi sınıfının örgütlü hareketi olan parti, bu konuda nasıl bir yaklaşımı benimseyecek? Her ülkedeki somut gelişme sürecinin çeşitli aşamalarında çeşitli, çelişkili, birbirinin tümü ile tersi yaklaşımlar benimsendi, politikalar uygulandı.

Proletkult olayı ile doğmaya yüz tutarken Lenin'in müdahalesi sonucu su altına inen dar, keskin, volontarist eğilim daha sonra yeniden kendini gösterecek, Lisenko'nun «proletarya biyolojisi», «burjuva fiziği» yaklaşımına ulaşacaktır.

Çin «Kültür Devrimi» bu bilim dışı eğilimin yüz milyonlara benimsetilmesi denemesidir bu anlamda. Şiir, açlığı, yoksulluğu işlemeli, «başkan Mao'nun Yangse'yi nasıl yüzerek geçtiğini» coşkuyla benimsetmelidir. Opera diye, tiyatro diye, sinema diye aynı konuları işleyen, alfabe öğretir gibi maozedung düşüncesini öğretmeyi denemekten başka estetik hiçbir kaygısı olmayan yapıtlar ortaya konmuştur. Ressam Mao'nun ve birkaç ay sonra hain mertebesine ineceğine kesin gözü ile bakılabilecek olan bir dizi kahramanın çizgilerini, Nankin köprüsünü boyamalıdır. Müzik, uygun adımlarla yürütmüyorsa sanatsal değeri yoktur. Geçmişin ve yabancı ülkelerin kültür ve sanat birikimleri karşısında takınılan tavır da aynı çizgiyi yansıtıyor.

Bir noktayı belirtmekte yarar var. Parti, aydınların hoşuna gitmek, onları kendisine çekmek için kültür ve sanat politikası oluşturmaz. Partinin bu alandaki kılavuzu, bilimdir, bilimsel sosyalizmdir. Partinin yönlendirdiği hareket «bilimsel» sıfatını taşıyorsa bu tür volontarist zorlamalara, yasaklamalara gerek yok demektir. Aydınlar, sanatçılar partiye tüm toplumun olduğu gibi kendilerinin de kurtuluşunu yönlendiren bir örgüt olarak bakabildikleri an zaten kendi kültür ve sanat anlayışları ile de sosyalizmin ilkelerine yakınlaşmışlar demektir. Bu açıdan, parti aydınlar için bir umut, bir kurtuluş umudu olmanın sınavlarını verebilmelidir. Bir örnek olarak FKP'nin aydınlarla ilişkisi gösterilebilir. Anti - faşist ittifakın oluşmasında başı çeken parti, halk cephesinin oluşmasını sağlayınca aydın ve sanatçı kesimden önemli katılmalar olmuştur. Fakat aydınların FKP'ye asıl kitlesel yönelişi faşizme karşı düzenlenen direniş hareketinde partinin verdiği onurlu mücadeledir. Demokratlık, ilericilik ve ulusal bağımsızlık parti ile özdeşleşmiştir. Daha sonraki Cezayir sorunu da partinin başarılı bir sınavdan geçmesi olarak değerlendirilebilir. Tüm bu gelişmeler partiye çok geniş bir aydın ve sanatçı kitlesinin yönelmesini sağlamıştır.

Bu gelişme kuşkusuz tek yanlı ve kendiliğinden olmadı. Parti, asıl işlevinden ayrılmaz bir biçimde kültüre ve sanata ciddî bir önem verdi, 1966'da toplanan merkez komitesi tek gündem olarak «ideolojik ve kültürel sorunlar» konusunu görüştü, bu konudaki parti görüşünü de bir «karar» olarak kamuoyuna sundu.

Argenteuil kararlarının değerlendirilmesini yaparken FKP'nin kültür işleri sorumlusu «diplomasız» Roland Leroy şöyle diyor:

«Sanatçının yaratma özgürlüğü, tarihsel araştırma özgürlüğü, vb. aydınlara yapılan ikramlar değildir. Bu, siyasal bir gerekliliktir; işçi sınıfı politikasının doğal bir ürünüdür. Zira biz, başkalarının tersine sanatsal yaratmanın ve bilimsel araştırmanın özgünlüğünü kabul ediyoruz. Biz, bir yandan toplum gerçeği ve sınıf mücadelesi arasında, öte yandan yaratma ve araştırma arasında mekanik, otomatik, doğrudan bir bağ kurmuyoruz»[13].

Bu yaklaşımda aydınlar, ulusal bir birikimin, onurlu ve değerli bir geleneğin sahipleri olarak ele alınmaktadır. Geçmişin bu değerli birikimi ile geleneğin sosyalist kültürü arasındaki köprü bu aydınlarca kurulacaktır. Kuşkusuz bu bağ, bu köprü, «La marseillaise» ile «L'internationale» arasındaki bağlantıda da kendini gösteriyor, ancak işçi sınıfı hareketi yalnızca devrimci olan, yalnızca işçi sınıfından gelen birikimlere mi sahip çıkacaktır? Hayır, bu birikim bir bütündür ve bunun içindeki değerleri burjuvaziye terketmemiz söz konusu olamaz. O burjuvazi ki İkinci Dünya Savaşı sonrası işçi sınıfını iktidar ortaklığından uzaklaştırdıktan sonra ülkeyi soğuk savaşın içine sürükleyecek ve Fransa'yı Amerikan kültürünün yayılma alanı haline getirecektir. İşçi sınıfı hareketi bu durumda geçmişin mirasına bir bütün olarak sahip çıkmıştır: «Fransa'nın manevî ve kültürel mirasının bekçileri yalnızca biziz. Yalnızca biziz Fransa'yı devam ettirenler»[14].

AYDINLAR VE KÜLTÜR

Aydın, kişi olarak kimdir? Yaratıcıdır, sanatta ya da bilimde araştırıcıdır. Özgürlük tutkunudur çünkü yaratma ve araştırma özgürlükle özdeştir. Oysa geniş aydın kesimlerde yaygın inanış odur ki işçi sınıfı partileri bu özgürlük kavramıyla bağdaşmaz. Bilinçli sosyalizm düşmanları bir yana, parti disiplinini yaratma özgürlüğüne engel sayıp partiye yaklaşmayan nice aydınlar, sanatçılar var. Dün de vardı. Yüzyılın başında Lenin «Ne Yapmalı?»da, «Bir adım ileri, iki adım geri»de bu eğilimin ne denli yaygın olduğunu göstermiştir. Demek ki

13) Cahiers d'histoire de L'Institut Maurice Thorez, No: 15, 1976.
14) M. Thorez'ın FKP 12. Kongre konuşması (Nisan 1950).

olay yeni değil. Türkiye'ye özgü hiç değil. Partinin sıkı, katı disiplini, parti bürokrasisi, zihinsel yaratmaya, aydınların çalışmasına engeldir! Gerçekte, bu aydınlar katı yapılardan değil, devrimci disiplinden korkmaktadırlar.

Oysa işçi sınıfı partisi, bilimsel sosyalizme dayandığı için ve demokratik bir iç yapı ve işleyişe sahip olduğu için aydınlara en geniş yaratma özgürlüğünü, kendilerini tüm yetenekleri ile gerçekleştirme özgürlüğünü sunan örgüttür. Bu böyledir ama, bunun böyle olduğunu somut pratikte kanıtlamak gene partiye ve partililere düşen güncel bir görevdir. Örneğin Türkiye İşçi Partisi'nce gerçekleştirilen «Demokratikleşme İçin Plan» çalışmasının yol açtığı kuramsal hareketlilik ve canlılık, başka hangi partide görülebilir? Bu yaratıcı, bu hareketli yapıyı parti dışındaki aydınlara da göstermek gerekir.

Partinin büyümesini, her yönü ile iktidara ciddî olarak aday olmasını sağlamanın yollarından biri, partinin bir kışla olmadığını, tek boyutlu, dar görüşlü, duygusuz, keskin robot insanlardan oluşmadığını kuramda ve pratikte göstermektir. Buna, özellikle aydın çevrelerin partiye yaklaşımını olumlu yönde etkilemek için gerek vardır.

Aydınlar, tanım gereği kültür kavramını da birlikte getiriyor. Bu anlamda aydınlara yaklaşım sorunu kültür politikası ile doğrudan bağlantılı. Aydınları bir toplumsal katman olarak ittifaklar politikası içinde algılayan işçi sınıfı hareketi nasıl bir kültür anlayışını benimseyecektir öyleyse? Bu, yaşanılan an'a değin tüm insanlığın biriktirdiği kültürdür. Veri olarak alınması gereken «somut durum» bu birikimdir. Bunu yerle bir edip sıfırdan bir proletarya kültürü yaratmaya yönelmek bilimsel yaklaşıma sırt çevirmektir. Proletarya kültürü, **proletkult** deneyi ile zengin boyutlar kazanmıştır. İşçi sınıfı, bir yandan burjuvazinin ideolojisiyle savaşırken öte yandan yeni kültürü, yeni ideolojiyi yaratacaktır. Bu yaratma sıfırdan hareketle olmaz. Hiçbir toplum, hiçbir aşamada üzerinde en güzel mısraların yazılabileceği beyaz bir sayfa değildir. Sorun, geçmişten birikip gelen bu bilgi ve kültürü işçi sınıfının değerleri ile yoğurmak ve geliştirmektir.

Bu, bir devrim mi olacaktır? Parti, kültür alanının emekçilerine, aydınlara, bir kültür devrimi mi önermelidir? Evetse bu nasıl bir devrim anlayışıdır?

Devrim, bir süreçtir. Çok yönlü, çelişkili, karmaşık bir süreç. Bu süreç içinde kitlelere, işçi sınıfına nicelik olarak daha çok bilgi, bilim ulaştırılacaktır. Geçmiş birikimin nesnel çekirdeğinin özümsenmesidir sözkonusu olan. Sınıf mücadelelerinin yansıttığı bu bütün içinde burjuva demokratik değerler, halkçı değerler, doğrudan proleter değerler içiçedir, geçişme halindedir. İşçi sınıfı hareketi, verili

kültürü, verili ideolojiyi eleştirirken «şuna değmiş buna değmemiş» anlayışını benimseyemez. Eleştirel özümseme, toptan yadsımayı da iyiyi alıp kötüyü atmayı da, burjuva olanı itip sosyalist olanı benimsemeyi de dışaran bir yöntemdir.

Geçmişten kalan birikim karşısında işçi sınıfının kültür politikası, eleştirel özümseme oluyor. Bu kültür, çeşitli düzeylerde çeşitli dönemlerin, katmanların, sınıfların, bölgelerin izlerini, damgasını taşıyan bir bütündür. Bu çelişkili bütünde nesnel bir çekirdek, bilimsel bir öz vardır ama burjuva ideolojisinin çarpıtmaları da aynı bütünün ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bütün, bugünkü yapısı ile burjuva ideolojisinin egemenliği altındadır ama meydan tümü ile burjuva ideolojisinin değildir, halkın demokratik kültürünün, işçi sınıfı kültür öğelerinin bu yumaktan ayrılması olanaksızdır.

Öyleyse bu açmaz nasıl açılacaktır? İdeolojik mücadele ve eleştiri yardımı ile bu verili kültürü aşarak, onu geliştirerek, onu ileriye götürerek. Burjuva kültürüne karşı bir proletarya kültürü değil, burjuva ideolojisinin egemenliğindeki somut, yadsınamaz, çelişkili bir birikimden daha ileri, daha üstün, işçi sınıfı ideolojisinin egemenliğinde bir kültür birikimi yaratmak; bir başka deyişle, verili kültürü yücelterek dönüştürmek: işte işçi sınıfının kültür devriminden anladığı.

Burada tarihsel bir deneye daha değinmek gerekir. Böylece bilimsel yaklaşımın terkedilmesiyle ne büyük açmazlara düşüldüğü ortaya çıkacaktır. Bu, bir yönü ile **proletkult** deneyini anımsatan Çin **Kültür Devrimi**'nin açmazıdır. Bu, üzerinde binlerce yıllık yazıların bulunduğu bir sayfayı sil baştan edip bir proletarya «karşı - kültür»ü ile yeniden yazıverme girişiminin çıkmazıdır.

Bu yaklaşım, kapitalizmle bozulmamış arı, burjuvalaşmamış bir kültür arama yaklaşımıdır. Böyle bir kültürse ancak kapitalizm öncesi bir dünyanın kültürüdür. Bu anlamda aydınların kafasından çıkan bu kültür yaklaşımı geriye dönük bir yaklaşımdır. Oysa o andaki kültür, büyük kapitalist üretimin ve sınıf mücadelelerinin bileşkesinde oluşan bir birikimdir. Bu açıdan, yalnızca kültürü konu alan bir devrimden söz edilemez. İdeoloji de, kültür de toplumsal yaşamdan kaynaklanır, orada doğar gelişir; toplumsal yaşamda ise yalnızca işçi sınıfı yoktur, yalnızca işçi sınıfına özgü bir kültürü düşlemek, kafalarda bunu biçimlemeye kalkışmak bu yüzden bilim dışıdır.

KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME

Aydınların toplumdaki yeri nedir? Yaklaşımımızı belirleyecek olan, bu soruya verilecek yanıttır. Aydınlar bir toplumsal sınıf değildir, doğru, ama toplumsal yapı içinde başıboş dolaşan kişiler de

değildirler. «Toplumsal bir katman» kavramı da aydınlar için kullanıldığında çok homojen bir grubu içermemektedir. Üretim süreci içinde kol işçileri gibi artık - değer yaratan mühendis, herhangi bir artık - değer yaratmayan avukat, avukatla aynı eğitimden geçip bir işveren kuruluşuna danışman olan kişi: hepsi de aydındır. Zihinsel bir çalışma, bir emek sunarlar, özgün bir emektir bu. Ve günümüzde aydınların işlevi giderek artmaktadır. Bilimsel ve teknik devrim, bilimin doğrudan üretici bir güç haline gelmesi, aydınların etkinliğini, önemini arttırmaktadır. Öte yandan, kapitalist üretim ilişkileri, her ülkede değişik boyutlarda olmak üzere, işçiler yanında aydınların da sömürülmesini, ezilmesini getirmektedir. Bunun nesnel olarak sonucu, aydınların da işçi sınıfı ile aynı kaderi paylaşmaya başlaması, onunla aynı nesnel konuma gelmesidir. Doğaldır ki aydınların büyük çoğunluğu henüz bu nesnel dayanışmayı öznel bilinçlerinde duymaktan çok uzaktadır. İşçi sınıfının partisi, bu «bilinç geçişmesi»ni sağlamak için tüm gayretini göstermelidir.

Bu katkı, aydınların katılımı sağlanınca ne olacak? Aydınlar, işçi sınıfı iktidarında bir limon gibi sıkılıp bir kenara atılacak mı? Parti, aydınlara güven ve umut vermenin yanı sıra, maddî çıkarlarının işçi sınıfı ile özdeş olduğunu kanıtlama yanında manevî tatminlerin de asıl sosyalizmde gerçekleşeceğini göstermelidir.

Gerçekten, sosyalist iktidarın aydınlara gereksinimi yadsınamaz, Aydının işlevi sosyalizmin kuruluşu ile ortadan kalkmaz. Geçiş sürecinin kuramsal sorunları, bilimin, tekniğin ilerlemesi... aydınlar olmadan nasıl düşünülebilir? Üretim güçleri aydınlar olmadan nasıl gelişebilir? Kuşkusuz, sosyalizmin kuruluşu ilerledikçe işçi sınıfının entelektüel düzeyi de çok yükselecek, bir çok konuda işçinin kültürü aydınınkine yaklaşacaktır. Kafa emeği/kol emeği ayrımı bir çelişki olmaktan çıkacaktır. Ama sosyalist toplumda, yaratma, araştırma etkinlikleri kalkmayacağına göre, aydınlar da her zaman varolacaktır. Tüm bunlar, aydınların her yönü ile işçi sınıfına yaklaştıklarını, daha da yaklaşacaklarını ve kurtuluşun ancak ve ancak işçi sınıfı eliyle gerçekleşeceğini göstermektedir. Bu bütünleşme süreci içinde, parti, hep işçi sınıfının partisi olarak kalacaktır, «aydınların da partisi» demek gereği duyulmayacaktır. İşçi sınıfı, doğası gereği, tarihsel işlevi gereği devrimcidir, aydınların bu devrimci çizgiye katılmaları da nesnel bir zorunluluktur. Yoksa her aydının başına bir işçi gözlemci dikmek söz konusu değildir.

Parti saflarına katılmış aydınların konumu nedir? İşçi sınıfının partisi içinde köken ayrımı gözetilmez: aydın, işçi, köylü, vb. tümü proletaryanın öncülüğündeki devrimci mücadelede, verilen görevi yerine getirir.

Aydınlar işçi sınıfı hareketinin içinde yer alacaklardır. İktidar olma sürecinde aydınlarla kurulan ittifak, asıl işçi sınıfı iktidarında gerçek temeline oturacaktır. Daha önce sermayenin şu ya da bu biçim altında ücretli gücü olan aydınlar, işçi sınıfı iktidarında gerçek bir zihinsel güç olarak yaratıcılığını ortaya koyacaktır. Eski toplumdan devralınan aydın katmanlarda meydana gelecek dönüşüm yeni iktidarın, sosyalist iktidarın yetiştireceği bir düzeyde, değişik nitelikte bir yaklaşımı gerektirecektir. Bu yeni durumda, üretim sürecinde olsun, toplumsal ve siyasal yaşamda olsun aydınların bir katman olarak işlevleri daha da artacak, ne var ki farklılık eşitsizlik anlamına gelmeyecektir. Hele hele, burjuva ideolojisinin yaymaya çalıştığı gibi yeni bir sınıfın ortaya çıkması söz konusu değildir. Sosyalizmin kuruluş süreci aydın sayısında önemli bir artış getirmiştir. Üretim sürecinin karmaşıklaşması yeni uzmanlaşmaları gerektirmiştir. Yeni uzmanlaşmalar ekonomik ve toplumsal kalkınmayı hızlandırmıştır. Bu bütünlük içinde eğitim yeniden ele alınmış, sosyalist ülkelerin tümünde zorunlu orta öğretimin 10, hattâ 11 yıla çıkarılması ilkesi benimsenmiştir.

Eşitlik açısından sosyalist toplumda aydınların konumu ne olmaktadır? Herkes eşit olacaksa aydın diye «ayrıcalıklı» bir insana sosyalist toplumda yer var mıdır?

«Sosyalistler eşitlik deyince bundan daima **toplumsal** eşitliği, toplumsal durum eşitliğini anlarlar, yoksa hiçbir zaman bireylerin zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin eşitliğini değil.»[15] Bu anlamda bir eşitlik hiçbir zaman, hiçbir toplumsal yapıda gerçekleşmeyecektir. Sosyalizmin ileri aşamalarında eşitlik gerçekleşecektir diye her birey birim zamanda aynı miktar kömür mü çıkaracak, aynı miktar bez mi dokuyacak, 100 metreyi aynı hızda mı koşacaktır? Zihinsel açıdan da aynı sorular sorulabilir. Öyleyse söz konusu olan eşitsizliğin kaldırılmasıdır, farklılıkların değil, farklılıklar hiçbir zaman kaldırılmak istenmemiştir.

Toplumsal yapıda yatay anlamda eşitsizlik, ülkeyi oluşturan bölgeler ya da değişik renkteki insanlar arasında yer alan eşitsizliklerdir. Dikey eşitsizliklerse toplumsal yapının dokusunda yer alır, eşitsizlik ülkenin her yanında gözlemlenebilir. Kafa ve kol emeği harcayan çalışanlar arasındaki eşitsizlik yanında, kol emekçileri içinde uzmanlık derecelerine göre de eşitsizlikler ortaya çıkabilir. İşte aydınlar açısından durum budur. Daha çok kafa emeği, zihinsel çaba harcayan bu kesim, toplumda her yönden eşitsiz bir konumda bulunur. Burjuvazi karşısında bu eşitsizlik aydınların aleyhine belirirken işçi sınıfı karşısında bir tür ayrıcalık olarak ortaya çıkar.

---

15) Lenin, Yapıtlar, 20. Cilt, s. 151. Fransızca basım.

Ağırlıklı olarak el işleriyle uğraşan emekçiler ile (işçi ve köylüler) öncelikle zihinsel işlevler gören emekçiler (aydınlar ve memurlar) arasında bir ayrım,

farklılık,

eşitsizlik,

çelişki, vardır

ve 60 yıl sonra bile sosyalist iktidarın gündeminde bu iki eşit çalışma arasındaki yakınlaşmayı gerçekleştirmek, bir sorun olarak yer almaktadır.[16]

İTTİFAKIN NESNEL DAYANAĞI

İşçi sınıfı hareketi, kuramı ile, toplumsal pratiği ile karmaşık bir süreç izler, verili düzeyin çelişkilerini çözerek, aşarak sosyalizm yolunda ilerler. Bilimsel sosyalizm, işçi sınıfının, tarihte yaşayıp geçmiş ya da günümüzde varolan öteki sınıflardan farklı olarak, yalnızca kendisini sömürüden kurtarmanın değil, tüm insanlığı kurtarmanın mücadelesini verdiğini gösteriyor. Bu, işçi sınıfı hareketi açısından doğruluğu tartışılmayacak bir veri, bir bilimsel doğrudur. Öyleyse, sorun, işçi sınıfı dışındaki toplum kesimlerine bu gerçeği anlatmada, onların da bu açık gerçeği görmelerinde midir?

Önce bu gerçeğin öyle pek de «açık» olmadığını, burjuva ideolojisinin çarpıtmaları sürdükçe de açık olmayacağını bilmek, ona göre sorunu ele almak gerekir. Sorun, işçi sınıfının ittifak önerdiği aydınların bu «açık»lığı benimsememelerinde, hattâ bu açıklığın ortaya çıkmasını önleme işlevini yerine getirmekle görevli olmalarında, bir başka deyişle burjuva ideolojisinin mimarları oluşlarında düğümlenmektedir. Üstelik, bilgiyi, bilimi, ideolojiyi üretip yaymadaki ayrıcalıklı konumları onlarla bu konuda başedebilmeyi güçleştirir. Öyleyse, her iki yönden de sorun işçi sınıfı ile aydınların ittifakının sağlanması mücadelesi sorunudur.

Burada üzerinde durmak gerekir ki yazarların, düşünürlerin, tek tek aydınların işçi sınıfı hareketine kazanılması, bunların işçi sınıfının örgütlü hareketine katılmaları önemli bir olaydır. İktidar olma durumunda, devralınan uzmanların, yani işçi sınıfı hareketini benimsemeyen aydınların istihdamı sosyalist ülkelerin pratiğinde sayısız somut sorunlar yaratmış, bu sorunların çözümü ise zengin deneyimler kazandırmıştır. Ekim Devrimi sonrası Sovyet iktidarının bu konuda karşılaştığı sorunlar ve Lenin'in bu sorunlara getirdiği çözümler, burada ayrıntılı olarak ele alınmayı gerektirmeyecek kadar öğreticidir.

---

16) Bk. Sciences Sociales, No: 3. 1975, s. 116.

Yalnız burada birkaç noktanın vurgulanması gerekir. Önce, aydınlara yaklaşım, birçoklarının yaptığı gibi, bir «kafa-kol» ilişkisi olarak algılanmamalıdır. Aydın pohpohçuluğu, hattâ aydın kuyrukçuluğu işçi sınıfı hareketinin yöntemi değildir. Tersi bir yaklaşımı benimsemek, «biz doğru yoldayız, isteyen gelir» anlayışı ile görünüşte kararlılığı, özünde ise kolaycılığı yansıtan bir tavır ile aydınları burjuvazinin kucağına itmek de birinci eğilim kadar yanlıştır. Aydınlarla ittifak kurmak gerekliyse bu ittifak açık, dürüst, sağlıklı ilişkiler temeli üzerinde kurulacaktır. Bu ittifakın kurulması, gerçekleştirilmesi ve sürmesi işçi sınıfının mücadele alanlarından biri, kimi durumlarda ise en önemlisidir. Aydınlar, burjuvazinin yetiştirdikleri, burjuvaziye hizmet edenler dahil, nesnel, olumlu bir bilgi birikiminin taşıyıcısı, üreticisidirler. Bu nitelikleri ile özel bir özenle değerlendirilmelidirler. Dünyayı değiştirme ve yaratma aydın olma niteliği ile bir arada bulunur çünkü.

Bu açıdan, aydınlarla ilişki siyasal bir ittifak sorununun ötesinde de ele alınmalıdır. Günlük politikanın çok uzaklarında da bir sanatçı, bir mimar, bir teknisyen tüm insanlığa yeni ufuklar açabilir. Bu, aydınların siyasetle uğraşmamaları gerektiği gibi yanlış bir eğilimi haklı gösterme çabası değildir, ama «donmuş estetik ya da bilimsel ölçütlerden ya da dar anlamda politik ölçütlerden hareket eden aceleci her yargı, aydınların da katılması beklenen devrimci hareketin kendisine zarar verecektir. Yaratma ve araştırma özgürlüğü aydına bahşedilmiş bir ayrıcalık değil, bilimsel ve sanatsal gelişmenin koşullarından biridir»[17].

İşçi sınıfı hareketi, aydına, yaratma ve araştırma, zihinsel beceri ve yeteneklerini, bir sözcükle özgürlüğü sunmaktadır. İşçi sınıfının dünya görüşü, gerçek olduğu, bilimsel olduğu için yaratmanın, araştırmanın önündeki her türlü engeli kaldırır. İşte bu noktada aydınlara yaklaşımın kesintisiz bir mücadele olduğu gerçeği yeniden karşımıza çıkmaktadır: Mesleği, konumu ne olursa olsun tüm aydınların bu dünya görüşünü benimsemelerine çalışmak, bıkmadan çalışmak gerekir. Bilimi yanlarına alan sosyalistler gerektiği kadar açık, gerektiği kadar «liberal» olabilirler. Goethe'nin dediği gibi «Doğru, haklı bir düşünceden daha az liberal olan hiçbirşey yoktur».

Üstelik, bu kesintisiz mücadelenin nesnel temeli hazırdır:

İttifak politikası açısından aydınlar, maddî ve toplumsal konumlarıyla işçi sınıfına hergün biraz daha yaklaşıyorlar. Aydınlar, yaratıcılığını körelten, kültürün gelişmesini engelleyen ve maddî yönden güvence vermeyen burjuvaziye karşı gitgide eleştirel bir yaklaşımı be-

---

17) Roland Leroy, NC 57, Oct. 1972, s. 77.

nimsiyor. Öğretmenin, mühendisin toplumdaki yeri, bu eleştirel yaklaşımın zaman zaman başkaldırmaya dönüşmesini haklı kılacak düzeydedir. Avukatın görkemli adı, mimarın, mühendisin büyük kazancı, öğretmenin saygınlığı çok gerilerde kaldı. Bu maddî, somut gelişme, geniş aydın kesimlerini sorunlara eğilmeye itti, itiyor. Sorunlara eğilmenin sonucunda ise bu gelişmenin sorumlusunun kapitalist düzen olduğunun bilincine ulaşılıyor. Kamusal nitelikli meslek odalarının yönetimine de yansıdığı üzere sosyalizmi kurtuluş olarak gören aydınların sayısı giderek artıyor.

İşçi sınıfı hareketinin bu gelişmeyi görmemesi, değerlendirmemesi olanaksız. «İşçi sınıfı, ancak kendisini dar bir korporatif çerçeveye hapsetmediği ölçüde ve tüm sömürülen emekçi kitlenin yöneticisi olarak toplumsal yaşamın her gelişmesine ve her alanına müdahale ederek devrimci olabilir»[18]. İşçi sınıfının örgütlü hareketi, halihazırdaki ve potansiyel müttefiklerinin çıkarlarını özenle gözetmek, gereksinmelerini ortaya çıkarmak, böylece onlara ittifak politikasına dürüstçe eğildiğini göstermek mücadelesi içindedir.

Özellikle üretimde çalışan aydınlar sermaye karşısında işçi sınıfı ile ortak bir kaderi paylaşıyorlar. Bu, çıkarlar ortaklığıdır. Zihinsel çalışmanın giderek daha küçük birimlere indirgenmesi ve giderek daha da dizgin altına alınması, üretim güçlerinin gelişmesinde itici güç olması gereken aydınların üretim sürecinde söz ve karar sahibi olmasını ortadan kaldırmaktadır. Uygulanan eğitim politikası sonucu bir yandan düşürülen satınalma gücü (ucuz emek) öte yandan işsizlik, teknik kadroların giderek işçilerle aynı güç koşulları paylaşmalarına yol açmakta, bu ise ortak çözümler aramanın nesnel ortamını yaratmaktadır.

SONUÇ YERİNE

Tüm bu söylenenlerden sonra geçici de olsa değerlendirme yapılması gerekmez mi? Sonuç yerine sunulan bu değerlendirme, şimdiye dek söylenenlerin kısa bir özetinden, bazı önemli noktaların tekrar bahasına bir kez daha vurgulanmasından oluşuyor.

Tüm kapitalist ülkelerde ve Türkiye'de burjuvazinin gelişmesi uzmanların «serbest meslek» sahibi olmalarını önlemekte, devlet ya da benzeri kuruluşlarda çalışan uzmanlar her geçen gün doğrudan ya da dolayısıyla burjuvazinin hizmetinde çalışmaya, bilgi ve becerilerini daha ucuza satmaya zorlanmaktadır. Doktorlar, mimarlar, mü-

18) Lenin, Yapıtlar, Cilt 31, s. 196, Fransızca basım.

hendisler, hukukçular, büyük ölçekli kamusal ya da özel işletmelerde «serbest olmayan meslek sahibi» olarak çalışmaktadırlar.

Buradan, bu kadroların tümü ile işçileştikleri anlamı çıkarılmamalıdır. Ancak, bu gelişme, onların daha hızlı bilinçlenmelerine, daha köklü çözümleri benimsemelerine elverişli ortamı yaratmaktadır. Toplumsal yaşamın her alanında egemen olan bunalım, bu uzman kadroları da etkilemektedir. Hattâ işsizlik tehlikesi bir yandan, bulduğu işte kendisini gerçekleştirememe doyumsuzluğu öbür yandan, onları çok sert tepkilere sürüklemekte, goşizme itmektedir.

Bu nesnel koşullar, aydınların kendiliğinden tutarlı bir bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesine katılacakları anlamına gelmez. Partinin örgütlü ve yönlendirici eylemi ve öncülüğü bu alanda vazgeçilmez koşuldur. Açıktır ki demokratik kitle örgütlerine de aydınların benimseyeceği tavrın belirlenmesinde önemli görevler düşmektedir. Küçük burjuva aydınının kaypaklığını ileri sürerek bu alanda yalnızca «bizden» olanı alıp çıkmak, bu kesim üzerinde zaten özenle duran burjuvazinin, emperyalizmin, kısaca sağın işini daha da kolaylaştırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Nesnel konumları ne olursa olsun aydınların kendiliklerinden kalkıp ilerici, demokrat, sosyalist bir konumu benimsemeleri beklenemez. Kuşkusuz bireysel durumlar, özel bir çaba sonucu sosyalist ideolojiyi benimseyip parti hareketine katılanlar olacaktır. Ancak toplumsal bir katman olarak aydınlar ancak etkin bir uğraş, doğru bir yaklaşım ile parti hareketine katılacaktır. Ayrıca, burada sorun, aydınların ille de parti üyesi olmaları değildir. Bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesine (partinin eylemi ile uyuşacak biçimler altında) parti üyesi olmadan da katkıda bulunmak mümkündür.

İster geniş ister dar anlamıyla alınsın, toplumsal bir katman olarak aydınlara yaklaşımın bilimselliği bu kesimin içinde parti hareketinin saygınlığını arttıracak, onları, partinin öncülük ettiği bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesine katmaya yöneltecektir. Sorunlarının çözümünü artık ülke bütünündeki çözümler içinde arayan aydınlar, böylece siyasal bilinçlenme sürecinde «dar meslek çıkarı» engelini aşacaklardır.

Günümüz Türkiye'sinde bu konuda aydınlatıcı gözlemler yapılabilir. Toplumsal yapının tarihsel gelişimi sonucu Türkiye'de ileri derecede uzmanlaşmış bir aydın kesim olan bürokrasi yakın geçmişe kadar ayrıcalıklı bir kesimdi. Burjuvazi adına sermaye birikimini gerçekleştirmeyi üstlenen, kapitalizmi iç ve dış yapısal bağlantıları içinde yerleştiren bürokrasi, özellikle 1950'den bu yana sürekli toplumsal ve ekonomik değer kaybına uğramıştır. Böylece, bir yandan de-

ğişik partileri aracılığıyla bürokrasiyi kullanmaya çalışırken öte yandan uyguladığı eğitim politikası ile, hizmetine girecek yeni bir uzman ve teknokrat ordusu yetiştirmiştir.

Eğitimin alt kademelerden yukarı kademelere doğru giderek daha geniş kitlelere açılması, kuşkusuz demokratik, ileri yanı olan bir gelişmedir. Bu anlamda Türkiye, örneğin 30 yıl öncesine oranla çok daha ileri, çok daha demokratikleşmiş bir noktadadır. Bugün, yüksek öğrenime mevcut kapasitelerin karşılayamayacağı ölçüde büyük bir talep vardır. Yüksek öğrenim, ileri derecede uzmanlaşmış kadrolar yetiştirmektedir. Konumuz açısından bu «ileri derece uzmanlaşmış kadro bolluğu»nun en önemli sonuçlarından biri şudur: Kapitalist ekonominin kuralları gereği, arzı artan bu kesimin fiyatı düşmekte, önemli sayıda mühendis, mimar, hukukçu, iktisatçı, vb. çok düşük ücretler karşılığında uzmanlaşmış emeklerini burjuvaziye, onun iktidarına satmak zorunda kalmaktadır. Devletin bugüne kadarki eğitim politikası hep bu doğrultuda olmuştur.

Bu gelişme, yukarıda değinilen bilinçlenme sürecini de başlatmış, kamu kesiminde olsun, özel kesimde olsun ileri derecede uzmanlaşmış emeklerini satan aydın kesimin değişik derecelerde de olsa örgütlenmesi, ilerici, demokrat konumlar benimsemesi sonucunu doğurmuştur.

Bu gelişmenin kaçınılmaz olan ikinci aşamasını da gözlemlemek gerekir. Genel olarak demokrat, ilerici bir konum benimseyen, bir çizgi izleyen aydın kesim içinde parti hareketi giderek daha da güç kazanmaktadır. Memur örgütlenmesinde, yüksek teknik kadroların örgütlenmesinde parti hareketi saygınlık kazanmakta, nitel ve nicel ağırlığını her geçen gün biraz daha arttırmaktadır. Demokratik kitle örgütlerinin doğru değerlendirilmesi kadar, birey olarak partililerin bu örgütler içindeki çalışma biçimleri de bu gelişmeyi olumlu yönde etkileyici olmaktadır.

Partinin bu uzman kadrolara yaklaşımında somut verilere gerek vardır. Belirgin özellikler, somut çıkarlar ve talepler konusunda gerçekçi bir yaklaşım zorunludur. Örgütlü mücadelenin somut yararları uygulamada gösterilmeli, aydınların da demokratikleşme sürecinde kendilerine düşen işlevleri bulunduğu kabul edilmelidir. Partinin güncel görevlerinden biri de bu alanda, öncü örgüt olarak, aydınları bir katman olarak sınıf ittifakları çerçevesinde işçi sınıfının yanına kazanmaktır. Çünkü, ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel, bilimsel ve teknik işlevleri ve rollerinin önemi dolayısiyle aydınlar işçi sınıfının siyasal iktidar mücadelesine etkin biçimde katılmalıdırlar. İttifakın nesnel koşulları vardır, öznel koşulları da giderek gelişmektedir.

Öyleyse aydınlara yaklaşım, toplumsal yapıdaki güncel gelişmelerin zorunlu kıldığı bir parti politikası olacaktır. Kabul etmek gerekir ki bugüne değin aydınlar sorunu ülkemizde yeterli açıklıkta ve ayrıntılı olarak ele alınmamıştır. Çeşitli bireysel girişimler ya bir makalenin boyutları ile sınırlı kalmış, ya da ideolojik çarpıtma işlevi ile gerçekleştirilmiştir. Türkiye işçi sınıfının örgütlü hareketi aydınlar sorununu kültür politikası ve ittifaklar politikasının bileşkesinde henüz ele alıp tüm boyutları ile işlememiştir. Oysa yalnızca ittifaklar sorunu olarak değil, içinde yaşadığımız toplumun tanık olduğu kültür ve sanat gelişmeleri bu konuya eğilmeyi, böylelikle de aydınlar sorununu kültür ve sanat yaklaşımı içinde ele almayı gerektiriyor.

Bu girişim toplumsal gelişmenin somut çözümlemesinden kaynaklanıyor: İşçi sınıfının nicel ve nitel ağırlığını artıran gelişme, aydınların da sayısını ve rolünü arttırıyor. Bilimin, sanatın toplumla ilişkisi daha sıkı, daha çeşitli. Araştırma, yaratma etkinlikleri hergün yeni yeni alanlara yöneliyor. Politik, toplumsal mücadeleler gitgide daha yoğun, daha karmaşık. Mücadele kültür sorunlarına daha da yoğun biçimde yansıyor. Çok sayıda aydın siyasal mücadeleye katılıyor. Eğitim alanında somut ve acil talepler ileri sürülüyor. Kültür alanında yoğun etkinlikler var ve sosyalistler bu etkinliklerle günlük yaşamlarının her anında karşı karşıya, iç içeler.

Tüm bu gelişme süreci içinde, aydınların aydın olarak eğilim ve özlemleri işçi sınıfının eğitim, bilim, araştırma, sanat, kültür alanlarındaki somut talepleri ile büyük ölçüde çakışmaktadır. Aydınların aydın olarak yaratma ve araştırma özgürlüklerinin önündeki engel, işçi sınıfının mücadele hedefidir: kapitalist üretim ilişkileri, bunların üzerinde yükselen toplumsal ilişkiler ve hepsinin çimentosu işlevi ile ideoloji. İşte bu nesnel değerlendirme, işçi sınıfı hareketinin değerlendirmesi, aydınlara da benimsetilmeli, bunun için, bu yaklaşım, en geniş bir hoşgörü ortamında, art düşüncesiz bir biçimde, sağlıklı, dürüst bir «zemin» üzerinde durmadan geliştirilmelidir.

ELEŞTİRİ
TANITMA
TARTIŞMA

YEDİNCİ ULUSLARARASI İKTİSAT TARİHİ KONGRESİ

Uluslararası İktisat Tarihi Kurumu'nun her dört yılda bir düzenlediği kongrelerin yedincisi bu yıl 13 - 19 Ağustos tarihleri arasında İskoçya'nın başkenti Edinburgh'da toplandı. Dünyanın hemen her yöresinden gelen iktisat tarihçilerinin katıldığı kongrenin açılış töreninde, iktisat tarihine yaptıkları önemli katkılardan dolayı Paris Üniversitesi'nden Profesör F. Brandel ve Cambridge Üniversitesi'nden Profesör M. Postan'a Edinburgh Üniversitesi tarafından onursal Bilim Doktoru ünvanı verildi. Profesör Brandel, Akdeniz ülkeleri tarihinin incelenmesinde getirdiği bütünsel yaklaşım; Profesör Postan da Ortaçağ Tarihi alanındaki katkıları dolayısıyla bu ünvana lâyık görüldüler.

Kongrenin akademik çalışmaları dört ana ve on alt konu üzerinde yoğunlaştı. Aynı zamanda 25 uzmanlık grubu toplantısı da yapıldı. Kapsadıkları geniş alanlar yüzünden ana konular toplantılarına sunulan bildirilerin kaçınılmaz bir biçimde yüzeysel kaldıkları gözlendi. Bu durum bildirilerin tartışılması sırasında tartışmacılar tarafından uzun uzun dile getirildi. Örneğin, birinci ana konu olan «Doğal Kaynaklar ve Ekonomik Gelişme» oturumunda raportörler 20 dakika ile sınırlandırılan sunuşlarında hem Sanayi Devrimi öncesi hem de 19. ve 20. yüzyılları kapsamak zorunda kaldılar. Bunun sonucu olarak da son derece önemli konulara ancak yüzeyden değinebildiler. Bu durumda en uzun ve ilginç tartışmalar SSCB Bilimler Akademisi'nden Profesör A. Fursenko'nun «Petrol Konusunda Uluslararası Rekabetin Başlangıcı» başlığını taşıyan bildirisi üzerine yapıldı.

Diğer iki ana konu «Kentleşme ve Toplumsal Değişme» ve «Sanayi Öncesi Toplumlarda Tarımsal Üretim ve Köylülerden Alınan Vergiler» idi. Bu oturumlar çok ilgi çekmedi.

Dördüncü ana konu «Sanayi Devriminden Sonra Bölgesel ve Uluslararası Ekonomik Farklılıklar» idi. Delhi Üniversitesi'nden Profesör D. Kumar'ın başkanlığında toplanan bu oturumda tartışma kaçınılmaz bir biçimde emperyalizm - azgelişmişlik üzerinde yoğunlaştı. Tartışmada taraflar, günümüz dünyasındaki güçler çatışmasını yansıtan bir biçimde ayrıştı. Bir tarafta Cenevre Üniversitesi'nden Profesör P. Bairoch'nun sözcülüğünü üstlendiği ve hemen tümü ileri kapitalist ülkelerden gelen iktisat tarihçileri, diğer tarafta ise sözcülüğünü bir Sovyet bilim adamının yaptığı ve sosyalist ülkeler ve Üçüncü Dünya iktisat tarihçilerinden oluşan grup. Birinci grup ısrarla şu

tezi savundu: «Emperyalizm diye bilimsel bir kategori yoktur, emperyalizm tanımlanamaz. Azgelişmiş ülkelerin bugünkü durumları ile emperyalizm arasında bir ilişki kurmak bilimsel olarak yanlıştır. Azgelişmiş ülkeler emperyalizm yüzünden değil, azgelişmiş oldukları için azgelişmişlerdir.»

İkinci gruptaki bilim adamları ise emperyalizmin sömürge imparatorlukları ve yeni - sömürgecilik dönemlerindeki stratejileri ve sömürü yöntemleri üzerinde durdular. Azgelişmişliğin başlıca sorumlusunun tekelci kapitalizm ve onun uluslararası görüntüsü olan emperyalizm olduğunu vurguladılar. Tartışmalar zaman zaman alışılmış akademik yöntemin dışına taştı, bağırmalar, söz kesmeler, sıraları yumruklamalar görüldü. Saatlerce süren tartışmayı kapatırken Profesör Kumar şunları söyledi: «Benim gözümde, 19. yüzyıldaki Hindistan Genel Valisi ne ise, bugünkü Dünya Bankası Başkanı R. Macnamara da odur. Her ikisi de ülkemin kapitalist bir ülke tarafından iliklerine kadar sömürülmesinin yöntemlerini arayan ve uygulayan kişiler.»

En çok ilgi çeken alt konulardan birisi «19. 20. Yüzyıllarda İş Sorunları ve Emek Gücü» idi. Bu oturumun başkanlığını, uluslararası işçi sınıfı tarihi üzerinde en büyük otorite olarak kabul edilen Profesör Jurgen Kuczynski (Demokratik Alman Cumhuriyeti) yaptı. Londra Üniversitesi'nden Profesör E. J. Hobsbawm işçi aristokrasisi konulu bildirisinde ilginç ve düşündürücü noktalar ileri sürdü.

«Üçüncü Dünya İktisat Tarihi» konulu uzmanlık grubu toplantısında Oxford Üniversitesi'nden Dr. E.R.J. Owen bildirisinin bir bölümünde Türkiye'deki iktisat tarihi çalışmalarına değindi. Tartışma bölümünde ODTÜ'den Dr. Çağlar Keyder, özel olarak Türkiye ve genel olarak üçüncü dünya ile ilgili iktisat tarihi çalışmalarında bazı eksiklikler üzerinde konuştu ve bu ülkelerin emperyalist ülkeler ile olan ilişkilerinde kredi ve bankacılık sorunlarının hâlâ açıklığa kavuşturulamadığını ve bu konuda açıklık olmadığı sürece ilişkilerin niteliğinin de yeterli biçimde kavranamayacağını söyledi.

«Osmanlı İktisat Tarihi» konulu toplantı ise çağrılı olan bir çok kişinin katılmamasına karşın beklendiğinden daha büyük bir ilgi gördü. Bu oturuma, Boğaziçi Üniversitesi'nden Dr. Murat Çizakça'nın sunduğu «16. Yüzyılda Türkiye'de İpek Üretimi» konulu bildiri uzmanlar arasında büyük ilgi uyandırdı.

Kongrenin son günü yapılan Uluslararası İktisat Tarihi Kurumu Genel Kurulu'nda kurum başkanlığına oybirliği ile Macaristan Bilimler Akademisi'nden Profesör Z.S. Pach seçildi ve sekizinci kongrenin 1982 yılında Budapeşte'de yapılmasına karar verildi. Profesör Pach kapanış konuşmasında kurum başkanlığına seçilmesinin Marksist iktisat tarihçilerinin bu bilim dalına yaptıkları katkının artık herkes tarafından kabul edilmesinin bir sonucu olduğunu söyledi.

Kongre, uluslararası anlaşmazlıkların giderilmesinde ve dünya barışının sağlanmasında kültürel ve bilimsel ilişkilerin daha olumlu ve daha etkili katkılar yapması dileğiyle sona erdi.

ORHAN KURMUŞ

İSTANBUL (1875 - 1964)

Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi

Dr. Korkmaz Alemdar - A.İ.T.İ.A. Yayınları, Ankara 1978

Konusu «Türkiye'de seksen beş yıl boyunca Fransızca olarak yayınlanan İstanbul gazetesinin incelenmesi» olan K. Alemdar'ın çalışmasının son çıkan yapıtlar arasında önemli ve ilgi çekici bir yeri var.

Yazarın önsözde belirttiği gibi «gazete toplumsal olayların incelenmesinde yararlanılan bir çok kaynaktan biri, ama süreli oluşu ve içeriğinin çeşitliliği, zenginliği ona başka belgelere oranla üstünlük sağlayabiliyor... Başvurulan tüm kaynak ve belgelerde aranan güvenilirlik, doğruluk ilkeleri gazete için de geçerli.»

Kaynakların «belge» değeri kazanmaları için titizlikle ve çok yönlü kontrolden geçirilmeleri gerekliliği açıktır. Araştırmanın konusu bir gazete olunca, herşeyden önemlisi ve önceliklisi, bir kitle iletişim aracı olarak sözkonusu gazetenin hangi sınıfsal çıkarları yansıttığının saptanması olmalı. Yazar da bu noktaya değiniyor: «Gazetenin içeriği, yöneticileri, yazı işleri kadrosu, haber kaynakları, baskı sayısı, okuyucu kitlesi bilinmesi gerekli konular arasında. Hattâ belki de en önemlisi, gazetenin bağımsızlığı konusunu kesinlikle açıklığa kavuşturmak gerekiyor: Gazete siyasal yönetim ya da belirli bir çıkar grubunun sürekli organı mıdır, yoksa bunları zaman zaman savunmakla mı yetiniyor?» Ancak bu noktada, sorunun ortaya konuluşu üzerinde biraz durmak gerekiyor, sunuluş biçimi «bağımsız» gazete olabileceği çağrışımını da yaratıyor. Bir aracın tarafsız ve bağımsız olabileceğini düşünmek olanaksız. «İçerik», «yönetim», «yazı kadrosu» gibi diğer unsurlar bu temel noktanın aydınlatılması açısından önem kazanır. Bu temel noktada açıklığa kavuşulabilinirse, yazarın öncelik vererek yönettiği «gazetede yazılanlar, aktarılanlar gerçekten olan mı, yoksa masa başı buluşları mı?» sorusu teknik açıdan konuyla ilgilenenler dışındakiler için çok fazla önem taşımaz. «Masa başı buluşlar» ile gazetenin «haberleri» kastediliyorsa uzun yıllar sonra tek tek haberlerin fazla anlamı olamayacağı düşünülebilir. Ancak haberlerin veriliş biçimi savunulan çıkarların sınıfsal niteliğini açıklığa kavuşturmaya yardımcı olabildiği ölçüde mutlaka incelenmeye değer. Bütün bu nedenlerle belirli ve uzun bir zaman kesiti içinde bir gazetenin incelenmesinde yapılacak ilk değerlendirme, onun hangi sınıfsal çıkarları yansıttığıdır.

Kitabın hemen girişinde bu sorunun cevabı yer alıyor: «**İstanbul** yabancı çıkarlarını savunan bir yayın organıydı; bu niteliği hiç bir zaman değişmedi.» Çalışmanın önemi de bu niteliğinden ileri geliyor. «Yabancı çıkarları» ile anlaşılan ve bütün çalışmada anlatılmak istenen emperyalizm. Kitap gazetenin yayınlandığı seksen beş yıllık bir zaman kesiti içinde Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Türkiye'sinde emperyalizm olgusu üzerinde yapılacak değerlendirmelere sağladığı malzeme ile açıklayıcı, yararlı bir kaynak, değerli bir çalışma niteliği taşıyor.

Kitap, giriş bölümünden sonra tarihi sıralama içerisinde yer alan beş bölümden oluşuyor. Bölümler **İstanbul** [1925 yılına kadarki ismiyle STAMBOUL] gazetesinin o zaman kesiti içinde kolleksiyonunun incelenmesinden sonra, yazarın belirgin özellik olarak saptadığı başlıkları taşıyor. Böylece; 1875 - 78 dönemi «**Stamboul** Osmanlı İmparatorluğu'nun Savunucusu», 1879 - 1908 dönemi «**Stamboul** Osmanlı İmparatorluğu'nun Parçalanmasından Ya-

na», 1908 - 1914 «**Stamboul** Jön Türk Devriminin Yol Göstericisi», 1918 - 1945 «**Stamboul** Türkiye Cumhuriyetini tanımak zorunda kalıyor», 1946 - 1964 «**İstanbul** Türkiye'nin sorunlarına ilgisini tamamen kesiyor» başlıklarıyla belirleniyor. Her bölüm içinde ise **İstanbul** gazetesinin dönemin olay ve gelişmeleri karşısında aldığı tavır ayrı başlıklar altında inceleniyor. Sonuç, bölümünden sonra oldukça uzun bir Fransızca özete de yer verilmiş.

Yapıtın kapsamına ilişkin olarak ilk dikkati çeken husus; çalışmada ele alınan konular saptanırken «okurun ilgisini çekebilecek, yakın tarihimizi ilgilendiren pek çok sorun, İstanbul bu konuları ele almadığı için bir kenara bırakıldı» denmesi. Yazar «ilgi çekebilecek» bu konuların neler olduğunu söylemediği gibi niçin **İstanbul** gazetesinde yer almadığı konusunda da bir değerlendirme yapmak gereğini duymamış. Oysa, bu konuların gazetede yer almayışının nedenlerini, gazetenin sözcülüğünü yaptığı emperyalizmin çıkarları ve politikası ışığında değerlendirmek ve incelemek ilginç ve önemli olabilirdi.

Genel değerlendirmelerden kaçınmak çalışmanın bütününde kendisini gösteriyor. Ancak, bunda yazarın temel çalışma alanı olan 'basın tarihi' ile teknik anlamda kendisini «sınırlama» arzusu ve kullandığı yöntemin de etkisi olduğunu kabul etmek gerekir.

İlk izlenimin aksine, çalışmanın yöntemi için tam bir içerik çözümlemesi demek oldukça güç. İncelenen zaman kesitinin genişliği içerik çözümlemesinin sınırlarını belirliyor ve izlenen yöntemi zorunlu kılıyor. Esasen daha önce belirttiğimiz gibi yapıtın anlamı ve değeri uzun bir zaman kesiti içinde emperyalizmin Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de izlediği politikayı ve bir ölçüde de genel olarak emperyalizmin stratejisini değerlendirirken tamamlayıcı bir kaynağı, toplu biçimde, araştırmacıların kullanımına sunabilmesinde.

Ancak, genel değerlendirme ve çözümlemelerden kaçınılması sözünü ettiğimiz konu ve yöntemle ilgili özellikler nedeniyle bir ölçüde açıklanabilirse de, bu yönde belirli bir çaba da harcanabilirdi. Böylece yapıtın daha anlaşılır olması sağlanabilirdi. Bölüm sonlarında, incelenen kesitin genel olarak sosyo - ekonomik ve politik gelişmeleri ışığında yapılan bir değerlendirme yer alsaydı önemli bir eksiklik giderilmiş olabilirdi.

Aynı biçimde bu tür ek çabalar bir çok noktanın daha anlaşılabilir olmasına da yardımcı olabilirdi. Örneğin kuruluşundan 1895 yılına kadar İngiliz emperyalizminin çıkarlarının sözcüsü **Stamboul** gazetesinin, bu tarihten sonra Fransız emperyalizminin sözcülüğünü üstlenen bir yayın haline gelmesi konusu gerçek açıklığına kavuşabilirdi. Çalışmada bu konuda şunlar söyleniyor:

«**Stamboul** İngiliz yanlısı olma özelliğini 1895'e kadar sürdürdü. Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İngiliz tüccarları bakımından önemsiz hale geldiği bir sırada bu niteliğini yitirdi... İngiltere'nin İstanbul Konsolosuna göre Osmanlı İmparatorluğu'nun İran ve Balkan devletlerinin dağıtım merkezi olan İstanbul, sadece yakın çevrenin gereksinmelerini karşılayan basit bir pazar durumuna düşmüştü. Belki de bu yüzden gazetenin İngiliz uyruklu son sahibi E. Chester İstanbul'da gazetesini bırakabileceği yetenekli ve istekli bir İngiliz bulamadı ve **Stamboul**'u Fransızlara bıraktı. Bu olay **Stamboul**'u Doğu'da yayınlanan bir 'Fransız gazetesi yapması bakımından önemli bir dönüm noktasıdır.' (s. 216). '**Stamboul**'un yeni yönetmen - sahibi Fransız yurttaşı idi: René Boudouy. Bu iş adamı bir süreden beri İstanbul'daydı ve 1892 yılında Selanik - İstanbul demiryolu imtiyazını almıştı. O vakitler 'İs-

tanbul'daki Fransız Büyükelçiliğinin bankacısıydı.' R. Boudouy'un hangi nedenlerle gazetenin kontrolünü ele aldığını bilmiyoruz. Belki Fransız Büyükelçiliğinin teşvikiyle ya da gazetenin kendisine sağlayacağı olanaklardan yararlanma düşüncesiyle bu karara vardı.» (s. 64).

İngiliz sermayesinin 18. yüzyılın 2. yarısından sonra ülke dışı yatırımları için başlıca alan olarak kendi sömürge topraklarını tercih ettiğini ve bu durumun yüzyılın sonlarına doğru giderek pekiştiğini biliyoruz. **Stamboul** gazetesinin İngiliz kontrolünden çıkmasını ya da gazeteyi devralacak «istekli» bir İngiliz'in bulunamaması bu gelişim içinde düşünmek zor değil. Ancak aynı belirleyici nedeni Fransız sermayesinin kontrolünde bir gazete haline dönüşmesi açısından da bulmak o kadar zor olmasa gerek.

K. Alemdar'ın çalışmasını sürdürdüğü Fransa'da aynı yollarda tamamlanan başka bir çalışmanın kendisinin ilgisini çekmemesi bir talihsizlik olmuş. Jacques Thobie'nin «les Intérêt économiques, financiers et politiques Français dans la Partie Asiatique de L'Empire Ottoman de 1895 à 1914» [Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya kesiminde Fransız ekonomik, malî ve politik çıkarları — 1895 den 1914'e kadar] adlı yapıtı bu konuda açıklıklar getirebilirdi.

«1895 yılında Türkiye'nin Asya kesiminde Düyun-u Umumiye (genel borçlar) yanında 321 milyonluk yatırımı temsil eden Fransız sermayeli 22 şirket bulunuyordu»[1] «Yine Fransa'nın çıkarları açısından 1904 - 1905 yılından itibaren finans, sanayi ve diplomasi sağlam bir ortak cephe oluşturmakta»[2] ve «sanayi unsurunun katılması yeni ve semptomatik olmaktaydı. Ancak bunların sürdürülmesi ve korunması çıkar sahiplerinin ısrarlı ve uyanık çabalarını gerektiriyordu»[3] Fransız emperyalizminin bu çabalar çerçevesinde **Stamboul** gazetesine de el atması anlaşılır olmaktadır. Böylelikle çıkarlarını doğrudan savuracak, bunlara uygun ortam hazırlayabilecek organa kavuşmuş olacaklardır.

Ancak, **İstanbul** gazetesinin sadece İngiliz veya Fransız emperyalizminin çıkarlarını yansıttığını sanmak ta yanlıştır. **İstanbul** gazetesi herşeyden önce emperyalizmin bir yayın organıydı ve bu niteliğiyle bir bütün olarak emperyalizmin çıkarlarını, emperyalist ülkelerin kendi aralarındaki sürtüşmelere rağmen savunmaktan geri kalmıyordu: «Herhangi bir ülke çıkarının tartışma konusu olması aslında işin özünü, yani kapitülasyonları ilgilendiriyordu. **Stamboul** bu 'kazanılmış hakların' tartışma konusu yapılmasına kesinlikle yanaşmadı. İtalyan veya İngiliz çıkarlarına getirilen sınırlamaların, sonunda Fransa'nınkileri de rahatsız edeceğini iyi biliyordu. Onun için yabancıların haklarını sınırlamaya yönelik tüm girişimleri eleştirdi» (s. 124).

K. Alemdar'ın yapıtı emperyalizmin bu niteliğini de sergiliyebilmesi açısından ilginçtir.

İstanbul gazetesinin başlıca desteği ve kaynağı Fransız Hükümeti ve Fransa'nın Türkiye'deki diplomatik temsilcileri idi. Bu nedenle gazete bütün yayın hayatında, tek bir dönem dışında Fransız Hükümetinin politikasına destek oldu. Bu tek dönem K. Alemdar'ın

---

1) J. B. Duraselle, J. Thobie'nin adı geçen yapıtının eleştirisi, *Relations Internationales - milieux d'affaires et politique étrangére* dergisi, Paris No. 1 Mayıs 1974, s. 211.

2) J. Thobie, *Intérêts et Impérialisme Français dans l'Impire Ottoman 1881 - 1914* — Etudes Balkaniques dergisi, Sofya 1976, No. 2, s. 51.

3) J. Thobie — L'Emprunt Ottoman 4 % 1901 - 1905. a.g.d. No. 1 Mayıs 1974, s. 84.

çalışmasının ortaya koyduğu gibi Halk Cephesi dönemi. Bu olgu **İstanbul** gazetesinin temelde sermaye sınıfının organı olma niteliğini gösterdiği gibi emperyalizmin sınıfsal temellerini ortaya koymak bakımından da aydınlatıcı. Aynı şekilde gazetenin 2. Dünya Savaşı yıllarında Vichy faşist yönetimine destek olması Türkiye'de o dönemde faşist propagandanın nerelere kadar yayıldığını göstermesi ve sermaye ile faşizm arasındaki genel bağı ortaya koyması açısından ilgi çekici.

Yapıtın içeriği ele alındığında dikkat edilmesi gereken bazı yanılgı noktaları da bulunmakta. Örneğin «1925 ayaklanması sert biçimde bastırıldı. Sarsılan düzeni yeniden kurmayı amaçlayan Takriri Sükun yasası yürürlüğe girdi» biçimindeki bir ifade Takriri Sükun yasasının temel işlevini göz ardı edebilecek önemli bir yanlış değerlendirme.

Çalışmada göze çarpan bir diğer önemli eksiklik de, yazarın da belirttiği gibi, gazetenin malî kaynakları konusunda yeterli açıklıkların bulunmayışı. Bu konuda en büyük kaynağın Fransa Hükümeti yardımları olduğu söylenebilir. Başka yardımların da alındığı anlaşılıyor. Ancak yazarın «bu yardımların önemini abartmak yanlış olur, **İstanbul** 1875 - 1914 yılları arasında yaşamını asıl olarak kendi olanaklarıyla sürdürdü» derken bir başka belirsizliğe daha düştüğü inancındayız. Gazetenin «kendi kaynakları» ile satış ve reklam gelirleri kastediliyorsa, kitapta bu konuda yeterli bilgi bulunmadığını söyleyeceğiz. Fransızca özetten öğrenebildiğimiz kadarıyla günlük satışı altı bine kadar yükselen **İstanbul** gazetesinin emperyalizmin çıkarlarını savunduğu **ona gerekli olduğu** sürece mükafatlandırılarak, maddî güçlüklerle fazla karşılaşmadığını kabul etmek gerekiyor. Emperyalizmle bütünleşmiş bir yerli burjuvazinin gelişmesinden sonra ise Türkiye'de sermayeye dayalı yerli basının da gelişip, **İstanbul** tipi gazetelere fazla gerek kalmamasının, İstanbul gazetesinin yok olması ile ilişkisiz olamayacağı açıktır.

Çalışmanın sonunda yer alan Türkiye'de yayınlanan Fransızca gazeteler listesinin de önemli bir kaynak olduğunu belirtmek gerekir.

Sonuç olarak, Dr. Korkmaz Alemdar'ın çalışmasının, Türkiye'de emperyalizm olgusunu inceleyecekler için önemli bir kaynak olduğunu yinelerken belirtilmesinde yarar olan bir nokta da, yapıtın öz ve biçim olarak [kapak düzenlemesi] A.İ.T.A. yayınları arasında yer alışının bir yenilik ve adı geçen kurum açısından da, olumlu bir değişiklik olduğunu vurgulamak gerekiyor.

RAŞİT KAYA

BİRİNCİ ULUSAL İŞÇİ SAĞLIĞI KONGRESİ YAPILDI

19 - 20 - 21 Ekim tarihleri arasında yapılan I. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi üç gün süreyle yoğun çalışmalara ve tartışmalara neden oldu. Türk Tabipleri Birliği adına görevli İstanbul Tabip Odası'nın düzenlediği kongre işçi sağlığı ve iş güvenliği alanlarındaki güncel uygulamaların eksiklerini, yanlışlarını sergilemekle kalmayarak, konuya ilişkin çeşitli bilimsel yaklaşımlar getirdi. Ekonomik ve sosyal perspektifleri ağır basan bildiriler yanında, salt teknik nitelikte ve sağlık bilimlerine ilişkin olarak toplam atmış sekiz bildiri sunuldu; ayrıca geniş katılımlı üç panel düzenlendi.

İşçi sağlığının ve iş güvenliğinin değişik alanlarına ilişkin olarak sunulan birçok bildiri arasında,

— Yüksekten düşme,

— Elektrik kazaları,

— Dokuma iş kolundaki iş kazaları,

— İş kazalarında ruhsal etmenler, organik çözücüler,

— Parazitlerin, kimyasal maddelerin ve ilaçların etkileri, bunların neden olduğu hastalıklar,

— Göçmen işçilerin sorunları,

— Akut kronik kurşun zehirlenmesi,

— Varisler,

— Gürültü, toz, ıslak çalışma yerleri,

— Meslekî ekzemalar ve çeşitli meslekî hastalıklar yer aldı.

Çalışma Bakanlığı, SSY Bakanlığı, Ege, Bursa, Ankara, Hacettepe, İstanbul ve Cerrahpaşa Tıp Fakültelerinden başka, SSK, ODTÜ ve Hıfzıssıhha Müdürlüğünden bir çok bilim adamı ve yönetici, DİSK, TEP, TSİP ve bazı dernekler de kongreye katılarak birer bildiri sundular.

Türkiye İşçi Partisi işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin olarak gerçekleştirilen bu ilk ulusal kongreye üç bildiri ile katıldı. İlk bildiri Türkiye İşçi Partisi'nin hazırladığı ve basılmasına başlanan **Demokratikleşme İçin 5 Yıllık Plân** çalışmasında yer alan «İşçi Sağlığı ve İşgüvenliği» raporu idi. Bu bildiriyi TİP MYK üyesi, Sosyal - İş Sendikası Başkanı Özcan Kesgeç sundu. İkinci bildiri «Sosyalist ve Kapitalist Sistemlerin İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine Yaklaşımları» başlığı altında, İstanbul İl Yönetim Kurulu üyesi Yavuz Çizmeci tarafından sunuldu. Parti üyesi Dr. Nejat Yazıcıoğlu tarafından sunulan üçüncü bildirisi ise «İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Kapsamı ve Mücadele Hedefleri» başlığını taşıyordu.

Kongrenin ilk günü açılış konuşmalarından sonra birinci panel yapıldı. Panelde iş kazaları açısında ülkemizin «Avrupa» şampiyonluğunu», dünyada ise en üst sıraları aldığı belirtildi. Kazanın tanımlanması konusunda işveren sendikası ve kamu kuruluşları temsilcilerinin olaya kaderci açıdan bakarak, suçun büyük payının işçide olduğunu savunurken, DİSK ve meslek kuruluşları temsilcileri iş kazalarının bir kader olmadığı, işverenlerin kasıtlı ihmalleri sonucu ortaya çıktığı, işçiden gelen kusurlarda bile işçiyi kaza yapmaya zorlayan etkenlerin asıl hazırlayıcısının işveren olduğunu sergilediler.

Kongre'nin ikinci gününün açılışında ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) uzmanı Dr. D. Andreoni, «Endüstri Kazalarında Korunma Önlemleri ve İş Güvenliği Örgütlenmesi» konulu bir konferans verdi.

Dr. Andreoni'nin konferansından sonra «Meslek Hastalıkları» paneli yapıldı.

Meslek Hastalıkları Paneli'nde öncelikle tanım üzerinde duruldu. İş kazalarında olduğu gibi, çeşitli kamu kuruluşlarının meslek hastalıklarını dar bir kapsam içinde gördükleri anlaşılırken; sendika ve meslek kuruluşları temsilcileri meslek hastalıklarını en geniş boyutlarıyla gördüklerini, konuyu işyeri içi ve işyeri dışındaki tüm etkenlerle birlikte incelediklerini savundular. Meslek hastalıklarının yasal tanımlamasının diğer ülkelere göre çok daha esnek olduğu, hiç bir zaman dondurulmadığı savunuldu. Ancak, yasal açıdan bu esnekliğin olmasına karşın uygulamanın ancak işçi sınıfının zorlaması ile gerçekleştirilebileceği örneklerle gösterildi. Kongrenin ikinci gününün öğleden sonrası serbest bildirilere ayrılmıştı.

Kongre'nin en can alıcı paneli, üçüncü günün sabahı yapılan «İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Sosyo - Ekonomik Temelleri» konulu paneldi. Daha önceki iki panelin sosyo - ekonomik yapıya ilişkin yorumu yapıldıktan sonra bu yoruma dayanarak çözüm önerileri tartışıldı.

Çalışma Bakanlığı temsilcisi E. Atasü sorunun temelinde Türkiye'nin dışa bağımlı çarpık sanayi ve ekonomisinin yattığını, bu sosyo - ekonomik çarpık-

lığın daha önce anlatılan sorunlara neden olduğunu belirtti.

SSYB adına konuşan M. Soyuer, sosyo - ekonomik yapıda, ekonomi kısmının 'araç', sosyal yanının 'amaç' olduğunu, sağlıklı yaşamanın da amaç olduğunu, bu nedenle hizmetlerin meta gibi satılmasının önlenmesi gerektiğini savundu. Bugünkü örgütlenmenin sakatlığını vurguladı.

DİSK adına konuşan F. Pekin ise, sorunun üretim biçiminden ayrı düşünülemeyeceğini, salt tıbbî, salt teknik ya da salt ekonomik olmadığını, bir siyasal iktidar sorunu olduğunu belirtti. Sorunun, genel sağlık, ekonomi, eğitim, sosyal güvenlik, enerji sorunlarından soyutlanamayacağını, konuya ülkenin emperyalizme bağımlılığı açısından yaklaşmak gerektiğini vurguladı. Kapitalist toplumda devletin, hakim sınıf olan burjuvazinin baskı aracı olduğunu, hakim sınıfların demokratik yasal hakları kendi çıkarlarına uygun biçimde yorumladığını, bunların emekçi kitleler yararına uygulamasının ancak işçi sınıfının örgütlü mücadelesi ile gerçekleştirilebileceğini söyledi.

SSK adına konuşan C. Kırcak, koruyucu sağlık hizmetine önem verilmemesinden, sermaye sınıfının çıkarına uygun tedavi edici hizmetlere yönelinmesinden, toplum yararına yapılan hizmetlerin derhal egemen sınıfların engellemeleriyle karşılaşmasından örnekler vererek sorunun düzenden kaynaklandığını vurguladı.

Türkiye Barolar Birliği adına gelen G. Çaylıgil, hukukun bir üst yapı kurumu olduğunu, yasaları da belirleyenin sosyo - ekonomik yapı olduğunu söyledi. Sorunun sahibinin işçi sınıfı olduğunu, hukukî bir açıklığa kavuşmasının ancak işçi sınıfının mücadelesi ile gerçekleşebileceğini vurguladı. Yasaların işçi sınıfı yararına çıkması ve uygulanabilmesinin, işçi sınıfının parlamentoda temsil edilmesiyle orantılı bulunduğunu, Türkiye'de işçi sınıfı parlamentoda temsil edilmediği için kendi yararına yasaların çıkmasının mümkün olmadığını söyledi.

TMMOB ve KMO adına konuşan M. Gümrükçüoğlu, sorunun, emekçilerin emek gücünü yeniden üretme sürecinin bir parçası olduğunu, bu doğrultudaki kazanımların ancak işçi sınıfının mücadelesi ile gerçekleşebileceğini belirtti. Teknik açıdan ise sorunun önemli bir yanının dışa bağımlı sanayiden kaynaklandığını, teknoloji üretmeyen bir ülkede bu sorunların çözülemeyeceğini vurguladı.

TTB adına konuşan S. Güner, sorunun temelinde yatan etkenin üretim ilişkileri olduğu, sorunun, 1. Maddi ortam, 2. Çalışan olmak üzere iki toplumsal öğe arasındaki ilişkiden oluştuğunu söyledi. Maddi ortamın, düzenlenmesi gerektiğini, burada da sorunun sosyo - ekonomik özünün ortaya çıktığını vurguladı. Daha sonra kapitalizmin, ucuz ve etkili koruyucu hizmet yerine, pahalı ve kısır döngülü tedavi edici hizmeti seçtiğini, sorunun geri kalmışlıktan, geri teknolojiden, tüketime yönelik ekonomiye sahip kapitalizmden kaynaklandığını vurguladı.

DPT adına konuşan T. Çavdar ise, geçmiş planlarda köklü çözümler bulunmadığını, devletin işçilerden aldığı SSK primlerini işçilere yönelik sosyal yatırımlar yerine, bütçenin bir parçası gibi baktığını, 4 milyonluk işçi parasının simdi özel bankalara yatırılmasıyla özel sermayenin emrine verildiğini, plandan fazla medet umulmaması gerektiğini, çözümün işçi sınıfının mücadelesi ile gerçekleşeceğini vurguladı. Panelin ikinci bölümü olan çözüm önerileri kısmında ilk konuşmacı T. Çavdar, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın neleri amaçladığını anlattı. Plânın sosyal güvenlik ile ilgili bölümlerinde, iş kazalarına ve çevre koşullarının düzeltilmesine ilişkin önlemlerin alınması, kreş ve acil yardım hizmetlerinin yer aldığı, SSK fonunun bir kısmını özel bakım evlerine ayrılması gibi öneriler bulunduğunu ak-

tardı. Bu önerilerin takipçisinin ancak işçi sınıfı olacağını, işverenlerin hâlâ Wajda'nın filmlerindeki gibi, iş kazasında parçalanan işçi yerine kana bulanan 200 metre kumaşa üzüldüklerini belirtti.

SSYB adına konuşan M. Soyuer, sorunun çözümü için sağlık hizmetlerinin entegrasyonunun şart olduğunu, hizmetin bir ekip anlayışı içinde tek bir örgütte planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini vurguladı.

TBB adına konuşan G. Çaylıgil, planlamadan medet umulamayacağı gibi, hukuktan da medet umulmaması gerektiğini söyledi. Yararlı yasalar olmasına karşın, durumun hiç düzelmediğini salt hukukun bir işe yaramadığını, ancak işçi sınıfının haklarına sahip çıkmasıyla önemli kazanımlar elde edilebileceğini vurguladı.

SSK adına konuşan Ç. Kırçak ise çözüm için koruyucu hekimliğe ağırlık verilmesinin, sendikaların bilinçlenerek soruna sahip çıkmalarının gerektiğini teknik ve bürokratik önlemlerin bu düzende işe yaramayacağını, çünkü burjuvazinin işçiye ikinci sınıf vatandaş gözüyle baktığını, sorunun çözümünün yine işçi sınıfınca gerçekleştirileceğini söyledi.

TTB adına konuşan S. Güner sorunun gerçek çözümünün sosyalist düzende sağlanabileceğini şimdiki düzende alınacak önlemler arasında ise sağlık hizmeti bütçesinin %2.29'dan %15'e çıkartılması, bağımsız demokratik kuruluşların etkin olacağı İşçi Sağlığı Enstitüsü'nün kurulması, SSK'nın demokratikleştirilmesi, çocuk - işçi çalıştırılmasının önlenmesi, işçilerin iş öncesi eğitimi gibi konuları saydı.

TMMOB KMO adına konuşan M. Gümrükçüoğlu çözüm için ithal edilecek mallarda TMMOB'nin söz sahibi olması gerektiğini, ulusal düzeyde işçi sağlığı kurulunun yaptırım gücü olan, malî ve idarî yönden özerk bir kuruluş olması, ayrıca güvenlik konusunda yapılan bütün harcamaların işverenden sağlanması gerektiğini belirtti.

Çalışma Bakanlığı adına konuşan E. Atasü, Çalışma Bakanlığı'nın yeni girişimlerinden sözetti. Bunlar arasında Ulusal Düzeyde Yüksek Kurul'un yaptırım gücü ve malî özerklik kazanmasına çalıştıklarını fakat bürokratik engeller bulunduğunu, amacın işçi sınıfı temsilcilerinin denetiminde daha etkin olmalarını sağlamak olduğunu belirtti. Ayrıca çalışanlar arası ayrıcalıkların giderilmesini, çırak ve genç işçilerin sigortadan yararlanması gerektiğini, Türkiye'de 2 milyon sigortasız işçi çalıştırıldığını, çalışma saatlerinin düzenlenmesini ve kreş sorununun halledilmesi gerektiğini sözlerine ekledi. Bunlardan başka sorunları saptamak için bir araştırma birimi kurduklarını anket ve çeviriler yaptıklarını anlattı.

Çözüm önerileri için son konuşmayı yapan F. Pekin, ulusal düzeydeki yüksek kurulu desteklediklerini, SSK'nın demokratikleştirilmesini, koruyucu sağlık hizmetine ağırlık verilmesini, ilaç sanayiinin devletleştirilmesini işsizlik sigortasının kurulmasını, asgari ücret komisyonuna DİSK'in katılmasını, çırak ve özel işçilerin korunmasını, II. İşçi Sağlığı Kongresi'nin DİSK, Tüted, TMMOB, TTB ve kitle örgütlerinin ortaklaşa düzenlemesini, ILO sözleşmelerinin Türkiye'de uygulanmasını, işyeri hekimlerinin işveren tarafından seçilmemesini, 40 saatlik çalışma süresinin uygulanmasını, vardiyaların azaltılmasını, kreşlerin kurulmasını, işçinin sağlığına öncelik verilmesini, bugünkü düzen içinde de sağlamanın mümkün olduğunu fakat asıl çözümün siyasal iktidar sorunu olduğunu, işçi sınıfının bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesi ile gerçekleştireceği sosyalist düzende olacağını vurguladı.

Panel sonunda konuşan Erdal Atabek, sorunun ülkenin sosyo - ekonomik yapısından kaynaklandığını, konunun halk sağlığının bir parçası olduğunu, işyerlerinde kâr amacı gözetilmeden

sağlığın korunması gerektiğini söyledi. Sorunun çözümü için, çalışan herkesin birlikte uğraş vermesi gerektiğini, ancak çalışanların örgütlü mücadelesi ile kazanımlar elde edileceğini vurguladı.

Kongre'nin son bölümünde, üç ayrı salonda üç ayrı oturum düzenlendi. Bunlar arasında en ilgi çeken siyasal partilerin ve kitle örgütlerinin bildirilerinin verildiği oturum oldu.

TSİP'in sunduğu bildiride, sorunun sosyo - ekonomik yönü **Kapital**'den örnekler verilerek açıklandı. Sonuç bölümünde TSİP programındaki konuya ilişkin görüşlere yer verildi. Daha sonra Türkiye İşçi Partisi'nin bildirileri sunuldu.

Türk Döküm - İş Sendikası, Tüted Genel Merkezi'nin ve Tüted İstanbul şubesinin bildirileri dikkat çekiciydi. Ayrıca ATO İşçi Sağlığı Bürosu, İKD, İGD, Emekçi - Der, PTT - Der, TEP çeşitli bildiriler sundular.

Kongreyi değerlendirdiğimizde, varılan sonuçlar ve irdelenen sorunlar hakkındaki tespitlerin genellikle olumlu olduğunu; özellikle yetkili kamu kuruluşları temsilcilerinin soruna, bugüne dek görülenin aksine daha gerçekçi yaklaştıklarını söyleyebiliriz. Bu ise demokratik güçlerin bir başarısı olarak değerlendirilmelidir. Kongreye demokratik güçlerin ve işçi sınıfı örgütlerinin daha etkin katılmaları muhakkak ki kongrenin verimliliğini arttıracaktı. Üzerinde durulması gereken noktalardan biri de, bildiriler için ayrılan onar dakikalık zamanın yetersizliğiydi. Bu kadar kısa bir süre içinde görüşlerin aktarılması olanaksızdı. Bu nedenle örneğin TİP bildirileri ancak özetlenerek verilebildi.

Sonuç olarak Tabipler Birliği'ni böyle bir kongreyi gerçekleştirdiği için kutlamak gerekir. Bundan sonraki girişimlerinde işçi sınıfı örgütlerinin daha etkin katılımını sağlamakla ve yukarda işaret ettiğimiz noktaları gidermekle daha da başarılı olacağı kuşkusuzdur.

MUSTAFA DÖŞEMECİ

CONTENTS

SOMMAIRE

— **ILS SONT MORT POUR LA LIBERTÉ**

Naim Yalın nous montre que l'assassinat de 7 jeunes gens membres du Parti Ouvrier de Turquie constitue un pas de plus dans la série des agressions et des assassinats fascistes dont le but est, en créant une atmosphère de terreur, d'empêcher la lutte des masses de trouver une base de classe. L'article est enriché de citations de maints poètes emprisonnès, exilès, victimes du fascisme.

— **LE «GAUCHISME» EN TURQUIE**

Hasan Tanay étudie le «gauchisme» dans les pays capitalistes et en Turquie et montre que ce mouvement, qui est surtout répondu ou sein de la jeunesse universitaire, devient l'instrument de la bourgeoisie pour isoler les progressistés et socialistes des masses populaires.

— **LES TRAVAILLEURS TURCS A L'ETRANGER**

La publication de cette recherche de Doğan Özgüden se poursuivra dans notre prochain numéro. Dans ce numéro, il est traité des mouvements de main-d'oeuvre en Europe, de l'influence des monopoles sur les mouvements de main-d'oeuvre, de la crise du capitalisme et de l'immigration. Les vues démagogiques sur la question sont réfutées chiffres à l'appui.

— **OUI, CE PARTI EXISTE»**

Discours de Vadim Zagladine à l'occasion du 75 ième anniversaire du II nd. Congrès du Parti Social-Démocrate Ouvrier de Russie.

— **LA LUTTE DE CLASSES / LE PARTI ET LES INTELLECTUELS**

Assistant à L'Université de Hacettepe à Ankara, l'auteur analyse, sur le plan thèorique, l'apparition d'une couche particulière d'intellectuels et aborde le problème de ses rapports avec la bourgeoisie et surtout avec la classe ouvrière. Lènine face aux intellectuels, l'intellectuel collectif de Gramsci, Le Parti et la culture, l'art, la science, le problème des alliances y sont des sujets abordés et soumis à la discussion.

— **LE 7 me CONGRÈS INTERNATIONAL D'HISTOIRE ECONOMIQUE**

Orhan Kurmuş nous rend compte, dans ce congrès qui se tient tous les 4 ans, des discussions sur «Les ressources naturelles et le développement», «Les différentiations nationales et régionales après la Révolution industrielle» et nous montre que les historiens venus de différents horizons sont en désaccord sur les concepts d'Impérialisme et de 'sous-développement'.

— **ISTANBUL (1875 - 1964)**

R. Kaya présente le livre de Dr. Korkmaz Alemdar. Un véritable témoignage de l'impérialisme Français en Turquie à travers l'étude d'un journal d'expression française, publié pendant quatre-vingt-cinq ans en Turquie.

— **PREMIER CONGRÈS NATIONAL SUR LA SANTÉ DES TRAVAILLEURS**

Les problémes concernant la santé des travailleurs sont discutés pour la première fois dans un congrès auquel participent les Ministères intéressés, la Sécurité Sociale, les syndicats, les chambres de métier et certains partis politiques et auquel le Parti Ouvrier de Turquie participe avec 3 communications, Mustafa Döşemeci nous en rend compte dans ses grandes lignes.

C O N T E N T S

(Yurt ve Dünya - Number 11)

S O M M A I R E

(Yurt ve Dünya - Numéro 11)

S O M M A I R E (Yurt ve Dünya - Numéro 11)

— **LA MISE EN ORDRE DE LA QUESTION DITE DE 'DE FONCTIONNAIRE'**

İlhan Akalın dit que la levée des restrictions sur les droits politiques et sur l'organisation syndicale des fonctionnaires en Turquie peut se réaliser sans aucune réorganisation légale, par l'action directe du gouvernement. Il montre ce qu'on peut faire et comment on peut le faire.

— **LES INSTITUTIONS FINANCIERS IMPERIALISTES ET LE POUVOIR DU CHP PARTI REPUBLICAIN DU REUPLE)**

Dans cet article, Yücel Gürsel explique le jeu de l'imperialisme dans les pays sous - developpés (dont la Turquie) en considerant les organisations telles que la Banque Mondiale (IBRD) et le Fonds Monetaire Internationale (IMF) et nous expose les relation du pouvoir du CHP avec ces organisations.

— **LA PREPARATION D'UN PROJET DE TRANSFORMATION POUR LA SOCIETE ITALIENNE**

Traduction d'un dicours de Berlinguer, secretaire general du PCI.

— **LES ANALYSES ET LES PROPOSITIONS ECONOMIQUES DU PCI FACE A LA CRIE ECONOMIQUE**

Mehmet Arsev, considére les propositions du PCI et attire l'attention sur les points faibles que celles-ci contiennent.

— **NOUVEL ORDRE ECONOMIQUE INTERNATIONAL**

Dans cet article, Galip Tekin considere, le seminaire à Istanbul entre le 7 et 11 Août, et explique que le gouvernement de CHP n'y a pas eu du succes à cause de ses liens solides aves les pays imperialistes.

— **«LA SCIENCE MILITAIRE MARXISTE - LENINISTE»**

Persentation de l'edition en turc du livre des experts militaires Sovietiques.

— **«LA DIALECTIQUE DU PROCESSUS REVOLUTIONNAIRE»**

Présentation du livre de Y. Krassine traduit en turc.

— Un article explicatif à propos du compte rendu qu'on fait à notre dernier numéro pour le livre du rechercheur bulgare Chichmanof **«Precis d'histoire du mouvement ouvrier et socialiste de Turquie** (1905 - 1965». Cet article a ete envoyé par les editeurs du livre.

İÇİNDEKİLER

yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

türkiye işçi partisi merkez eğitim bilim ve araştırma bürosunca hazırlanmıştır

7. ULUSLARARASI İKTİSAD TARİHİ KONGRESİ
orhan kurmuş

İSTANBUL (1875–1964)
raşit kaya

ULUSAL İŞÇİ SAĞLIĞI KONGRESİ
mustafa döşemeci

30 TL.